

Evalvacija Nacionalne strategije za uključivanje Roma u RH

Empowered lives.
Resilient nations.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina

.....

2015.

Evaluacija Nacionalne strategije za uključivanje Roma u RH

.....

2015.

Evaluacijsko izvješće

pripremili:

dr. Eben Friedman

međunarodni konzultant

mr. sc. Maja Horvat

nacionalna konzultantica

travanj 2015.

Zahvale

Ovo izvješće pripremili su Eben Friedman i Maja Horvat tijekom zime i proljeća 2015. godine.

Autorima je uvelike koristila administrativna i sadržajna pomoć osoblja Ureda Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Projektnog ureda Programa Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj. Bliska suradnja tih dviju institucija, kako međusobno tako i s autorima, nije samo pridonijela učinkovitosti rada, već je i osigurala otvoren i prijateljski nastrojen radni okoliš.

Autori bi ujedno željeli zahvaliti svima koji su sudjelovali u fokus grupama i intervjuima provedenima u okviru evaluacije, kao i onim akterima koji su na pitanja evaluacijskog tima odgovorili u pisanom obliku. Posebno se zahvaljujemo svima koji su iznijeli usmene komentare na izvještaj na verifikacijskoj radionici održanoj 10. travnja 2015. godine ili naknadno dostavili pisane komentare.

Sadržaj

Skraćenice	4
Sažetak ključnih zaključaka	5
01. Uvod	21
1.1. Svrha i struktura izvješća	23
1.2. Metode rada	24
02. Okvir za uključivanje Roma u Hrvatskoj	27
2.1. Dokumenti	29
2.2. Institucije	41
03. Primjena okvira za uključivanje	45
3.1. Izrada provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini	47
3.2. Komunikacija i koordinacija	50
3.3. Praćenje i evaluacija	51
3.4. Provedba mjera predviđenih Akcijskim planom	53
04. Zaključci, naučene lekcije i preporuke	71
4.1. Zaključci i naučene lekcije	73
4.2. Preporuke	75
PRILOG 01. Opis poslova konzultantskog tima	79
PRILOG 02. Terenski posjeti	83
PRILOG 03. Dionici s kojima su provedeni intervjuit	87
PRILOG 04. Istraživački instrumenti	91
PRILOG 05. Praćenje podataka o provedbi Akcijskog plana 2013. i 2014. godine	97
PRILOG 06. Korišteni izvori	141

Skraćenice

- AP** Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma
- AZOO** Agencija za odgoj i obrazovanje
- DAC** Odbor za razvojnu pomoć
- EK** Europska komisija
- EU** Europska unija
- HZMO** Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
- HZZ** Hrvatski zavod za zapošljavanje
- IOM** Međunarodna organizacija za migracije
- JL(R)S** Jedinice lokalne (regionalne/područne) samouprave
- Min zdravlja** Ministarstvo zdravlja
- MP** Saborski zastupnik
- MSPM** Ministarstvo socijalne politike i mladih
- MVEP** Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
- MZOS** Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
- NSUR** Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine
- OCD** Organizacija civilnog društva
- OECD** Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj
- OESS-ODIHR** Ured za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju
- RH** Republika Hrvatska
- ULJPPNM** Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina
- UNDP** Program Ujedinjenih naroda za razvoj
- UNHCR** Ured visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice
- UNICEF** Fond Ujedinjenih naroda za djecu

Sažetak ključnih zaključaka

Sažetak ključnih zaključaka

Pristup

Sveukupni cilj ove evaluacije bio je ocijeniti u kojoj su mjeri Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine (NSUR) i Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma (AP) za razdoblje od 2013. do 2015. godine pridonijeli uključivanju romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj i/ili u kojoj bi mjeri mogli pridonijeti tom uključivanju u budućnosti. U skladu s tim, evaluacija je osmišljena na način da omogući prikupljanje informacija i pripremu preporuka na temelju kojih bi Vlada Republike Hrvatske mogla donijeti utemeljene odluke o nužnim koracima kako bi se povećala razina uključivanja Roma u Hrvatskoj, što može podrazumijevati (no ne isključivo) i reviziju Akcijskog plana i Nacionalne strategije.

Kombinirajući teorijsko i terensko istraživanje, u evaluaciji su korištene četiri istraživačke metode koje se uzajamno nadopunjuju:

- 01.** Analiza dokumenata
- 02.** Polustrukturirani intervjui
- 03.** Fokus grupe
- 04.** Strukturirano promatranje

Uzete zajedno, te metode i s njima povezani istraživački instrumenti predstavljaju komponente metodologije koju bi Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) potencijalno mogao usvojiti i primjenjivati u budućim evaluacijama provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana.

Okvir javnih politika za uključivanje Roma u Hrvatskoj

Od Strategije do Akcijskog plana

Opći cilj postavljen hrvatskom Nacionalnom strategijom za uključivanje Roma jest “poboljšati položaj romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj smanjivanjem višedimenzionalnog socio-ekonomskog jaza između romskog i ostalog stanovništva te na usklađen, otvoren i transparentan način postići potpuno uključivanje Roma u sve segmente društva i zajednice”. Kako bi se taj cilj ostvario, Nacionalna strategija uključuje sljedeća četiri posebna cilja:

- Izgraditi i razviti ljudski kapital romske zajednice podizanjem razine obrazovanja te poticanjem na cjeloživotno učenje;

- Poboľjšati ekonomski status Roma omogućavanjem pristupa tržištu rada, povećanjem mogućnosti zapošljavanja i samozapošljavanja te poticanjem jednakih mogućnosti u zapošljavanju;
- Poboľjšati zdravstveni i socijalni status pripadnika romske zajednice osiguravanjem pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj i socijalnoj skrbi te poboljšanjem uvjeta stanovanja;
- Poboľjšati društveni položaj Roma stvaranjem pretpostavki za ostvarivanje temeljnih ljudskih i manjinskih prava, uklanjanjem svih oblika diskriminacije te poticanjem aktivnog sudjelovanja u društvu i procesima odlučivanja.

U sveukupnoj razradi hrvatske Nacionalne strategije za uključivanje Roma uzet je u obzir i *Okvir Europske unije za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine te Nacionalni program za Rome* iz 2003. godine na koji se Strategija nadograđuje. Povrh "četiri ključna područja" *Okvira Europske unije* (i Desetljeća za uključivanje Roma) – obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja – obrađenih u posebnim poglavljima, Nacionalna strategija ujedno u "prioritetne politike strategije" uključuje i socijalnu skrb, uključivanje u društveni i kulturni život, kao i statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava.

Iako sedam osnovnih područja pokrivenih Nacionalnom strategijom predstavljaju smanjenje u usporedbi s deset područja iz *Nacionalnog programa za Rome*, približno 150 stranica Nacionalne strategije čine tu strategiju i više nego dvostruko opsežnijom od prethodne. Povrh toga, Nacionalna strategija uključuje i poglavlje posvećeno unaprjeđenju prikupljanja statističkih podataka. Iako ni Nacionalna strategija ni Akcijski plan ne sadrže posebno poglavlje u vezi s rodnim pitanjima, nastojanje da se rodna pitanja integriraju u sve aspekte strategije i pratećeg Akcijskog plana izričito je naznačeno u Nacionalnoj strategiji.

Osam područja kroz koja je Nacionalna strategija strukturirana predstavljaju veći broj područja od uobičajenog u srodnim strategijama većine zemalja koje sudjeluju u Desetljeću za uključivanje Roma. Među trinaest zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma koje su usvojile strategiju, jedino strategije Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije sadrže više od osam područja. U preostalim zemljama strategije su organizirane u pet do sedam područja.

Kad je riječ o tematskom rasponu, zajednički nazivnik svih strategija, pa tako i hrvatske Nacionalne strategije, četiri su prioritetna područja Desetljeća za uključivanje Roma: obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. Deset od trinaest strategija zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma sadrži i poglavlje posvećeno kulturi Roma, a devet strategija naznačuje potrebu za radom na suzbijanju diskriminacije u zasebnom poglavlju. Razne zemlje na razne načine pristupaju pitanju socijalne skrbi, razrađujući to pitanje zajedno sa zdravstvenom zaštitom ili pak u sklopu posebnog poglavlja. Hrvatska Nacionalna strategija ističe se po tome što uključuje i poglavlje posvećeno prikupljanju statističkih podataka.

Struktura hrvatskog Akcijskog plana u načelu slijedi strukturu poglavlja IV.4 Nacionalne strategije, pri čemu su sva ključna strateška područja pokrivena posebnim poglavljima, a uvedeno je i dodatno poglavlje pod nazivom "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka". Akcijski plan uključuje i jedno poglavlje koje se ne nalazi u Nacionalnoj strategiji: "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava". Dakle, Nacionalna strategija pokriva osam strateških područja, a Akcijski plan pokriva njih devet.

Hrvatski Akcijski plan razlikuje se od akcijskih planova drugih zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma po tome što broj područja kojima se on bavi nije manji od broja područja strategije na kojoj se temelji. Akcijski plan Srbije podijeljen je na trinaest područja, a španjolski na osam. Akcijski planovi drugih zemalja organizirani u četiri do šest područja. Svi akcijski planovi uključuju posebna poglavlja posvećena obrazovanju,

zapošljavanju, zdravstvu i stanovanju. Kad je riječ o drugim temama najzastupljenije područje u akcijskim planovima zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma jest kultura, koja se pojavljuje u akcijskim planovima sedam zemalja. Poglavlja hrvatskog Akcijskog plana "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka" i "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava" jedinstvena su među zemljama koje sudjeluju u Desetljeću.

Premda se opći cilj Nacionalne strategije i njezini posebni ciljevi ne spominju u Akcijskom planu, opći i posebni ciljevi pojedinih strateških područja identični su u oba dokumenta. Istovremeno, problemi konceptualne jasnoće koji su očiti u Nacionalnoj strategiji odražavaju se i u Akcijskom planu. Slijedom toga, nije uvijek jasno na koji su način razni posebni ciljevi u danom strateškom području međusobno povezani.

Ocjenjivanje Akcijskog plana

Stavimo li na stranu pitanja konceptualne jasnoće, posebni strateški ciljevi po strateškim područjima u načelu su usklađeni s općim ciljevima tih područja. Uz to, mjere predviđene za svaki posebni cilj u načelu odgovaraju danom posebnom cilju. Istovremeno, ima i slučajeva u kojima uspješna provedba planiranih mjera može dovesti do rizika jačanja i/ili poticanja segregacije između romskog i neromskog stanovništva.

Primjera radi, u strateškom području "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša" mjere planirane u okviru triju posebnih ciljeva za područje prostornog uređenja u skladu su s tim posebnim ciljevima, čije ostvarenje može pridonijeti poboljšanju kvalitete materijalnih uvjeta stanovanja Roma. No, fokusiranjem svih triju posebnih ciljeva na poboljšanje uvjeta stanovanja u postojećim romskim naseljima na minimum se svodi mogući utjecaj tih posebnih ciljeva na smanjenje segregacije u stanovanju, pa time i na uključivanje Roma u šire društvo. Slično stanje može se uočiti i u području "zaštite okoliša". Nadalje, način na koji su pojmovno formulirana i definirana dva posebna cilja u tematskom području stanovanja otkriva određenu tenziju između uključivanja Roma s jedne strane i poboljšavanja uvjeta u romskim naseljima s druge. Tako posebni cilj 1: "Unaprijediti stambenu integraciju Roma u zajednici" uključuje definiciju u kojoj se spominju "antidiskriminacijske mjere", a pokazatelj učinka za taj cilj su uvjeti života u romskim naseljima. Slično tome, posebni cilj 2 u području stanovanja ("Osigurati stanovanje u primjerenim uvjetima") odnosi se na provedbu "desegregacijskih mjera", no pritom kao pokazatelj i dalje služi "povećanje standarda i kvalitete življenja u romskim naseljima".

U strateškom području "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" tri mjere planirane u okviru posebnog cilja 1 dovode do rizika da se ugrozi jačanje "pozitivne percepcije romske kulture i identiteta unutar romske nacionalne manjine, unutar većinske populacije te društva u cjelini". Konkretnije govoreći, gradnjom posebnih kulturnih centara za Rome u područjima romskih naselja, što se po svemu sudeći opisuje mjerom 6.1.2, mogla bi se dodatno ojačati postojeća segregacija romskog i neromskog stanovništva. Istovremeno, usmjerenost mjera 6.1.3 i 6.1.4 na tradicijsku kulturu Roma navodi na zaključak da se kultura konceptualizira kao skup tradicija zamrznutih u vremenu, što bi moglo ugroziti prihvaćanje Roma kao jednakopravnih građana među neromskim stanovništvom koje danas živi bez bliskih kontakata sa suvremenim romskim stanovništvom.

U strukturi Akcijskog plana mogu se ujedno nazrijeti i konkretniji praktični problemi. Jedan takav primjer jest ponavljanje ciljeva Nacionalne strategije – koja pokriva osmogodišnje razdoblje od 2013. do 2020. godine – u

Akcijskom planu bez prilagodbe, unatoč tome što Akcijski plan pokriva tek prve tri godine provedbe Nacionalne strategije. To navodi na zaključak da bi se uspješnom provedbom Akcijskog plana u potpunosti ostvarili ciljevi Nacionalne strategije, čime bi se dovela u pitanje svrha izrade akcijskog plana za razdoblje koje se razlikuje od razdoblja pokrivenog Nacionalnom strategijom. To možemo doživjeti i kao preliminarnu indicaciju da je Akcijski plan pretjerano ambiciozan.

Još jedan razlog za zabrinutost iz praktične perspektive jest opći nedostatak jasnoće kad je riječ o vremenskom okviru za dovršetak provedbe mjera predviđenih Akcijskim planom. Konkretni krajnji rokovi provedbe navedeni su za samo devetnaest od 128 mjera uključenih u Akcijski plan, dok se veliku većinu mjera planira provoditi kontinuirano.

Unatoč značajnoj pozornosti koju Nacionalna strategija poklanja pitanjima praćenja i ocjenjivanja/evaluacije, u Akcijskom planu se ne razrađuje praćenje provedbe u 48 posebnih ciljeva. Od ukupno 111 pokazatelja koji su definirani u Akcijskom planu za posebne ciljeve, polazne vrijednosti prikazane su za samo jedanaest identificiranih pokazatelja. S praktičnog gledišta, izostanak polaznih podataka znači da je nemoguće mjeriti ostvarivanje velike većine posebnih ciljeva Nacionalne strategije i Akcijskog plana.

Institucionalna podjela rada

Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina definiran je kao tijelo koje igra uglavnom koordinacijsku ulogu u vezi s provedbom Nacionalne strategije. Time je ujedno osiguran i kontinuitet koordinacijske uloge ULJPNM, s obzirom na to da je Ured koordinirao i provedbu Nacionalnog programa za Rome – strateškog dokumenta koji je prethodio. Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina ujedno ima zadatak inicirati, koordinirati i provoditi evaluacije i revizije, premda bi u nekom nedefiniranom trenutku u budućnosti tu ulogu trebalo povjeriti “drugom nezavisnom i stručnom tijelu”. Povrh toga, Nacionalna strategija dodjeljuje Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina izravnu odgovornost za provedbu pojedinih mjera (te za praćenje njihove provedbe), kao i za organiziranje natječaja i programa izobrazbe u svrhu unaprjeđenja provedbe. S druge strane, u Akcijskom planu je Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina naznačen kao odgovorna ustanova za 44 od ukupno 128 planiranih mjera. Time se kao tijelo odgovorno za provedbu javlja značajno češće nego ijedno drugo vladino tijelo (pri čemu je Ministarstvo zdravlja druga ustanova po širini odgovornosti, s daleko skromnijih 25 mjera).⁰¹

Broj mjera dodijeljenih raznim upravnim tijelima naznačenima u Akcijskom planu izrazito je raznolik. Među relevantnim institucijama središnje razine, raspon se kreće od jedne (Ured Vlade RH za udruge, Ministarstvo poduzetništva i obrta, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode) do 44 mjere (Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina). Kako se vidi iz tabele u nastavku, u kojoj nudimo pregled dodjele odgovornosti za provedbu mjera iz Akcijskog plana prema strateškim područjima, raspon varijacija manje je izražen među institucijama središnje razine koje su najizravnije odgovorne za tri od četiri prioriteta područja definirana Okvirom Europske unije. S druge strane, u slučaju četvrtoga prioriteta područja iz Okvira Europske unije – stanovanja, najveći teret odgovornosti provedbe pada na jedinice regionalne i lokalne samouprave, kojima je

⁰¹ Ovdje naveden broj mjera uključuje i mjere za koje je dana institucija identificirana kao nositelj i mjere za koje je ustanova navedena kao sudionik u provedbi.

dodijeljena odgovornost za četrnaest od petnaest mjera predviđenih u strateškom području "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša". Vrijedi uočiti i to da je Uredu Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina dodijeljena odgovornost za najveći broj mjera u tri strateška područja, dok je drugim institucijama slična odgovornost dodijeljena za najviše jedno područje.

Od regionalnih i lokalnih vijeća i predstavnika romske nacionalne manjine također se očekuje da igraju značajnu ulogu u provedbi i praćenju Nacionalne strategije. Vijeća i predstavnici romske nacionalne manjine pojavljuju se kao nositelji ili sudionici u provedbi 34 mjere Akcijskog plana. Samo su Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te jedinice lokalne samouprave zaduženi (kao nositelji ili sudionici) za provedbu više mjera. Na kraju, Nacionalna strategija dodjeljuje određenu ulogu i civilnom sektoru. Ta je uloga prvenstveno vezana uz praćenje provedbe Strategije i informiranje romskih zajednica o provedbi i ostvarenim rezultatima.

Tabela 01.

Institucionalna odgovornost po strateškim područjima

Strateško područje	Institucija odgovorna za najveći broj mjera u strateškom području	Ukupni broj mjera u strateškom području	Mjere dodijeljene odgovornoj instituciji	
			U strateškom području	Ukupno
Obrazovanje	MZOS	14	14	14
Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život	HZZ	24	20	23
Zdravstvena zaštita	Ministarstvo zdravlja	22	22	25
Socijalna skrb	MSPM	11	7	18
Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša	jedinice lokalne i područne samouprave	15	14	33
Uključivanje u kulturni i društveni život	ULJPPNM	14	11	44
Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava	ULJPPNM	20	10	44
Unaprijeđenje prikupljanja statističkih podataka	ULJPPNM	12	7	44
Usklađenost s međunarodnim standardima i prihvaćenim ugovorima	MVEP	4	4	5

Jedino tijelo za praćenje navedeno u Nacionalnoj strategiji jest Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine. Povjerenstvo za praćenje odgovorno je ne samo za praćenje provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana, nego i za pripremu revidirane Strategije i/ili Akcijskog plana za usvajanje na razini Vlade.

Primjena okvira za uključivanje

Izrada provedbenih dokumenata regionalne i lokalne razine

Od 33 jedinice regionalne i lokalne samouprave koje slijedom Nacionalne strategije trebaju razviti, usvojiti i provoditi akcijske planove za Rome, do ožujka 2015. godine to je učinilo samo njih pet: Međimurska, Osječko-baranjska, Sisačko-moslavačka i Varaždinska županija te Grad Zagreb. Osim njih, akcijski plan za Rome usvojila je i jedna jedinica lokalne samouprave koja nije imala obvezu to učiniti – Grad Crikvenica.

Svi provedbeni dokumenti usvojeni na regionalnoj ili lokalnoj razini pokrivaju najmanje četiri područja Nacionalne strategije, pri čemu svi akcijski planovi osim onog usvojenog u Crikvenici pokrivaju šest strateških područja ili više njih, a akcijski plan Sisačko-moslavačke županije pokriva svih osam strateških područja. S iznimkom crikveničkoga akcijskog plana, među pokrivenim područjima su sva četiri područja Okvira Europske unije (ujedno i prioritetna područja Desetljeća za uključivanje Roma): obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. Ipak, opseg usvojenih dokumenata i broj planiranih mjera izrazito variraju unatoč značajnim sličnostima u tematskoj pokrivenosti.

Podaci o provedbi akcijskih planova usvojenih na regionalnoj i lokalnoj razini, kao i o proračunskim troškovima u tu svrhu su oskudni i fragmentirani. Među dionicima s kojima su provedeni intervjui dominira stav da usvajanje provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini dosad nije značajnije utjecalo na položaj Roma u jedinicama samouprave pokrivenima tim dokumentima.

Komunikacija i koordinacija

Uz nekoliko iznimki, intervjuirani dionici na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini, kao i predstavnici međunarodnih organizacija, pozitivno su ocijenili komunikaciju s ULJPPNM-om. Istovremeno, većina dionika na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini navodi da su osim s ULJPPNM-om vrlo malo kontaktirali s institucijama središnje razine u vezi s Romima. Sa svoje strane, predstavnici ULJPPNM-a izvješćuju o redovitim konzultacijama s većinom institucija središnje razine koje imaju predstavnike u Povjerenstvu za praćenje, pri čemu navode da su manje prijemčive one institucije koje nisu izravno uključene u Povjerenstvo za praćenje odnosno u razradu i provedbu Nacionalne strategije.

Informacije prikupljene tijekom triju ukupno pet terenskih posjeta organiziranih u okviru evaluacije navode na zaključak da je komunikacija između lokalnih odnosno regionalnih tijela s jedne strane i institucija središnje razine s druge ponekad bolja nego komunikacija između regionalnih i lokalnih tijela. Osim toga, izražena je zabrinutost zbog nedovoljne transparentnosti u odlukama Povjerenstva za praćenje u vezi s financiranjem. Pri tome je istaknuta dodatna zabrinutost zbog pomanjkanja javno dostupnih informacija o tim odlukama Povjerenstva za praćenje.

Svi su dionici bili kritični prema koordinacijskim praksama. Iako se koordinacija između središnje razine s jedne strane te regionalne odnosno lokalne razine s druge obično doživljava kao najproblematičnija (i to ne samo kad je riječ o naporima da se poboljša položaj Roma), koordinacija među institucijama na središnjoj razini i koordinacija među institucijama na lokalnoj razini također je izložena kritikama. Problemi ULJPPNM-a u ispunjavanju koordinacijske uloge često se pripisuju položaju Ureda u institucionalnoj hijerarhiji. Naime, Uredu nedostaje formalna politička moć koja je potrebna u slučajevima kad se ministarstvima šalju zahtjevi (primje-

rice u smislu zahtjeva za podacima ili u smislu promjena određenih praksi/načina postupanja). To se odnosi i na sudjelovanje u mjesečnim međuresornim operativnim sastancima koji se, iako predviđeni Nacionalnom strategijom, nisu održavali od 2011. godine. Faktor koji se često spominje kad je riječ o institucijama središnje razine općenito jest pitanje nedostatnih ljudskih resursa.

Praćenje i evaluacija

Unatoč značajnoj pozornosti koja se u Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu posvećuje pitanjima praćenja i evaluacije, ne postoji sveobuhvatan sustav prikupljanja podataka o provedbi planiranih mjera i ostvarivanju strateških ciljeva. Štoviše, razgovori s članovima Radne skupine Povjerenstva za praćenje, kao i s drugim dionicima, navode na zaključak da se ni Povjerenstvo ni njegova Radna skupina ne uključuju aktivno u praćenje i evaluaciju, pri čemu je uloga Povjerenstva do danas ostala ograničena na recenziranje izvješća o provedbi koje priprema Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Sredinom ožujka 2014. godine jedina strateška područja u kojima su podaci bili dostupni za sve mjere bila su "Obrazovanje" i "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava", pri čemu su podaci za većinu mjera u nekoliko drugih područja bili nedostupni.

Zabrinutost u vezi s prikupljanjem etnički disagregiranih podataka često se spominje i na središnjoj i na lokalnoj razini. Pri tome je posebno naglašeno da je nevoljkost u vezi s prikupljanjem podataka o Romima najočitija u sektoru zdravstva. Kritike su upućene Državnom zavodu za statistiku zbog činjenice da u praksi djeluje kao negativan faktor time što monopolizira prikupljanje podataka, krijući se pritom iza propisa o zaštiti podataka u vezi s etničkom pripadnošću. Pri tome zanemaruje postojeće neformalne prakse prikupljanja administrativnih podataka. S druge strane, nepostojanje funkcionalnog sustava praćenja na općoj razini, kao i konkretan problem u vidu otpora prikupljanju etnički disagregiranih podataka, otvaraju prostor spekulacijama o tome da su institucije manje aktivne u provedbi Akcijskog plana nego što je to doista slučaj.

Provedba Akcijskog plana

Obrazovanje. Iz analize dostupnih podataka o praćenju za 2013. i 2014. godinu može se zaključiti da su polazni podaci dostupni za samo dva od sedam posebnih ciljeva. S jednom iznimkom, nema ni podataka o pokazateljima za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće mjeriti napredak u većini posebnih ciljeva. S druge strane, polazne vrijednosti u vezi s razinom mjera dostupne su za svih četrnaest mjera ovog strateškog područja, kao i podaci o provedbi za 2013. i 2014. godinu, što čini područje obrazovanja specifičnim u odnosu na sva druga područja Akcijskog plana. Tijekom 2014. godine došlo je zapravo do povećanja broja mjera u kojima nije moguće bilježiti daljnji napredak u usporedbi s prethodnom godinom. U ovom strateškom području nema mjera u kojima je ostvaren napredak 2014. godine, a da nije ostvaren i 2013. godine.

Među intervjuiranim dionicima postoji širok (ali ne i apsolutan) konsenzus o tome da obrazovanje predstavlja strateško područje u kojem je provedba Akcijskog plana bila najuspješnija. Povećanje broja romske djece upisane u osnovnoškolsko obrazovanje često se pritom navodi kao najznačajniji primjer napretka u položaju Roma u novije vrijeme. S druge strane, povećava se i broj razreda u kojima su polaznici isključivo Romi budući da nema jasnih modaliteta desegregacije, što je naročito izraženo u područjima u kojima postoji de facto stambena segregacija. Izražava se i zabrinutost zbog trajanja i sadržaja programa jednogodišnje predškole. Još jedno pitanje, naročito relevantno u Međimurskoj županiji, tiče se fizičke pristupačnosti škola. Konkretnije

govoreći, učinci nedostatnog javnog prijevoza kojim bi se romska naselja povezala sa školama ponekad su dodatno pogoršani zbog činjenice da primatelji socijalne pomoći ne smiju posjedovati automobil. Na kraju, neki intervjuirani dionici kao problem ističu i zanemarivanje obrazovanja odraslih.

Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život. Pregled dostupnih podataka o praćenju za 2013. i 2014. godinu navodi na zaključak da su polazni podaci dostupni za šest od sedam posebnih ciljeva, premda su u tri slučaja pruženi podaci bili nepotpuni. Na temelju podataka iz 2014. godine može se zaključiti da je došlo do napretka u ishodima u samo dva posebna cilja. Polazni podaci dostupni su za petnaest mjera od dvadeset četiri mjere u ovom strateškom području. Godine 2014. napredak je bio vidljiv u većini mjera – konkretno, u šesnaest od dvadeset četiri mjere.

U intervjuima s predstavnicima institucijama područje zapošljavanja i uključivanja u gospodarski život okarakterizirano je kao jedno od dva najuspješnija područja provedbe Akcijskog plana (zajedno s obrazovanjem) i kao skup kontinuiranih mjera koje proizlaze iz prijašnje politike. Zajednički stav dionika koji su sudjelovali u evaluaciji jest da pozitivna diskriminacija u području zapošljavanja i uključivanja u gospodarski život nije polučila uspjeh.

Zdravstvena zaštita. Polazne vrijednosti dostupne su za samo jedan posebni cilj od njih sedam u ovom strateškom području. Povrh toga, vrijednosti tih pokazatelja nisu dostupne za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u području zdravstvene zaštite. Nadalje, polazne vrijednosti u vezi s razinom mjera nisu dostupne ni za jednu od dvadeset dvije mjere, što čini ovo strateško područje jedinstvenim u negativnom smislu.

Među svim strateškim područjima, zdravstvena skrb izložena je najvećoj kritici kad je riječ o pristupu provedbi i prikupljanju podataka, pri čemu nekoliko intervjuiranih dionika (uglavnom, no ne isključivo iz civilnog društva) optužuje Ministarstvo zdravlja i ustanove pod okriljem ministarstva za inerciju i nedjelotvoran pristup u vezi s oba ova aspekta. Jedan predstavnik institucije središnje razine, koja igra ključnu ulogu u provedbi Akcijskog plana u ovom strateškom području, izrazio je stav da bi bilo nerealno očekivati ostvarenje ciljeva Nacionalne strategije i Akcijskog plana u strateškom području zdravstvene zaštite do 2015. godine. Taj dionik ujedno je naglasio da ostvarenje ciljeva do 2020. godine uvelike ovisi o uvođenju medijatora za pitanja zdravlja, pri čemu uvođenje medijatora prema postojećem planu neće početi prije 2016. godine

Socijalna skrb. Polazni podaci nisu dostupni ni za jedan od tri posebna cilja u području socijalne skrbi. Vrijednosti u vezi s tim pokazateljima nisu dostupne niti za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u području socijalne skrbi. Na razini mjera, polazni podaci dostupni su samo za tri od ukupno jedanaest mjera. No, podaci za 2013. i 2014. godinu dostupni su za sve mjere, pa su tako osigurani novi polazni podaci. Moguće je uočiti određeni napredak u šest od jedanaest mjera tijekom 2014. godine

U intervjuima provedenima u okviru evaluacije, istaknut je stav centara za socijalnu skrb kako je prioritet iz Akcijskog plana koji se odnosi na osposobljavanje medijatora (Roma) u svrhu poboljšavanja dostupnosti socijalne skrbi problematičan, budući da Romi ne doživljavaju medijatore kao osobe s autoritetom. Naime, prema dosadašnjim iskustvima socijalnih radnika pripadnici romske nacionalne manjine su vrlo dobro upoznati s pravima u sustavu socijalne skrbi. Osim toga, na osnovi ranijih iskustava s uvođenjem koncepta romskog mentora pri provođenju mjera obiteljsko pravne zaštite pokazalo se da pripadnici romske nacionalne manjine ne pokazuju poštovanje prema romskim medijatorima. Ukoliko se uzme u obzir ovaj iskaz o medijatorima

u sustavu socijalne skrbi, postavlja se pitanje jasnoće koncepta medijatora, posebice u sustavu zdravstvene skrbi koji predviđa uvođenje medijatora. Osim nejasnoća vezanih uz samu konceptualizaciju područja djelovanja medijatora, nejasno je koje su sve kategorije medijatora predviđene kao i broj institucija koje bi bile odgovorne za njihov rad.

Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša. U ovom strateškom području polazne vrijednosti nisu dostupne ni za jedan od sedam posebnih ciljeva. Vrijednosti za te pokazatelje nisu dostupne niti za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u ovom području. Povrh toga, polazni podaci dostupni su za samo tri od petnaest mjera u ovom prioritarnom području. Iako je određen napredak u vezi sa svim mjerama bio očit tijekom 2013. godine, unatoč nepotpunim podacima u nekim slučajevima, podaci dostupni o provedbi tijekom 2014. godine omogućuju procjenu napretka u samo pet mjera, pri čemu je napredak očit u četiri mjere.

Gledišta u vezi s provedbom Akcijskog plana u području prostornog uređenja, stanovanja i zaštite okoliša izrazito variraju, čak i na regionalnoj i lokalnoj razini. Kad je riječ o dionicima s kojima su provedeni intervjui, na svim razinama uočljiva je zabrinutost zbog segregacije. S druge strane, nekoliko dionika navelo je legalizaciju kao najakutniji problem s kojim se Romi susreću u vezi sa stanovanjem. Iako JLS mogu donijeti odluku kojom se u određenim slučajevima odobrava djelomično ili potpuno oslobađanje od plaćanja komunalnog doprinosa, jedan dionik iz civilnog društva upozorio je da zbog dugova za komunalije nepoznat, no vjerojatno značajan dio stambenih objekata romskih kućanstava nije moguće legalizirati. Ti objekti vjerojatno neće ući u proces legalizacije niti u daljnjoj budućnosti, budući da je plaćanje zaostataka malo vjerojatno zbog visoke razine nezaposlenosti i siromaštva. Informacije o praksama pojedinih JLS-a rijetko su dostupne i nisu sustavno analizirane.

Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život. Polazni podaci nisu dostupni ni za jedan od tri posebna cilja u ovom strateškom području. Vrijednosti u vezi s tim pokazateljima nisu dostupne niti za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u ovom području. Stanje na razini mjera nešto je bolje, pri čemu su polazne vrijednosti dostupne za šest od četrnaest mjera. U nedostatku podataka za 2014. godinu koji bi bili dostupni na razini Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, moguće je jedino pratiti napredak tijekom 2013. godine u vezi sa sedam od četrnaest mjera u ovom području.

Nekoliko dionika s kojima smo razgovarali smatra da je provedba Akcijskog plana zaslužna za sve veći interes u društvu za položaj Roma, budući da se povećava količina i kvaliteta medijskih napisa o Romima. Jedan dionik okarakterizirao je takav razvoj događaja kao najveći uspjeh provedbe Akcijskog plana do danas. Nasuprot tome, jedan drugi dionik upozorio je da dominantni naglasak koji se u medijima stavlja na romski kulturni identitet ne pomaže u smanjivanju društvene distance između romskog i neromskog stanovništva. Nadalje, sudionici jedne fokus grupe organizirane u romskim naseljima u okviru evaluacijskog izvješća naveli su da Romi sve više oklijevaju izjasniti se kao Romi pred neromskim stanovništvom, budući da smatraju kako bi se time povećala vjerojatnost da budu izloženi diskriminaciji.

Iako neki dionici uočavaju napredak u učestalosti i kvaliteti dijaloga između vlade i romskih organizacija civilnog društva, drugi pak tvrde da se Rome najčešće ignorira ili instrumentalizira. Povrh toga, organizacijski kapacitet općenito i kapacitet za upravljanje financijama konkretno često spominju kao faktori koji ograničavaju sposobnost organizacija civilnog društva da iskoriste veću dostupnost izvora financiranja (naročito iz Europske unije, ali i iz državnih izvora, s obzirom na sve složeniju narav procesa prijavljivanja u nastojanju da se

poveća transparentnost financiranja organizacija civilnog društva) te njihovu ulogu u koordinaciji dionika na lokalnoj razini, kao i u koordinaciji lokalne i regionalne razine s jedne strane te lokalne i središnje razine s druge.

Iako neki dionici uočavaju napredak u učestalosti i kvaliteti dijaloga između vlade i romskih organizacija civilnog društva, drugi pak tvrde da se Rome najčešće ignorira ili instrumentalizira. Povrh toga, organizacijski kapacitet općenito i kapacitet za upravljanje financijama konkretno posebno se često spominju kao faktori koji ne ograničavaju samo sposobnost organizacija civilnog društva da iskoriste veću dostupnost izvora financiranja (naročito iz Europske unije, ali i iz državnih izvora, s obzirom na sve složeniju narav procesa prijavljivanja u nastojanju da se poveća transparentnost financiranja organizacija civilnog društva), nego i ulogu tih organizacija u koordinaciji dionika na lokalnoj razini, kao i u koordinaciji lokalne i regionalne razine s jedne strane te lokalne i središnje razine s druge.

Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava. Polazni podaci dostupni su za samo jedan posebni cilj od deset posebnih ciljeva u ovom strateškom području. Podaci iz 2013. i 2014. godine dodatno ukazuju na napredak u ostvarivanju tog posebnog cilja. Nema polaznih podataka za preostale posebne ciljeve u ovom strateškom području, no zato su podaci za 2013. i 2014. godinu dostupni za još jedan posebni cilj, gdje je također uočen napredak. Polazni podaci dostupni su za osam od dvadeset mjera u ovom strateškom području. Na temelju podataka iz 2014. godine može se uočiti određeni napredak u šest od petnaest mjera za koje su podaci dostupni. Podaci za 2014. godinu u vezi s provedbom pet mjera u području "suzbijanja diskriminacije" nisu bili dostupni do sredine ožujka 2015. godine.

Prema procjenama, u Hrvatskoj se 1.500 do 3.000 Roma suočava sa statusnim problemima, te uz formalno postojanje mobilnih timova, statusna su pitanja u dobroj mjeri prepuštena djelovanju organizacija civilnog društva, često uz podršku međunarodnih organizacija kao što je UNHCR. S posebno izraženim administrativnim teškoćama suočavaju se osobe koje nisu građani RH, a žive u Hrvatskoj bez putovnice ijedne zemlje. S jedne strane, putovnica je potrebna kako bi se mogao regulirati status. S druge strane, veleposlanstva relevantnih zemalja u Hrvatskoj u načelu nisu opremljena za izdavanje putovnica (pri čemu je jedina značajna iznimka u tom kontekstu Bosna i Hercegovina).

Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka. Nisu dostupni polazni podaci za četiri posebna cilja i pripadajuće mjere u ovom strateškom području, uglavnom zbog toga što su planirane aktivnosti nove za razdoblje pokriveno Akcijskim planom. Napredak tijekom 2014. godine bio je očit u samo dvije mjere iz ovog strateškog područja.

Dostupne informacije navode na zaključak da je napredak u ostvarivanju četiri posebna cilja u strateškom području "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka" bio skroman:

- 01.** Statistički podaci o Romima razvrstani po dobi i spolu i dalje su oskudni;
- 02.** Postoje neke naznake da je došlo do poboljšanja u metodologiji prikupljanja podataka o obrazovanju, zapošljavanju, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, stopama siromaštva i kvaliteti življenja romske populacije;
- 03.** Postoje naznake da dolazi do otpora prema prikupljanju etnički disagregiranih podataka o zdravstvenim pokazateljima romske populacije;
- 04.** Postoje neke naznake da dolazi do poboljšanja u metodama praćenja uključivanja, sudjelovanja i zastupljenosti Roma u kulturnom, političkom i društvenom životu.

Format novih obrazaca, prilagođenih svim odgovornim institucijama, koje je početkom 2015. godine distribuirao Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u svrhu izvještavanja o provedbi Akcijskog plana

tijekom 2014. godine, po svemu sudeći pruža osnovu za poboljšanje u ovom strateškom području, naročito uzimajući u obzir činjenicu da intervjuirani predstavnici institucija središnje razine nisu davali prigovore na novi format.

Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava. Polazni podaci dostupni su za sve četiri mjere u ovom području. Povrh toga, podaci za 2013. i 2014. godinu omogućuju praćenje napretka, pri čemu mjere planirane u ovom području u načelu korespondiraju s redovnim aktivnostima Ministarstva vanjskih i europskih poslova.

Struktura Nacionalne strategije i Akcijskog plana usklađena je s *Okvirom Europske unije za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine*. S druge strane, isključenje bajaškog rumunjskog jezika te romani chiba iz popisa jezika pokrivenih *Europskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima* predstavlja prepreku u korištenju prava na obrazovanje na materinjem jeziku za Rome u Hrvatskoj.

Preporuke

Premda je već prekasno za reviziju postojećeg Akcijskog plana u skladu s postupcima razrađenima u Nacionalnoj strategiji, djelomičnu reviziju Nacionalne strategije valjalo bi razmotriti. Povrh toga, razrada Akcijskog plana za razdoblje od 2016. do 2018. godine trebala bi se značajno razlikovati od načina na koji je razrađen aktualni Akcijski plan, pri čemu valja uzeti u obzir ne samo revidiranu Nacionalnu strategiju, nego i lekcije naučene tijekom dosadašnje provedbe te rezultate ove evaluacije. Detaljne smjernice o tome kako pristupiti i jednom i drugom dokumentu te modalitetima njihove provedbe navedene su u nastavku.

Strateški i provedbeni dokumenti

01. Revidirati odabrana područja Nacionalne strategije. Strateška područja "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša" te "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" potrebno je iznova razraditi kako bi se strateški ciljevi u tim područjima uskladili sa sveukupnom orijentacijom Nacionalne strategije na integraciju. U revidiranju strateškog područja "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša" treba uzeti u obzir dobru praksu iz Makedonije u vezi s etnički mješovitim socijalnim stanovanjem, kao i (buduća) iskustva iz najavljenog pilot programa "intervencijskih planova" u odabranim ratom pogođenim manjim gradovima u Hrvatskoj (uključujući Beli Manastir i Dardu, u kojima živi značajna populacija Roma), kao i iz planirane provedbe planova sanacije za prostore devastirane nezakonitim građenjem. Revizija strateškog područja "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" treba se osloniti na pozitivne primjere iz Srbije, Slovenije i Španjolske, u kojima se u nacionalnim strateškim dokumentima posvećenim Romima romska kultura tretira kao dinamična i raznolika. Prilika za reviziju treba se iskoristiti i u ostalim prioritetnim područjima koja koja eventualno predloži Radna skupina.

02. Uključiti jasne i realne obveze u idući akcijski plan. Uzimajući u obzir činjenicu da je već prekasno za revidiranje aktualnog Akcijskog plana, potrebno je uložiti napore u primjenu naučenih tijekom njegove primjene tog plana na akcijski plan za razdoblje od 2016. do 2018. godine. U tu svrhu potrebno je definirati prioritete među strateškim područjima, pri čemu u akcijski plan ne treba nužno uključiti sva strateška područja. Povrh toga, potrebno je definirati prioritete i *unutar* strateških područja, dodjeljivanjem

konkretnih vremenskih okvira planiranim mjerama, čime bi se reflektirala relativna žurnost kojom valja provoditi mjere. Nadalje, pri definiranju ciljeva potrebno je osigurati konceptualnu jasnoću, a ne oslanjati se na detaljno razrađene i odvojene definicije. Na kraju, idući akcijski plan treba uključiti jasne poveznice između planiranih mjera i dostupnosti financijske potpore Europske unije, kako je to konkretizirano u nedavno odobrenom Operativnom programu "Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020." i Operativnom programu "Konkurentnost i kohezija 2014.-2020."

03. Iznova definirati pristup razradi provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini.

Imajući u vidu činjenicu da je malo jedinica područne i lokalne samouprave koje su dosad usvojile provedbene dokumente te činjenicu da je malo dokaza da su mjere predviđene tim dokumentima doista i provedene, djelotvorniji pristup mogao bi biti da institucije središnje razine odgovorne za provedbu Akcijskog plana disagregiraju predviđene mjere na način da se pojedini aspekti prepuste regionalnim tijelima za daljnju disagregaciju na lokalnoj razini.

Komunikacija i koordinacija

04. Poboľšati dodjelu ljudskih resursa na središnjoj razini.

Praksu uobičajenu u institucijama središnje razine, da se jednom članu osoblja dodjeli odgovornost za nadzor nad provedbom, praćenje provedbe i izvješćivanje o provedbi Nacionalne strategije i Akcijskog plana, valja zamijeniti uspostavom radne skupine koja bi uključila aktualno osoblje u svim relevantnim institucijama, s idejom ravnomjernije raspodjele zadataka. Svaka intrainstitucionalna radna skupina trebala bi se sastajati u najmanju ruku na mjesečnoj osnovi radi rasprave o tijeku provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana.

05. Osigurati rutinske kontakte među institucijama središnje razine.

Tematske sastanke Radne skupine Povjerenstva za praćenje potrebno je održavati na mjesečnoj osnovi, pri čemu prioritet valja davati pitanjima u rješavanju kojih je nužna međusektorska suradnja.

06. Proširiti doseg Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

Angažman stručnjaka na lokalnoj razini, kako je to predviđeno Nacionalnom strategijom, može poboljšati komunikaciju i koordinaciju između središnje, regionalne i lokalne razine. U tu svrhu također valja uzeti u obzir partnerstvo s regionalnim uredima institucije pravobranitelja.

07. Pozabaviti se subetničkim podjelama u populaciji Roma.

Iako su žalbe na manjak jedinstva među Romima ponekad ukorijenjene u nedosljednosti koja se ogleda u tome što se s jedne strane visoko vrednuje pluralizam u društvu u cjelini, dok se s druge strane istovremeno od manjina očekuje da govore jednim glasom, politiziranje podjele između Roma koji govore romani chibom i onih koji govore bajaškim rumunjskim jezikom mogla bi potencijalno ugroziti ostvarivanje ciljeva Nacionalne strategije. Stoga je potrebno izraziti se otvori romskim zajednicama koje govore bajaškim rumunjskim jezikom, istovremeno imajući u vidu potrebu da se kooptira manje konstruktivna pažnja koju odvlače (sub)etnički poduzetnici čija agenda nije jasno fokusirana na integraciju.

08. Poboľšati pristup Roma financijskoj potpori Europske unije.

Sve veća dostupnost financijske potpore Europske unije koja proizlazi iz dovršetka procesa pristupanja pruža priliku i za poboljšanje međusektorske suradnje i za izgradnju kapaciteta romskih organizacija civilnog društva s trajnim vezama s lokalnom zajednicom. Primarno pod okriljem Europskog socijalnog fonda, trebalo bi poticati aktivnosti

izgradnje institucionalnih kapaciteta i kompetencija za vođenje projekata među romskim organizacijama, u čemu važnu ulogu imaju neromske organizacije koje provode projektne aktivnosti usmjerene na Rome te informacijske jedinice ministarstava kao dio operativne strukture za korištenje fondova Unije. Dodatnu ciljanu podršku mimo projekata koje financira EU mogle bi pružitiiskusne organizacije civilnog društva te Ured Vlade RH za udruge.

09. Uskladiti koncept 'medijatora'. Često se nailazi na komentare o medijatorima za pitanja zdravlja kao najboljoj praksi, tako da medijatori figuriraju kao presudni akteri u provedbi konkretnih mjera Akcijskog plana. S druge strane, izvješća centara za socijalnu skrb navode na zaključak da Romi medijatore često promatraju kao aktere kojima nedostaje nužna razina autoriteta. Tu bi konceptualnu tenziju valjalo razriješiti raspravom koja bi uključila barem sektore zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.

Praćenje i evaluacija

10. Osigurati prikupljanje etnički disagregiranih podataka. Nevoljkost nekih institucija da prikupljaju podatke o etničkoj pripadnosti trebalo bi prevladati izravnim rješavanjem otvorenih pravnih pitanja. U tu svrhu valja uspostaviti radnu skupinu Povjerenstva za praćenje, pri čemu radna skupina treba uključiti i predstavnika Agencije za zaštitu osobnih podataka. Povrh toga, potrebno je pripremiti tematsko zasjedanje Povjerenstva za praćenje s prikladnom stručnom podrškom kako bi se ukazalo na izvedivost prikupljanja etničkih podataka u skladu sa standardima Europske unije o zaštiti podataka. Službeno mišljenje kojim bi se reflektirao zajednički dogovor u okviru radne skupine trebalo bi pružiti osnovu za institucije da koriste postojeće tehničke kapacitete kroz širenje svojih postojećih internih podatkovnih sustava, potičući time sustavno prikupljanje podataka i izbjegavajući paralelne procese praćenja koji su trenutno prisutni u provedbi s Nacionalne strategije i Akcijskog plana.

11. Definirati polazne podatke. Iako revizija aktualnog Akcijskog plana više nije izvediva, mjerenje napretka u ostvarivanju ciljeva aktualnog plana (a time i Nacionalne strategije) predstavlja preduvjet za utemeljenje idućeg akcijskog plana. Mogući izvori polaznih podataka za aktualni Akcijski plan uključuju popis stanovništva iz 2011. godine i regionalno istraživanje UNDP-a / Svjetske banke / Europske komisije o Romima iz 2011. godine. Podaci iz predstojećeg godišnjeg izvješća o provedbi Akcijskog plana tijekom 2014. godine mogli bi također poslužiti kao polazni podaci za idući akcijski plan.

12. Izgraditi kapacitete za praćenje i evaluaciju. S jedne strane, kapacitet Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina za uključivanje u praćenje i evaluaciju općenito i održavanje baze podataka o položaju Roma konkretno valjalo bi povećati angažiranjem člana osoblja koji bi bio primarno fokusiran na to područje. S druge strane, treba povećati i kapacitet Povjerenstva za praćenje za aktivno uključivanje u praćenje provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana, i to širenjem članstva Radne skupine Povjerenstva, koja treba uključiti i vanjske stručnjake, barem tijekom pripreme godišnjih izvješća o praćenju. Na kraju, pripadnike vijeća romske nacionalne manjine trebalo bi uvesti u osnove praćenja i evaluacije, što bi predstavljalo osnovu za dobivanje njihovih mišljenja u vezi s godišnjim izvješćima o provedbi akcijskog plana.

13. Standardizirati izvješćivanje o problemima u prikupljanju podataka. Povrh toga što zahtijevaju izvješćivanje o podacima u svrhu praćenja pokazatelja iz Akcijskog plana, izvještajnim obrascima o provedbi Akcijskog plana 2015. godine i poslije trebalo bi od odgovornih institucija zahtijevati konkretna objašnjenja zbog čega nisu pružile tražene podatke, pri čemu bi ponuđeni odgovori bili sljedeći: (a) podaci nisu bili

dostupni do krajnjeg roka za izvješćivanje, no bit će dostupni do određenog datuma; (b) podaci nisu prikupljeni u skladu s planom zbog pogrešaka u provedbi prikupljanja podataka; (c) traženi podaci ne mogu se prikupiti zbog zakonskih ograničenja. Na temelju tih informacija Povjerenstvo za praćenje trebalo bi donijeti odluku o tome treba li pojedine pokazatelje isključiti iz daljnjeg praćenja i/ili predložiti alternativna rješenja za prikupljanje relevantnih podataka.

- 14. Poboljšati odabir pokazatelja.** Pokazatelji uključeni u idući akcijski plan trebali bi se pozabaviti i ishodima i rezultatima, kako bi se omogućila ocjena načina na koji provedba mjera utječe na Rome (umjesto puke procjene stupnja provedbe mjera). Odabir pokazatelja trebao bi se zasnivati na pilot pristupu "struktura-proces-rezultat" koji koordinira Agencija Europske unije za temeljna prava, orijentiranom na model pokazatelja zasnovan na pravima. U akcijski plan treba uključiti isključivo pokazatelje za koje su dostupne polazne vrijednosti u trenutku pripreme nacрта dokumenta, pri čemu po potrebi treba provesti ciljane studije prije same pripreme nacрта, kako bi se osigurala dostupnost relevantnih podataka. Gdje god je to moguće, pokazatelji trebaju uključiti ciljne vrijednosti, kako bi se jasno naznačio stupanj promjene koji se može smatrati zadovoljavajućim napretkom.
- 15. Kontekstualizirati praćenje i evaluaciju.** Povrh kvantitativnog istraživanja koje je potrebno kako bi se generirali polazni podaci na temelju kojih je moguće pratiti napredak, i kvalitativno istraživanje igra važnu ulogu, i to ne samo u pogledu pojašnjavanja kvantitativnih podataka, nego i u smislu orijentacije budućih napora. Naročito relevantne za poticanje uključivanja Roma u Hrvatskoj su kvalitativne studije u lokalnim romskim zajednicama, kako bi se ocijenio širi utjecaj dosad provedenih mjera, kao i aktualne potrebe u značajnim područjima Nacionalne strategije.

01.

Uvod

Uvod

1.1. Svrha i struktura izvješća

Sveukupni cilj ove evaluacije bio je ocijeniti u kojoj su mjeri *Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine (NSUR)* i *Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma (AP)* za razdoblje od 2013. do 2015. godine pridonijeli uključivanju romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj i/ili u kojoj bi mjeri mogli pridonijeti tom uključivanju u budućnosti. U skladu s tim, evaluacija je osmišljena na način da omogući prikupljanje informacija i pripremu preporuka na temelju kojih bi Vlada Republike Hrvatske mogla donijeti utemeljene odluke o nužnim koracima kako bi se povećala razina uključivanja Roma u Hrvatskoj, što može podrazumijevati (no ne isključivo) i reviziju Akcijskog plana i Nacionalne strategije.

Kako je to predviđeno i Nacionalnom strategijom i Akcijskim planom, ova ocjena stanja naručena je kao srednjoročna vanjska evaluacija, s ciljem identificiranja trendova i teškoća u ostvarivanju ciljeva definiranih Nacionalnom strategijom i Akcijskim planom. Evaluacija pokriva razdoblje od travnja 2013. godine do listopada 2014. godine, a sama evaluacija provedena je u prvom tromjesečju 2015. godine.

Struktura izvješća reflektira sveukupni cilj evaluacije. Analiza prezentirana u izvješću ujedno uzima u obzir ključne evaluacijske kriterije relevantnosti, djelotvornosti, učinkovitosti i održivosti. Taj pristup zasniva se na pristupu Odbora za razvojnu pomoć (DAC) Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), koji odražava najbolju praksu u strukturiranju evaluacijskog istraživanja i organiziranju nalaza.

Nakon opisa strukture evaluacije, izvješće donosi pregled politika i institucionalnog okvira za uključivanje Roma u Hrvatskoj. Konkretnije govoreći, u tom dijelu prikazuju se rezultati proučavanja Nacionalne strategije i Akcijskog plana, uzimajući u obzir odnose među tim dokumentima i odredbe Akcijskog plana po strateškim područjima, povrh modela za praćenje i evaluaciju. Osim toga, u tom je dijelu prikazana usporedba sveukupne strukture Nacionalne strategije i Akcijskog plana sa strateškim i provedbenim dokumentima koje su usvojile druge zemlje sudionice Desetljeća za uključivanje Roma. Ocjena sveukupne strukture tih dokumenata koju iznosimo u tom dijelu izvješća u skladu je s DAC-ovim evaluacijskim kriterijem relevantnosti.

U raznim dijelovima Poglavlja 3 bavimo se DAC-ovim evaluacijskim kriterijima djelotvornosti, učinkovitosti i održivosti. Taj dio izvješća u širem je smislu posvećen načinu na koji se Nacionalna strategija i Akcijski plan primjenjuju kako bi se poboljšalo uključivanje Roma u Hrvatskoj. Poglavlje počinje ispitivanjem načina na koje su jedinice regionalne i lokalne samouprave pripremile nacрте provedbenih dokumenata i usvojile te dokumente propisane

Nacionalnom strategijom, kao i načina na koje ih provode. Posebna pozornost posvećuje se odnosima između provedbenih dokumenata usvojenih na regionalnoj i lokalnoj razini s jedne strane i Nacionalne strategije s druge. Predočene su i dostupne informacije u vezi s provedbom tih dokumenata i proračunskim troškovima u tu svrhu.

Razinom učinkovitosti u upravljanju provedbom bavimo se u Poglavlju 3.2, u kojem se fokusiramo na komunikaciju i koordinaciju. Taj dio izvješća sastoji se od analize uloga Ureda Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) te drugih ključnih dionika u provedbi Nacionalne strategije i Akcijskog plana. Taj dio poglavlja ujedno uključuje i analizu razmjera u kojima institucionalni okvir pruža osnovu za sinergije među dionicima, kao i modaliteta angažiranja službenika u relevantnim institucijama. Kriterij učinkovitosti u fokusu je i u Poglavlju 3.3, gdje se bavimo procjenom aktivnosti u vezi s praćenjem i evaluacijom Nacionalne strategije i Akcijskog plana. U Poglavlju 3.4 proučavamo provedbu mjera predviđenih Akcijskim planom po svim strateškim područjima, baveći se istovremeno i najznačajnijim rezultatima i neuspjesima, kao i faktorima u pozadini tih rezultata i neuspjeha. Na taj način izravno se uzima u obzir kriterij djelotvornosti u ostvarivanju definiranih posebnih ciljeva i općeg cilja u pojedinom strateškom području. Analiza održivosti ostvarenih rezultata i izgledi za ostvarivanje ciljeva definiranih Nacionalnom strategijom i Akcijskim planom predstavljeni su također u Poglavlju 3.4. Tematske dijelove Poglavlja 3.4 zaključili smo kratkim opisom primjera relevantnih dobrih praksi iz zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma.

Završno poglavlje izvješća donosi zaključke evaluacije, identificirane naučene lekcije, procjenjuje izgleda za ostvarenje ciljeva Akcijskog plana do kraja 2015. godine, kao i potrebu za revizijom Nacionalne strategije i/ili Akcijskog plana. Završno poglavlje nudi i niz preporuka za Vladu Republike Hrvatske radi prevladavanja uočenih nedostataka u ostvarivanju ciljeva definiranih Nacionalnom strategijom i Akcijskim planom.

1.2. Metode rada

Kombinirajući teorijsko i terensko istraživanje, u evaluaciji su korištene četiri istraživačke metode koje se uzajamno nadopunjuju:

- 01.** Analiza dokumenata
- 02.** Polustrukturirani intervjui
- 03.** Fokus grupe
- 04.** Strukturirano promatranje

Uzete zajedno, te metode i s njima povezani istraživački instrumenti (vidi Prilog 4) predstavljaju komponente metodologije koju bi Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) mogao usvojiti i primjenjivati u budućim evaluacijama provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana.

Analiza dokumenata. Analiza dokumenata provedena u okviru evaluacije imala je za svrhu osigurati pregled objavljenih podataka te na taj način usmjeriti ostale aktivnosti evaluacije. Imajući u vidu fokus evaluacije, središnji analizirani dokumenti bili su Nacionalna strategija i Akcijski plan. Analiza je pokrila i izvješća u vezi s razradom i provedbom tih dvaju dokumenata koja su pripremili civilno društvo, vlada i međunarodne organizacije. Popis korištenih izvora pružen je u Prilogu 7.

Polustrukturirani intervjui. Svrha intervjua provedenih tijekom evaluacije bila je dobiti detaljne kvalitativne informacije o primjeni okvira za uključivanje Roma u Hrvatskoj od dionika koji su najizraavnije uključeni u razradu i/ili provedbu Nacionalne strategije, Akcijskog plana i/ili akcijskih planova usvojenih na lokalnoj i/ili regionalnoj

razini. Sukladno tome, glavne kategorije dionika obuhvaćene polustrukturiranim intervjuima bile su organizacije civilnog društva, vladine institucije (na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini) te međunarodne organizacije. Provedeno je 29 intervjuja s ukupno 50 dionika, pri čemu su, osim u dva iznimna slučaja, svi intervjui održani licem u lice. Popis intervjuja po kategorijama nalazi se u Prilogu 3.⁰²

Pitanja postavljena e-mailom. Kad je riječ o dionicima s kojima nije bilo praktično ili potrebno organizirati izravne intervjuje, bilo zbog dostupnosti, udaljenosti ili niže razine uključenosti u razradu i/ili provedbu strateških i/ili provedbenih dokumenata, evaluacijski tim zatražio je informacije putem kraćeg upitnika poslanog e-mailom.⁰³ Povrh toga, e-mailom su poslana i dodatna pitanja dvama dionicima koji su prethodno sudjelovali u grupnom intervjuu, kako bi se dobile dodatne konkretne informacije o provedbi pojedinih mjera predviđenih Akcijskim planom.⁰⁴

Fokus grupe organizirane su kako bismo prikupili informacije od pripadnika lokalnih romskih zajednica. Te zajednice odabrane su u konzultaciji s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i UNDP-om, a riječ je o područjima sa značajnijom romskom populacijom kao što su Beli Manastir, Čakovec, Rijeka, Sisak i Zagreb. Dodatni kriterij za odabir zajednica odnosio se na pokrivenost provedbenim dokumentima za uključivanje Roma usvojenima na regionalnoj razini, kao i na novija iskustva s intervencijama usmjerenima na poboljšanje infrastrukture u romskim naseljima.⁰⁵ Iako su odabrane zajednice uglavnom urbane (pri čemu su glavne iznimke Čakovec i djelomično Sisak), sveukupni odabir omogućio nam je uključenje raznolike romske populacije u Hrvatskoj. Ukupno četrdeset pripadnika lokalnih romskih zajednica sudjelovalo je u pet fokus grupa organiziranih u okviru evaluacije.

Strukturirano promatranje bilo je planirano u istim romskim zajednicama u kojima su organizirane fokus grupe. Razlog korištenja te metode u kombinaciji s fokus grupama bila je potreba da se kvalitativne informacije koje su pružili pripadnici lokalnih romskih zajednica upotpune informacijama o fizičkoj lokaciji romskih naselja te o infrastrukturi i stambenim uvjetima u njima.⁰⁶ No, na kraju se pokazalo nepraktičnim provesti strukturirano promatranje u Belom Manastiru zbog rasporeda drugih aktivnosti u sklopu terenskog istraživanja, a uvjeti u naselju koje je evaluacijski tim posjetio u Rijeci spriječili su strukturirano promatranje na toj lokaciji zbog vremenske nepogode koja je dan ranije pogodila naselje.

.....
⁰² Vodič za intervju dostupan je u Prilogu 4.

⁰³ Primjeri pitanja poslanih e-mailom dostupni su u Prilogu 4.

⁰⁴ Odgovore na pitanja poslana e-mailom dobili smo od Vijeća nacionalnih manjina, kao i od Ministarstva uprave, Ministarstva kulture, Ministarstva poduzetništva i obrta, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva rada i mirovinskog sustava te Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

⁰⁵ Vodič za fokus grupe dostupan je u Prilogu 4.

⁰⁶ Vidi Prilog 4 za tabelu korištenu tijekom strukturiranog promatranja u romskim naseljima.

02.

Okvir za uključivanje Roma u Hrvatskoj

Okvir za uključivanje Roma u Hrvatskoj

2.1. Dokumenti

Opći cilj hrvatske Nacionalne strategije za uključivanje Roma jest “poboljšati položaj romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj smanjivanjem višedimenzionalnog socio-ekonomskog jaza između romskog i ostalog stanovništva te na usklađen, otvoren i transparentan način postići potpuno uključivanje Roma u sve segmente društva i zajednice” (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 36). Kako bi se taj cilj ostvario, Nacionalna strategija uključuje sljedeća četiri posebna cilja:

- Izgraditi i razviti ljudski kapital romske zajednice podizanjem razine obrazovanja te poticanjem na cjeloživotno učenje;
- Poboljšati ekonomski status Roma omogućavanjem pristupa tržištu rada, povećanjem mogućnosti zapošljavanja i samozapošljavanja te poticanjem jednakih mogućnosti u zapošljavanju;
- Poboljšati zdravstveni i socijalni status pripadnika romske zajednice osiguravanjem pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj i socijalnoj skrbi te poboljšanjem uvjeta stanovanja;
- Poboljšati društveni položaj Roma stvaranjem pretpostavki za ostvarivanje temeljnih ljudskih i manjinskih prava, uklanjanjem svih oblika diskriminacije te poticanjem aktivnog sudjelovanja u društvu i procesima odlučivanja (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 36).

U sveukupnoj razradi hrvatske Nacionalne strategije za uključivanje Roma uzet je u obzir i *Okvir Europske unije za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine te Nacionalni program za Rome* iz 2003. godine na koji se strategija nadograđuje. (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 35; vidi također: Europska komisija, 2011; Vlada Republike Hrvatske, 2003). Povrh “četiri ključna područja” *Okvira Europske unije* (i Desetljeća za uključivanje Roma) – obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja – obrađenih u posebnim poglavljima, Nacionalna strategija ujedno u “prioritetne politike strategije” uključuje i socijalnu skrb, uključivanje u društveni i kulturni život, kao i statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 35; usp. Europska komisija, 2011: 4). Povrh poglavlja posvećenih svim prioritetnim politikama, poglavlje IV.4 Nacionalne strategije sadrži i dio koji se odnosi na unaprjeđenje statističkih podataka. Iako sedam osnovnih područja pokrivenih Nacionalnom strategijom predstavljaju smanjenje u usporedbi s deset područja iz *Nacionalnog programa za Rome*,⁰⁷ približno 150 stranica Nacionalne strategije čine tu strategiju i više nego dvostruko opsežnijom od prethodnice.

⁰⁷ Temeljna područja pokrivena *Nacionalnim programom* su: “Uključivanje Roma u društveni i politički život”; “Očuvanje tradicijske kulture Roma”; “Statusna pitanja”; “Suzbijanje diskriminacije i pravna pomoć”; “Odgoj i obrazovanje”; “Zdravstvena zaštita”; “Zapošljavanje”; “Socijalna skrb”; “Zaštita obitelji, materinstva i mladeži” te “Prostorno uređenje”. Dodatna poglavlja posvećena su usklađivanju programa s međunarodnim ugovorima i praćenju provedbe. Vidi: Vlada Republike Hrvatske (2003).

Iako ni Nacionalna strategija ni Akcijski plan ne uključuju posebno poglavlje u vezi s rodnim pitanjima, nastojanje da se ta pitanja integriraju u sve aspekte ove javne politike izričito je naznačeno u Nacionalnoj strategiji: "U ciljeve i mjere Strategije integrirani su elementi vezani uz promicanje ljudskih prava žena i rodne ravnopravnosti, jednakih mogućnosti na tržištu rada, rodno osjetljivog obrazovanja, ravnopravnosti u procesima odlučivanja u političkom i javnom životu te uklanjanja nasilja nad ženama." (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 36). Nacionalna strategija pozitivno je ocijenjena zbog tog pristupa, pri čemu je u regionalnoj analizi Europskog foruma Roma i putnika (2015: 9) na temu rodnih pitanja u nacionalnim strategijama integracije Roma s odobravanjem uočeno "rekordnih 204 primjera korištenja riječi 'žene', kao i jedno čitavo poglavlje posvećeno reproduktivnom zdravlju te jedno čitavo poglavlje posvećeno Romkinjama". Na sličan način Crowley et al. (2013: 34) navode da se "u tome hrvatska Nacionalna strategija za uključivanje Roma može smatrati dijelom dobre prakse u Europskoj uniji" (Crowley et al., 2013: 34). U skladu s pristupom rodnim pitanjima u Nacionalnoj strategiji, tako se i u Akcijskom planu naglašava potreba da se naročito poboljša položaj Romkinja, povrh položaja u kojem se nalazi romska populacija u cjelini, što se može vidjeti u raznim dijelovima poglavlja "Zdravstvena zaštita", "Socijalna skrb" te "Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: poglavlja 3, 4, 7).

Opća kritika hrvatske Nacionalne strategije koju je uputila Europska komisija (2014: 13-14) fokusirala se na praćenje i evaluaciju, financiranje i ulogu regionalnih i lokalnih tijela u vezi s provedbom. Uzimajući u obzir činjenicu da je Nacionalna strategija pripremljena s jasnom namjerom da bude nadopunjena akcijskim planom (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 2), komentare Europske komisije najprikladnije je proučiti u odnosu na Akcijski plan, a ne u odnosu na Nacionalnu strategiju. S druge strane, kritička gledišta dionika s kojima smo razgovarali u vezi s Nacionalnom strategijom kretala su se u rasponu od tvrdnji da je nova strategija "premalen korak naprijed", preko manjka informacija o položaju Roma u pojedinačnim strateškim područjima, nedostatnih prilika za komentiranje nacrtu, propuštanja da se uzmu u obzir povratne informacije koje su u vezi sa završnim nacrtom pružili sudionici u izradi i nedovoljne uključenosti pripadnika romske zajednice u razradu,⁰⁸ pa do zabrinutosti zbog proliferacije strateških dokumenata, što ima za posljedicu nedovoljnu jasnoću u vezi s odgovornošću za financiranje i provedbu, dijelom uzrokovanu i time što se u nizu strategija pojavljuju jedne te iste mjere.

Osam područja prema kojima je strukturirana Nacionalna strategija predstavljaju veći broj područja od uobičajenog u srodnim strategijama većine zemalja koje sudjeluju u Desetljeću za uključivanje Roma. Među trinaest zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma koje su usvojile strategiju,⁰⁹ jedino strategije Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije sadrže više od osam područja.¹⁰ U preostalim zemljama strategije su organizirane u pet do sedam područja.¹¹

⁰⁸ Ipak, neki dionici s kojima smo razgovarali izrazili su zadovoljstvo procesima na temelju kojih je pripremljena Nacionalna strategija i/ili Akcijski plan.

⁰⁹ Zemlje sudionice Desetljeća za uključivanje Roma koje su usvojile strategiju za Rome su Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Češka, Mađarska, Makedonija, Crna Gora, Rumunjska, Srbija, Slovačka, Slovenija i Španjolska. Slovenija se razlikuje od drugih zemalja koje su usvojile strategiju po tome što sudjeluje u svojstvu promatrača, a ne pune članice Desetljeća. Druge zemlje u svojstvu promatrača u okviru Desetljeća – Moldavija, Norveška i Sjedinjene Države – još nisu usvojile strategiju u vezi s Romima.

¹⁰ Vidi: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (2012); Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (2010); Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine (2005).

¹¹ Vidi: Vlada Republike Albanije (2003); Vlada Republike Slovenije (2010); Vlada Rumunjske (2011); Vlada Slovačke Republike (2012); Vlada Španjolske (2012); Ministar za ljudska prava (2009); Ministerstvo za trud i socijalna politika (2014a); Ministerstvo javne uprave i pravosuđa (2011); Nacionalno vijeće za suradnju na etničkim i integracijskim pitanjima (2012).

Kad je riječ o tematskom rasponu, zajednički nazivnik svih strategija, pa tako i hrvatske Nacionalne strategije, četiri su prioritetna područja Desetljeća za uključivanje Roma: obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje. U deset od trinaest strategija postoji i poglavlje posvećeno kulturi Roma, pri čemu devet strategija uključuje poglavlje o suzbijanju diskriminacije. Razne zemlje na razne načine pristupaju pitanju socijalne skrbi, razrađujući to pitanje zajedno sa zdravstvenom zaštitom ili pak u sklopu posebnog poglavlja, a hrvatska Nacionalna strategija ističe se po tome što uključuje i poglavlje posvećeno prikupljanju statističkih podataka.

Od Strategije do Akcijskog plana

Struktura hrvatskog Akcijskog plana u načelu slijedi strukturu poglavlja IV.4 Nacionalne strategije, pri čemu su sva ključna strateška područja pokrivena posebnim poglavljima, a postoji i poglavlje pod nazivom "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka" (Vlada Republike Hrvatske, 2013). Akcijski plan uključuje i jedno poglavlje koje se ne nalazi u Nacionalnoj strategiji: "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: poglavlje 9). Kako objašnjava osoblje Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, to poglavlje predstavlja ostatak prijašnjeg *Nacionalnog programa za Rome* pa stoga ne korespondira ni s jednim poglavljem Nacionalne strategije, koja pokriva sličan sadržaj u raznim dijelovima dokumenta (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2012: poglavlje II; Vlada Republike Hrvatske, 2003: poglavlje III). Dakle, Nacionalna strategija pokriva osam strateških područja, a Akcijski plan pokriva njih devet. Povrh toga, Akcijski plan sadrži i poseban dio na pola stranice, naslovljen "Metodologija praćenja provedbe Akcijskog plana", koji se sastoji od dijelova preuzetih iz poglavlja Nacionalne strategije posvećenog praćenju (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 126; usp. 2012: poglavlje V). Ipak, od razlika između Akcijskog plana i Nacionalne strategije značajnije su srodne razlike između Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma i *Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma za 2011. i 2012. godinu*. Povrh toga što je pokrio četiri prioritetna područja Desetljeća (konkretno, obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje), prijašnji Akcijski plan imao je 41 mjeru, što ga naoko čini manje ambicioznim dokumentom od aktualnog Akcijskog plana s ukupno 128 mjera (Vlada Republike Hrvatske, 2013; Ured za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske, 2011).

Time što broj područja pokrivenih hrvatskim akcijskim planom nije manji od broja područja u strategiji na kojoj se taj plan zasniva, taj plan razlikuje se od akcijskih planova koje su usvojile sve druge zemlje sudionice Desetljeća za uključivanje Roma s iznimkom Srbije, koja je ujedno jedina zemlja sudionica Desetljeća čiji akcijski plan pokriva više od devet područja koliko ih je pokriveno u Hrvatskoj (tamo ih ima trinaest).¹² Akcijski planovi drugih zemalja podijeljeni su na osam ili manje područja, pri čemu su svi akcijski planovi s iznimkom srpskog i španjolskog akcijskog plana organizirani oko četiri do šest područja. Svi akcijski planovi uključuju posebna poglavlja posvećena obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu i stanovanju. Kad je riječ o drugim područjima uključenima u akcijske planove, najzastupljenije područje u akcijskim planovima zemalja sudionica Desetljeća jest kultura, koja se pojavljuje u akcijskim planovima sedam zemalja. Poglavlja hrvatskog akcijskog plana "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka" i "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava" jedinstvena su među zemljama koje sudjeluju u Desetljeću.

¹² Vidi: Vlada Bugarske (2005); Vlada Češke Republike (2005); Vlada Republike Mađarske (2007); Vlada Slovačke Republike (2011); Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (2012); Ministerstvo za trud i socijalna politika (2009; 2010); Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice (2010; 2013); Ministarstvo zdravstva, socijalne politike i ravnopravnosti (2010); Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (2010); Ministarstvo rada, socijalne skrbi i jednakih mogućnosti (2009). Rumunjska i Slovenija nisu usvojile posebne akcijske planove za ostvarivanje ciljeva definiranih u nacionalnim strategijama za Rome, no obje strategije sadrže informacije o planiranim mjerama (vidi: Vlada Republike Slovenije, 2010; Vlada Rumunjske, 2011).

Premda se opći cilj Nacionalne strategije i njezini posebni ciljevi ne spominju u Akcijskom planu, opći i posebni ciljevi po strateškim područjima identični su u oba dokumenta. U tom smislu, ne postoji problem kompatibilnosti između Nacionalne strategije i Akcijskog plana. Istovremeno, problemi konceptualne jasnoće koji su očiti u Nacionalnoj strategiji reflektiraju se i u Akcijskom planu. Primjera radi, posebni cilj 1 u strateškom području obrazovanja jest "podići kvalitetu i učinkovitost obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine, te osigurati stjecanje potrebnih znanja i vještina koje će omogućiti osobni razvoj učenika, kao i završavanje osnovnog obrazovanja s ciljem nastavka školovanja te smanjenja razlike između obrazovnih postignuća djece pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječnu razinu obrazovnih postignuća svih učenika u osnovnoškolskom obrazovanju u RH" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 7). Posebni cilj 3 u tom strateškom području glasi ovako: "Izjednačiti obuhvaćenost osnovnoškolskim obrazovanjem pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosjek upisa osnovnoškolskog obrazovanja na razini RH (dosegnuti postotak obuhvaćenosti od 98%) te izjednačiti završnost osnovnoškolskog obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosjek završnosti osnovnoškolskog obrazovanja na razini RH (dosegnuti postotak završnosti od 95%)" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 11). U mjeri u kojoj su oba posebna cilja usmjerena prema smanjenju jaza između romskog i neromskog stanovništva kad je riječ o sudjelovanju u osnovnoškolskom obrazovanju i uspješnom dovršetku tog obrazovanja, nije odmah jasno na koji se način ta dva cilja razlikuju. No, kad pogledamo definicije jednog i drugog cilja, postaje jasno da se posebni cilj 1.1 odnosi na razvoj sustava podrške obrazovnim institucijama kako bi im se omogućilo da kvalitetnije ispune obrazovne potrebe Roma, dok se posebni cilj 1.3 usmjerava na izravnije oblike "podrške učenicima, obiteljima i obrazovnim djelatnicima" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 7, 11).

Iako se manjak jasnoće u vezi s posebnim ciljevima ponekad i može razriješiti upućivanjem na dodatne definicije pružene u elaboraciji posebnih ciljeva, tome nije uvijek tako. U strateškom području ostvarivanja prava, primjerice, posebni ciljevi 1 i 2 govore o "povećanju dostupnosti besplatne pravne pomoći Romima sukladno Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći" i "povećanju vidljivosti instrumenata besplatne pravne pomoći" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 111). Premda se ta dva cilja doimaju razumljivo sami po sebi, čini se da treći posebni cilj zapravo spaja prethodna dva posebna cilja, ne dodajući pritom ništa novo: "Podići razinu dostupnosti besplatne pravne pomoći Romima, osobito u slučaju postojanja sumnje da su žrtve diskriminacije povećanjem dostupnosti pomoći u ostvarivanju prava te povećanjem vidljivosti besplatne pravne pomoći" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 113). U ovom slučaju dodatna definicija posebnog cilja¹³ od slabe je koristi, tako da je i dalje nejasno što sadrži posebni cilj 3, a da nije već pokriveno posebnim ciljevima 1 i 2.

Povrh pitanja konceptualne jasnoće, razrada Akcijskog plana dovodi i do konkretnijih praktičnih razloga za zabrinutost. Kao što su uočili predstavnici međunarodnih organizacija i organizacija civilnog društva, kao i ULJPPNM, ciljevi Nacionalne strategije, koja pokriva osmogodišnje razdoblje od 2013. do 2020. godine, ponavljaju se bez prilagodbe u Akcijskom planu koji pokriva tek prve tri godine ukupnog vremenskog obuhvata Nacionalne strategije. To navodi na zaključak da bi se uspješnom provedbom Akcijskog plana u potpunosti ostvarili ciljevi Nacionalne strategije, čime bi se dovela u pitanje svrha izrade akcijskog plana za razdoblje koje se razlikuje od razdoblja pokrivenog Nacionalnom strategijom. Jednako tako, to možemo doživjeti i kao preliminarnu indikaciju da je Akcijski plan pretjerano ambiciozan, što zapravo potvrđuje tvrdnju predstavnika ULJPPNM-a da mjere sadržane u Akcijskom planu ne mogu biti u potpunosti provedene do 2015. godine niti je u tom roku moguće u potpunosti ostvariti njegove posebne ciljeve.

¹³ "Ovaj cilj podrazumijeva pristup ne samo sudovima, nego svim javnopravnim tijelima. Kako bi se povećala vidljivost besplatne pravne pomoći, provodit će se mjere koje uključuju aktivnosti informiranja javnosti preko kontakt točaka u županijama, plakatima koji će se distribuirati centrima za socijalnu skrb, HZMO-u, HZZ-u, na info-pultovima" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 113).

Još jedan razlog za zabrinutost iz praktične perspektive jest opći nedostatak jasnoće kad je riječ o vremenskom okviru za dovršetak provedbe mjera predviđenih Akcijskim planom. Konkretni krajnji rokovi konkretizirani su za samo devetnaest od 128 mjera uključenih u Akcijski plan, pri čemu se za golemu većinu mjera planira provedba na kontinuiranoj osnovi. Za pet mjera predviđenih u području zdravstvene zaštite nije naveden vremenski okvir, kao ni za šest mjera planiranih u unaprjeđenju prikupljanja statističkih podataka (Vlada Republike Hrvatske, 2013: poglavlja 3, 8).

Ocjena Akcijskog plana po strateškim područjima

Kao što je i prikladno kad je riječ o akcijskom planu, devet strateških područja prema kojima je Akcijski plan organiziran podijeljeno je na opće i posebne ciljeve, uz seriju mjera koje prate svaki cilj. Dvije iznimke u tom općem pravilu su osmo poglavlje ("Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka"), koje uključuje posebne ciljeve, ali ne i opći cilj, kao i deveto poglavlje ("Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava"), u kojem su mjere navedene bez prethodne podjele tog područja u opći cilj i posebne ciljeve. Sva druga strateška područja razrađena su u tri do deset posebnih ciljeva po području, pri čemu je svaki posebni cilj popraćen s jednom do deset mjera. Sveukupno gledajući, Akcijski plan sadrži 128 mjera i 48 posebnih ciljeva.

Načelno govoreći, i neovisno o pitanjima konceptualne jasnoće kojima smo se posvetili ranije u ovom poglavlju, posebni ciljevi svih strateških područja usklađeni su s pripadajućim općim ciljevima. Povrh toga, mjere predviđene za svaki posebni cilj u načelu su usklađene s relevantnim posebnim ciljem. Istovremeno, ima i slučajeva u kojima bi uspješna provedba planiranih mjera mogla dovesti do rizika jačanja i/ili poticanja segregacije između romskog i neromskog stanovništva. Te slučajeve razmotrit ćemo u nastavku, u vezi s tematskim područjima "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša" te "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život".

Obrazovanje

Strateško područje obrazovanja u Akcijskom planu uključuje četrnaest mjera u sedam posebnih ciljeva, a sve pod općim ciljem: "Poboljšati pristup kvalitetnom obrazovanju uključujući obrazovanje i skrb pruženu u ranom djetinjstvu, ali i osnovnog, srednjeg i sveučilišnog obrazovanja s posebnim naglaskom na uklanjanje moguće segregacije u školama; spriječiti preuranjen prekid školovanja i osigurati lagan prijelaz iz škole do zaposlenja" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 6). Mjere planirane u ovom području u skladu su s relevantnim posebnim ciljevima. Time što je izrijekom usmjerena prema kvalitetnom obrazovanju, Nacionalna strategija Hrvatske razlikuje se od rješenja većine država članica pod okriljem Okvira Europske unije (Friedman, 2013: 10).¹⁴ Još jedna pozitivna karakteristika tog dijela Nacionalne strategije u usporedbi s drugim dokumentima nastalima kao reakcija na Okvir Europske unije jest uključivanje posebnog cilja usredotočenog na povećanje broja odraslih Roma koji dovršavaju edukativne programe usklađene s potrebama tržišta rada (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 49; vidi i: Friedman, 2013: 13-14). Dok Europska komisija (2014: 13) ističe potrebu da se veća pozornost posveti desegregaciji, kao i potrebu za detaljnijim vremenskim okvirom za provedbu mjera u ovom području, Fond za obrazovanje Roma hvali dio Nacionalne strategije posvećen obrazovanju zbog pomaka s pristupa kojim se osiguravaju odvojeni razredi za Rome koji ne poznaju dovoljno hrvatski jezik i/ili kojima nedostaje predškolsko obrazovanje prema integrativnom pristupu usmjerenom (među ostalim) na eliminaciju razreda isključivo za Rome do 2020. godine (Dvornik et al., 2014: 17, 25).

¹⁴ Druge države članice koje posvećuju prostor raspravama na tu temu su Bugarska, Mađarska, Italija, Rumunjska, Slovačka, Slovenija i Švedska (Friedman, 2013: 10).

Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život

Europska komisija (2014: 13) uočava manjak detalja u vremenskom okviru za mjere predviđene u području Nacionalne strategije pod nazivom "Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život", spominjući ujedno potrebu da se osiguraju jasne proračunske alokacije i "pokazatelji za rezultate zasnovani na ciljnim vrijednostima" u tom području. Iako nije riječ o posve opravdanim kritikama za jedan strateški dokument (nasuprot provedbenom dokumentu), tim otvorenim pitanjima posvećuje se pažnja u ovom izvješću u vezi s Akcijskim planom. S druge strane, poziv Europske komisije (2014: 13) da se dužna pozornost posveti diskriminaciji na tržištu rada čini se prikladnijim u svjetlu izostanka posebnih ciljeva koji bi uključivali poslodavce (vidi i: Franc et al., 2010: 36). No, istovremeno je važno uočiti da mjere 2.4.2 i 2.6.2 jesu usmjerene na poslodavce (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 34, 38).

Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život predstavlja strateško područje s najvećim brojem planiranih mjera: ima ih ukupno 24 u okviru sedam posebnih ciljeva. Opći cilj ovog područja jednostavan je i jasan: "Smanjiti jaz između romske nacionalne manjine i većinskog stanovništva na tržištu rada" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 21). Kao i u strateškom području obrazovanja, posebni ciljevi usklađeni su s općim ciljem. Planirane mjere ujedno su, načelno govoreći, u skladu s posebnim ciljevima kojima su pripisane, s mogućom iznimkom mjere 2.1.1, usredotočene na osnaživanje i motiviranje Roma za uključivanje u tržište rada. Iako je posebni cilj u okviru kojeg je ova mjera planirana "podići razinu socijalne uključenosti romske populacije kroz osnaživanje za uključivanje u tržište rada", čini se da bi ta mjera bolje odgovarala posebnom cilju 6 u ovom području: "Podići razinu motivacije pripadnika romske nacionalne manjine za uključivanje na tržište rada."

Zdravstvena zaštita

Kad je riječ o dijelu Nacionalne strategije u vezi sa zdravstvenom zaštitom, Europska komisija poziva na "kvalitetnije razrađene konkretne mjere u okviru integriranog pristupa" (Europska komisija, 2014: 13; usp. Bagić et al., 2014: 65). Čini se da relevantni dio Akcijskog plana adekvatno pokriva taj zahtjev, budući da definicije triju od ukupno sedam posebnih ciljeva (riječ je o posebnim ciljevima 1, 2 i 7) uključuju reference na koordinaciju s drugim sektorima. Nadalje, ukupno 22 mjere u ovom dijelu dokumenta usklađene su sa svojim posebnim ciljevima, a ti su pak posebni ciljevi usklađeni s općim ciljem "unaprijeđenja zdravlja romske populacije te kvalitete i dostupnosti zdravstvene skrbi" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 41). Kad je riječ o ukupnom broju planiranih mjera, zdravstvena zaštita skromnija je u tom pogledu jedino od strateškog područja "Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život".

Socijalna skrb

Opći cilj strateškog područja "Socijalna skrb" jest "smanjiti siromaštvo romske populacije i unaprijediti kvalitetu socijalnih usluga i usluga u zajednici" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 61). Ukupno jedanaest mjera planiranih u ovom području usklađeno je s tri posebna cilja u okviru kojih su te mjere grupirane. Također nema problema ni s usklađenošću posebnih ciljeva i općeg cilja ovog strateškog područja.

Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša

Ukupno petnaest mjera planirano je u okviru strateškog područja "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša". Mjere potpadaju pod sedam posebnih ciljeva, pri čemu su tri cilja povezana s prostornim uređenjem, a po dva su povezana sa stanovanjem i zaštitom okoliša. Opći cilj ovog strateškog područja jest "poboljšanje uvjeta stanovanja romske populacije" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 74).

Kao što je uočila Europska komisija (2014: 13), a ujedno i Mikić i Babić (2014: 29), pristup u ovom strateškom području kao da zanemaruje de facto stambenu segregaciju kao problem. Stoga mjere planirane u okviru

triju posebnih ciljeva područja prostornog uređenja jesu u skladu s povezanim posebnim ciljevima, a ujedno se može očekivati da će ostvarenje tih posebnih ciljeva pridonijeti poboljšanju kvalitete materijalnih uvjeta stanovanja Roma, no fokusiranost svih triju posebnih ciljeva na poboljšanje uvjeta u postojećim romskim naseljima svodi na minimum pretpostavljeni učinak tih ciljeva na stambenu segregaciju, pa time i na uključivanje Roma u šire društvo. Slično se može reći i za područje "Zaštita okoliša".

Područje stanovanja problematičnije je od druga dva tematska aspekta ovog strateškog područja. Kad je o stanovanju riječ, iako se doima da su planirane mjere usklađene s pripadajućim posebnim ciljevima, način na koji su dva posebna cilja u sferi stanovanja formulirana i definirana otkriva tenziju između uključivanja s jedne strane i poboljšanja uvjeta u romskim naseljima s druge. Stoga, dok posebni cilj 1 govori o "unaprjeđenju stambene integracije Roma u zajednici", a u definiciji tog posebnog cilja spominju se i "antidiskriminacijske mjere", pokazatelj za taj cilj odnosi se na životne uvjete u romskim naseljima (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 79). Slično tome, u definiciji posebnog cilja 2 u sferi stanovanja ("osigurati stanovanje u primjerenim uvjetima") spominje se "provedba desegregacijskih mjera", no pokazatelj je i dalje "standard i kvaliteta življenja u romskim naseljima" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 80). S druge strane, čini se da su mjere planirane u okviru ovog posebnog cilja u skladu s tim ciljem.

Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život

Hrvatska je jedna od šest država članica Europske unije koja u svoju nacionalnu strategiju uključuje i tematski dio koji se bavi pitanjima kulture.¹⁵ Strateško područje "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" sadrži četrnaest mjera u tri posebna cilja. Opći cilj ovog strateškog područja jest "osnažiti pripadnike romske nacionalne manjine za sudjelovanje u društvenom, kulturnom i javnom životu, radi smanjivanja jaza između pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na ostalo stanovništvo" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 86).

Iako su posebni ciljevi usklađeni s općim ciljem ovog strateškog područja, a većina planiranih mjera u skladu je s posebnim ciljevima kojima pripadaju, tri mjere planirane u okviru posebnog cilja 1 mogle bi ugroziti ostvarenje "pozitivne percepcije romske kulture i identiteta unutar romske nacionalne manjine, unutar većinske populacije te društva u cjelini" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 87). Konkretnije govoreći, uspostavom posebnih kulturnih centara za Rome u područjima romskih naselja, što se po svemu sudeći opisuje mjerom 6.1.2, mogla bi se dodatno ojačati postojeća segregacija romskog i neromskog stanovništva. Istovremeno, usmjerenost mjera 6.1.3 i 6.1.4 na tradicijsku kulturu Roma navodi na zaključak da se kultura konceptualizira kao skup tradicija zamrznutih u vremenu, što bi moglo ugroziti prihvaćanje Roma kao jednakopravnih građana među neromskim stanovništvom koje danas živi bez bliskih kontakata sa suvremenim romskim stanovništvom (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 88-89). Povrh toga, izgradnja "romskog kulturnog centra" u Zagrebu kao središnje institucije za kulturu Roma definirana je i u Nacionalnoj strategiji i u Akcijskom planu (posebni cilj 6.1) kao "poseban prioritet", no pritom u Akcijskom planu ne postoji mjera koja bi se odnosila na taj deklarirani prioritet (Romsko nacionalno vijeće, 2013: 3).

Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava

Kao što je slučaj i s dijelom Akcijskog plana koji se odnosi na stanovanje (poglavlje 5), posebni ciljevi koji se odnose na poglavlje 7 ("Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava") dodatno se dijele na tematska područja: to su statusna rješenja (tri posebna cilja), suzbijanje diskriminacije (četiri posebna

¹⁵ Druge države članice Unije koje posvećuju poglavlje nacionalne strategije kulturi su Bugarska, Mađarska, i Španjolska.

cilja) i pomoć u ostvarivanju prava (tri cilja). U ovom strateškom području ukupno je planirano dvadeset mjera. Iako određena razina preklapanja posebnih ciljeva, s malim brojem pripisanih mjera, navodi na zaključak da postoji potencijal za konsolidaciju u budućim strateškim i/ili provedbenim dokumentima, planirane mjere u skladu su s relevantnim posebnim ciljevima, a ostvarenje tih posebnih ciljeva pridonijelo bi pak ostvarenju općeg cilja ovog strateškog područja: "Potpuno (100%) reguliran status u skladu sa zakonskim okvirom (državljanstvo ili stalni boravak) Roma koji imaju čvrstu poveznicu s Republikom Hrvatskom (ili bivšom SRH) do 2020. godine, uz značajnu potporu nadležnih tijela" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 96).

Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka

Strateško područje "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka" uključuje ukupno dvanaest mjera raspoređenih u četiri posebna cilja. Možda i ne iznenađuje da se posebni ciljevi i pripadajuće im planirane mjere usredotočuju na prikupljanje podataka o položaju Roma u drugim strateškim područjima, kako bi se osigurali temelji za statističke podatke razvrstane po dobi, etničkoj pripadnosti i spolu, a uz poštivanje zaštite osobnih podataka (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 115-116). Iako u ovom dijelu Akcijskog plana nije definiran širi opći cilj, može se očekivati da bi ostvarenje posebnih ciljeva koje bi se postiglo uspješnom provedbom pripadajućih mjera pridonijelo uspješnom praćenju rezultata i ishoda provedbe Akcijskog plana.

Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava

Dok dio Akcijskog plana koji se odnosi na prikupljanje podataka ne uključuje definiran opći cilj kojemu bi ostvarivanje posebnih ciljeva trebalo pridonijeti, u poglavlju 9 Akcijskog plana nije definiran ni eksplicitni opći cilj niti posebni ciljevi za četiri mjere planirane u njemu (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 124). No, pod pretpostavkom da naslov ovog poglavlja adekvatno obuhvaća nastojanje uključenih mjera, usklađenost između mjera i (implicitnog) općeg cilja nije problematična.

Modaliteti praćenja i evaluacije

Unatoč kritici Europske komisije (2014: 13-14) da bi strategiji mogao koristiti "robustan sustav praćenja i evaluacije usmjeren na rezultate", hrvatska Nacionalna strategija ističe se među ciljanim strategijama koje se oslanjaju na Okvir Europske unije po visokoj razini pozornosti koja se posvećuje praćenju i evaluaciji (vidi: Friedman, 2013: 9). Nije riječ samo o tome da je jedno poglavlje Nacionalne strategije posvećeno uspostavi okvira, mehanizama i institucionalne podjele rada za ocjenjivanje napretka u provedbi, nego se povrhu toga unaprjeđenje prikupljanja podataka također tretira kao strateško područje i u Nacionalnoj strategiji i u Akcijskom planu. Štoviše, informacije o dostupnosti polaznih podataka poboljšavaju se kako se krećemo od Nacionalne strategije prema Akcijskom planu.

Poglavlje Nacionalne strategije "Okvir za praćenje provedbe" otvara se popisom pokazatelja koji će se koristiti u praćenju učinaka mjera što se poduzimaju "u četiri glavna područja uključivanja Roma – obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje i stanovanje" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 120-121). Uz opasku da "Strategija predviđa uspostavljanje/organiziranje sveobuhvatnijeg sustava prikupljanja podataka iz svih segmenata", Nacionalna strategija za uključivanje Roma ukazuje na potrebu za prilagodbom praksi prikupljanja podataka na takav način da se omogući generiranje podataka razvrstanih po dobi i spolu, kao i po etničkoj pripadnosti (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 121). U Nacionalnoj strategiji ujedno se identificiraju aktivnosti nužne kako bi se stvorili preduvjeti za smisleno praćenje. To uključuje mapiranje ugroženih mikroregija i segregiranih ili marginaliziranih naselja, kao i usvajanje propisa i mehanizama na nacionalnoj razini o prikupljanju podataka razvrstanih na odgovarajući način (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 121).

U skladu s tim odredbama, Nacionalna strategija sadrži četiri posebna cilja u vezi s prikupljanjem podataka i praćenjem provedbe relevantnih mjera:

- 01.** Osigurati prikupljanje statističkih podataka o romskoj nacionalnoj manjini u RH razvrstanih po spolu i dobi;
- 02.** Unaprijediti metodologiju prikupljanja podataka o obrazovanju, zapošljavanju, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, stopama siromaštva te kvaliteti življenja romske populacije;
- 03.** Unaprijediti metodologiju prikupljanja podataka o zdravstvenim pokazateljima romske populacije; te
- 04.** Unaprijediti metode praćenja uključivanja, sudjelovanja i zastupljenosti romske nacionalne manjine u kulturnom, političkom i društvenom životu (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 121-123).

Ta četiri posebna cilja ponavljaju se u osmom poglavlju Akcijskog plana ("Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka") (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 114-122). Dok se u Nacionalnoj strategiji iznose definicije, kao i informacije o pokazateljima, nekim polaznim vrijednostima, podatkovnim izvorima i provedbenim agencijama za svaki od tih posebnih ciljeva, Akcijski plan dodatno ocrtava mjere koje korespondiraju sa svakim posebnim ciljem. Od dvanaest mjera planiranih u ovom području, jedina mjera s jednokratnim krajnjim rokom prije 2015. godine jest analiza zastupljenosti Roma u predstavničkim tijelima regionalne i lokalne razine u odnosu na udio Roma u stanovništvu danih upravno-teritorijalnih jedinica, što je bilo predviđeno za drugi i treći kvartal 2013. godine (Vlada Republike Hrvatske, 2013: mjera 8.4.1). Praćenje pružanja socijalne skrbi u jedinicama lokalne samouprave i suradnja s relevantnim institucijama u tom praćenju (uključujući vijeća ili predstavnike Roma) trebali bi se odvijati kontinuirano (mjere 8.2.4 i 8.2.5), dok je izrada obrazaca za praćenje statističkih podataka razvrstanih po dobi, etničkoj pripadnosti i spolu, kao i baze podataka o položaju Roma (mjere 8.1.1 i 8.1.2), ostavljena za 2015. godinu, a isto vrijedi i za izradu atlasa mikroregija (mjera 8.2.6). Za preostalih šest mjera nisu konkretizirani krajnji rokovi.

Povrh redovitog praćenja i godišnjeg izvještavanja o provedbi Nacionalne strategije, Nacionalna strategija predviđa da se evaluacije odvijaju približno svaku godinu i pol. Prva takva evaluacija, srednjoročna evaluacija planirana "sredinom 2014. godine", treba biti provedena uz pomoć nezavisnog stručnjaka i romskih udruga kao aktivnih sudionika, pri čemu trendove treba identificirati na temelju "dostupnih primarnih podataka i fokusirane pilot ankete" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 126). Druga evaluacija predviđena je u drugoj polovici 2015. godine, na kraju razdoblja pokrivenog Akcijskim planom.

Povrh toga što se u poglavlju "Metodologija praćenja provedbe Akcijskog plana" spominje potreba za "srednjoročnom i vanjskom evaluacijom", Akcijski plan uključuje tri konkretnija vida korištenja tih evaluacija. Prvo, kao izvora podataka u vezi s ostvarivanjem prvog posebnog cilja u području obrazovanja, koji se odnosi na smanjenje razlike između djece pripadnika romske nacionalne manjine i ostalih učenika u obrazovnim postignućima u osnovnom obrazovanju, kao i završavanje osnovnog obrazovanja s ciljem nastavka školovanja (Vlada Republike Hrvatske, 2013: posebni cilj 1.1). Nadalje, srednjoročna evaluacija 2015. godine (umjesto godinu dana prije toga, kako je to definirano Nacionalnom strategijom) ujedno je identificirana kao izvor podataka o provedbi mjere usmjerene na intenziviranje učestalosti predstavljanja Roma i romske kulture u javnim medijima (mjera 6.1.5). Na kraju, srednjoročna evaluacija identificirana je i kao (jedini) izvor podataka o ostvarivanju trećeg posebnog cilja u području uključivanja Roma u kulturni i društveni život, fokusiranog na jačanje romskih udruga (s posebnim naglaskom na udruge Romkinja) "za zagovaranje i rješavanje problema u romskoj i široj zajednici" (posebni cilj 6.3).

Integralno povezana s planiranim evaluacijama jest i mogućnost revizije Nacionalne strategije i Akcijskog plana: "Revizija se odnosi na Nacionalnu strategiju i na akcijske planove i provodi i u slučaju kada se na temelju izvješća

utvrdi kako predviđeni ciljevi ili mjere ne donose rezultate ili su neprovedivi" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 126). Proces redovne revizije pokreće se na temelju evaluacijskih zaključaka, a koordinira ga ULJPPNM, koji ujedno revidira dokument tijekom trećeg kvartala tekuće godine (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 127). Konačan prijedlog revidiranog dokumenta, koji priprema Povjerenstvo za praćenje, predlaže se Vladi RH koja ga usvaja u četvrtom kvartalu tekuće godine. Periodične revizije Nacionalne strategije i Akcijskog plana spominju se i u dijelu Akcijskog plana pod nazivom "Metodologija praćenja provedbe Akcijskog plana", iako s manje detalja nego u Nacionalnoj strategiji.¹⁶ Povrh toga, u Nacionalnoj strategiji (ali ne i u Akcijskom planu) spominje se proces izvanredne revizije, koji pokreće Povjerenstvo za praćenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma, pri čemu je za pokretanje tog procesa potreban službeni zahtjev za izmjenom konkretnih mjera, što podrazumijeva i argumentaciju potkrijepljenu konkretnim podacima (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 127).

Unatoč značajnoj pažnji koja se posvećuje pitanjima praćenja i evaluacije u Nacionalnoj strategiji, Akcijski plan podbacuje kad je riječ o definiranju temelja za praćenje ostvarivanja 48 posebnih ciljeva u planu. Od ukupno 111 pokazatelja koji su u Akcijskom planu identificirani za posebne ciljeve, polazne vrijednosti ponuđene su za samo jedanaest identificiranih pokazatelja. Od potonjih pokazatelja, njih šest odnosi se na posebne ciljeve u strateškom području zapošljavanja i uključivanja u gospodarski život, dva pokazatelja odnose se na obrazovanje, a po jedan pokazatelj odnosi se na strateška područja zdravstvene zaštite; prostornog uređenja, stanovanja i zaštite okoliša; statusnih rješenja, suzbijanja diskriminacije i pomoći u ostvarivanju prava. Nema pruženih polaznih vrijednosti za pokazatelje identificirane u sljedećim strateškim područjima: socijalna skrb; uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život; unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka;¹⁷ usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava. S praktičnog gledišta, izostanak polaznih podataka znači da ostvarivanje velike većine posebnih ciljeva (konkretno, 100 od 111 ciljeva) uključenih u Nacionalnu strategiju i Akcijski plan nije moguće ocijeniti.

Tabela 1 u nastavku nudi pregled polaznih podataka uključenih u Akcijski plan za posebne ciljeve Nacionalne strategije i Akcijskog plana. Kao što se može vidjeti, relevantnost podataka varira u odnosu na ciljeve. U slučaju posebnog cilja 2.5, primjera radi, sudjelovanje u informiranju o samozapošljavanju ne mora nužno voditi samozapošljavanju (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 35-36). Slično tome, sudjelovanje u radionica-ma o vještinama aktivnog traženja posla ne mjeri motivaciju Roma za uključivanje u tržište rada, što bi vodilo ostvarivanju cilja 2.6 (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 37). No, načelno gledajući, podaci u tabeli pružaju osnovu za mjerenje kakva nedostaje svim drugim pokazateljima u Akcijskom planu.

Ukoliko izostanak polaznih podataka onemogućuje mjerenje napretka u ostvarivanju ciljeva Nacionalne strategije i Akcijskog plana, ujedno i pruža prostor za spekulacije o prikladnosti posebnih ciljeva, a time ujedno i za dubiozne generalizacije o Romima. Da uzmemo konkretan primjer: posebni cilj 2 tematske cjeline zaštite

¹⁶ "Proces redovne revizije Strategije ili Akcijskog plana pokreće Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma od 2013. do 2020. godine" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 127).

¹⁷ Iako je polazna vrijednost pružena za sve mjere predviđene u osmom poglavlju Akcijskog plana nula, u Akcijskom planu ujedno se uočava nedostatak polaznih podataka za dva posebna cilja koji se odnose na unaprjeđenje metodologije prikupljanja podataka o stopama siromaštva, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, obrazovanju, zapošljavanju te kvaliteti življenja među Romima s jedne strane, kao i o zdravlju romske populacije s druge (Vlada Republike Hrvatske, 2013: posebni ciljevi 8.2 i 8.3). Nisu identificirani izvori polaznih podataka za preostala dva posebna cilja (konkretno, 8.1 i 8.4), koji se odnose na prikupljanje statističkih podataka o Romima razvrstanih po dobi i spolu uz zaštitu osobnih podataka, kao i na poboljšanje metoda za praćenje uključivanja, zastupljenosti i sudjelovanja romske nacionalne manjine u kulturnom i političkom životu.

Tabela 02.

Polazni podaci za posebne ciljeve *Akcijskog plana*

Strateško područje	Posebni cilj	Pokazatelj	Polazna vrijednost
1. Obrazovanje	Do 2020. godine ukinuti sve razredne odjele koje pohađaju samo učenici pripadnici romske nacionalne manjine	Broj razrednih odjela u koje su uključeni samo učenici romske nacionalne manjine	50 (2012.-2013.)
	Povećati obuhvat odraslih pripadnika romske nacionalne manjine programima opismenijavanja, obrazovanja i osposobljavanja	Stopa obuhvata pripadnika romske nacionalne manjine koji se uključuju u programe obrazovanja odraslih, cjeloživotnog obrazovanja i strukovnog obrazovanja u odnosu na ukupnu romsku populaciju	311 Roma (od kojih 155 Romkinja) završilo je relevantne programe 2012. godine
2. Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život	1. Podići razinu socijalne uključenosti [...] kroz osnaživanje za uključivanje u tržište rada	Stopa uključenosti romske populacije u tržište rada prema dobi i spolu u odnosu na ukupan broj radno sposobne romske populacije	34,91% radno sposobnih Roma starosti od 15-64 godine i 23,79% radno sposobnih Roma unutar dobnih granica 15-24 godine bilo je zaposleno 2011. godine ¹⁸
	2. Povećati konkurentnost i stopu zapošljivosti mladih pripadnika romske nacionalne manjine	Stopa zapošljavanja mladih Roma u odnosu na stopu zapošljavanja mladih u RH za izvještajno razdoblje, razvrstano po etničkoj pripadnosti	270 mladih Roma zaposleno je putem HZZ-ove sheme sufinanciranja 2011. godine
	3. Povećati konkurentnost i stopu zapošljivosti Romkinja	Stopa zapošljavanja Romkinja u odnosu na stopu zapošljavanja žena u RH	138 Romkinja zaposleno je putem HZZ-ove sheme sufinanciranja 2011. godine
	4. Povećati konkurentnost i stopu zapošljivosti dugotrajno nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine	Stopa zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na stopu zapošljavanja ukupnog broja dugotrajno nezaposlenih osoba, razvrstano po rodnoj pripadnosti	90 dugotrajno nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine zaposleno je putem HZZ-ove sheme sufinanciranja 2011. godine
	5. Povećati stopu formalnog samozapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine	Stopa zapošljavanja nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine kroz samozapošljavanje u odnosu na stopu formalnog samozapošljavanja većinskog stanovništva, razvrstano po rodnoj pripadnosti	43 nezaposlena Roma (od toga 7 žena) bilo je uključeno u grupna informiranja HZZ-a o samozapošljavanju 2012. godine
	6. Podići razinu motivacije pripadnika romske nacionalne manjine za uključivanje na tržište rada	Broj uključenih pripadnika/pripadnica romske nacionalne manjine u radionice	393 nezaposlene osobe romske nacionalne manjine (od toga 155 žena) bilo je uključeno u radionice za stjecanje vještina aktivnog traženja posla 2012. godine

¹⁸ Podaci razvrstani po spolu iznose 41,06% muškaraca i 24,08% žena u dobnoj skupini od 15 godina od 64 godine te 31,06% muškaraca i 12,96% žena u dobnoj skupini od 15 godina do 24 godine (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 23).

Strateško područje	Posebni cilj	Pokazatelj	Polazna vrijednost
3. Zdravstvena zaštita	2. Povećati dostupnost zdravstvenih usluga romskoj populaciji	Postignuta 100% dostupnost zdravstvenih usluga romskoj populaciji [...] do 2020. godine	Godine 2011. ukupno 36% Roma nije imalo pristup zdravstvenim uslugama u zadnjih 12 mjeseci kad je to bilo potrebno
5. Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša	1.1. Osigurati prostorno-plansku dokumentaciju za romska naselja	Broj naselja legaliziranih u smislu uklapanja u prostorne planove	Od 2004. do 2012. godine za 17 lokacija naseljenih Romima izradilo se 25 prostornih planova, uključujući prostorno planske pretpostavke za daljnje aktivnosti na legalizaciji
7. Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava	1.2. Podići razinu informiranosti i potaknuti pripadnike romske zajednice na punu suradnju u postupcima rješavanja njihova statusa	Broj riješenih statusa u odnosu na broj podnesenih zahtjeva, razvrstan po etničkoj pripadnosti, spolu i dobi	U 2012. godini zaprimljeno je 25 zahtjeva za stjecanje hrvatskog državljanstva prirođenjem, u hrvatsko državljanstvo primljeno je 20 osoba; izdano je 9 zajamčenja o primitku u hrvatsko državljanstvo; negativno je riješeno 12 zahtjeva

okoliša jest "podići razinu informiranosti romske nacionalne manjine o zaštiti okoliša i o načinima njezine provedbe", pri čemu je s ciljem povezani pokazatelj "povećanje razine informiranosti o zaštiti okoliša i sposobnosti za samostalno planiranje i provođenje projekata" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 84; usp. 2012: 88). Unatoč eksplicitnoj napomeni da relevantni polazni podaci nisu dostupni, u Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu govori se o "nezadovoljavajućoj razini informiranosti" pripadnika romske zajednice u vezi sa zaštitom okoliša. Bez nužnih podataka, takve tvrdnje stvaraju rizik širenja stereotipa.

Kad je riječ o nekim drugim posebnim ciljevima, polazni podaci odnose se na izvore podataka koji nisu postojali u trenutku izrade Nacionalne strategije i Akcijskog plana. Primjerice, u strateškom području "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" posebni cilj 2 odnosi se na povećanje razine uključenosti romske nacionalne manjine, s posebnim naglaskom na žene, u javni i politički život (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 89). No, nije riječ samo o tome da tu nije bilo polaznih podataka, nego ni u ožujku 2015. godine nije postojala baza podataka ULJPPNM-a navedena kao izvor podataka za povezani pokazatelj. Načelno slična situacija može se uočiti i kad je riječ o posebnom cilju 3 istog strateškog područja, orijentiranom na jačanje kapaciteta romskih udruga za zagovaranje i rješavanje problema, gdje studija početnog stanja koja se spominje u vezi s polaznim vrijednostima nije provedena (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 93-94). Dapače, jedini podatkovni izvor konkretiziran za ovaj pokazatelj jest prva srednjoročna evaluacija.

U nekim slučajevima problem nedostatka polaznih podataka dodatno je otežan zbog manjka ambicije koji se može nazrijeti kad je riječ o odredbama u vezi s budućim prikupljanjem podataka. Posebni cilj 3 strateškog područja "Socijalna skrb" ilustrira taj fenomen. Taj se posebni cilj odnosi na "osnaživanje lokalne romske zajednice za prepoznavanje opasnosti od rizika izloženosti pojavama trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasilja s naglaskom na žene i djecu". Pokazatelj definiran za taj posebni cilj jest udio romskog stanovništva u cjelini, kao i žena i djece, upoznat s pojavama trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasi-

lja, kao i s mehanizmima zaštite od tih oblika nasilja. Iako bi bilo bolje taj kompleksni pokazatelj podijeliti u barem dva odvojena pokazatelja (npr. svijest o slučajevima trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasilja s jedne strane; upoznatost s mehanizmima zaštite od trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasilja s druge), to je samo po sebi manje problematično od pristupa praćenju provedbe Akcijskog plana u kojem se kao jedini izvor podataka definira istraživanje u romskim naseljima za koje je krajnji rok dovršetka 2015. godine (mjera 4.3.1). Stoga, ne samo da nema polazne vrijednosti za ovaj posebni cilj, nego k tome tijekom ciklusa pokrivenog Akcijskim planom nije moguće očekivati podatke u vezi s ostvarivanjem tog cilja.

Dodatni problemi u vezi s modalitetima praćenja i evaluacije odnose se na odabir pokazatelja (Škrbić, 2014: 2). Dok neki pokazatelji idu u smjeru formalizma sa svojom fokusiranošću na propise, drugi su usmjereni na relativno minorne zadatke relevantnih tijela. Sveukupno gledajući, premalo je pokazatelja kojima se ne bi ocjenjivalo samo jesu li mjere predviđene Akcijskim planom provedene (drugim riječima, rezultati), nego i to na koji način provedba tih mjera doista utječe na položaj Roma (drugim riječima, ishodi i učinak). Neki dionici okarakterizirali su takvo stanje stvari kao pokušaj institucija da izbjegnu odgovornost za uvođenje konkretnih promjena.

2.2. Institucije

Sveukupna institucionalna podjela rada

Nastavljajući s prijašnjom ulogom ULJPPNM-a u vezi s *Nacionalnim programom za Rome* (Narodne novine, 2012: članak 2.), Nacionalna strategija definira ULJPPNM kao tijelo koje ima uglavnom koordinacijsku ulogu u vezi s provedbom Strategije, uključujući "poticanje relevantnih tijela na provedbu mjera", kao i "održavanje partnerskog odnosa s romskom i međunarodnom zajednicom" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 128). ULJPPNM ujedno ima zadatak inicirati, koordinirati i provoditi evaluacije i revizije, premda bi u nekom nedefiniranom trenutku u budućnosti tu ulogu trebalo povjeriti "drugom nezavisnom i stručnom tijelu" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 140). Osim toga, Nacionalna strategija Uredu Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina dodjeljuje izravniju odgovornost za provedbu pojedinih mjera (te za praćenje njihove provedbe), kao i za organiziranje natječaja i programa izobrazbe kako bi se osigurala provedba (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 128). Također, u Akcijskom planu je Ured Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina naznačen kao odgovorna ustanova za 44 od ukupno 128 planiranih mjera, odnosno značajno češće nego ijedno drugo vladino tijelo (pri čemu je Ministarstvo zdravlja druga ustanova prema opsegu odgovornosti, s daleko skromnijih 25 mjera) (Vlada Republike Hrvatske, 2013).¹⁹

U Nacionalnoj strategiji identificirane su sljedeće uloge vladinih upravnih tijela:

- Usvajanje srednjoročnih politika te alata i partnerstava za njihovu provedbu;
- Priprema akcijskih planova u skladu s ciljevima i mjerama Nacionalne strategije;
- Priprema godišnjih popisa prioriteta i predlaganje proračuna nužnih za ostvarenje prioriteta;
- Provedba mjera Nacionalne strategije i Akcijskog plana u okviru nadležnosti pojedinog tijela;
- Godišnje izvještavanje o provedbi konkretnih mjera;
- Pružanje doprinosa međuresornoj koordinaciji, što uključuje i suradnju u mjesečnim međuresornim operativnim sastancima; te
- Praćenje i koordiniranje mjera koje se provode na lokalnoj razini (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 124-125, 128-129).

¹⁹ Podaci o broju mjera diljem ovog poglavlja uključuju i mjere za koje je dana institucija definirana kao nositelj i mjere za koje je institucija navedena kao sudionik u provedbi.

Osim ovih zajedničkih uloga, broj mjera dodijeljenih raznim upravnim tijelima navedenima u Akcijskom planu značajno varira (Vlada Republike Hrvatske, 2013). Među relevantnim institucijama središnje razine, raspon se kreće od jedne (Ured Vlade RH za udruge, Ministarstvo poduzetništva i obrta i Ministarstvo zaštite okoliša i prirode) do 44 mjere (ULJPPNM). Kao što je prikazano u Tabeli 2 (u nastavku), u kojoj pružamo pregled dodjele odgovornosti za provedbu mjera iz Akcijskog plana po strateškim područjima, raspon varijacija manje je izražen među institucijama središnje razine koje su najizravnije odgovorne za tri od četiri prioriteta područja definirana Okvirom Europske unije. S druge strane, u slučaju četvrtog prioriteta područja iz Okvira Europske unije – stanovanja, najveći teret odgovornosti pada na jedinice regionalne i lokalne samouprave, kojima je dodijeljena odgovornost za četrnaest od petnaest mjera predviđenih u strateškom području "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša". Vrijedi uočiti i to da je Uredu Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina dodijeljena odgovornost za najveći broj mjera u tri strateška područja (konkretno: Uključivanje u kulturni i društveni život; Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava; Unaprijeđenje prikupljanja statističkih podataka), dok je drugim institucijama slična odgovornost dodijeljena najviše za jedno područje.

Kad je riječ o jedinicama regionalne i lokalne samouprave u područjima sa značajnim udjelom romskog stanovništva, u Nacionalnoj strategiji navodi se da će "o razini njihove uključenosti u provedbu mjera obuhvaćenih Strategijom uvelike ovisiti i rezultati i učinci ovih mjera" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 129). Sukladno tome, uloge dodijeljene regionalnim i lokalnim tijelima uključuju sljedeće:

- Mapiranje romskih zajednica na svojem području;
- Izrada, usvajanje i provedba akcijskih planova (općinskih, gradskih i županijskih) za uključivanje Roma;
- Osnivanje regionalnih i lokalnih povjerenstava za praćenje provedbe Nacionalne strategije;
- Osnivanje centara za podršku i informiranje ("info-centara") kako bi se ocijenile potrebe, osigurala koordinacija između romskih zajednica i vladinih institucija te pratila provedba relevantnih mjera;
- Suradnja s vijećima i predstavnicima romske nacionalne manjine; te
- Suradnja s tijelima državne uprave na provedbi mjera definiranih Nacionalnom strategijom (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 124-125, 129-130).

Mjera kojom se obveza izrade, usvajanja i provedbe vlastitih akcijskih planova primjenjuje na sve jedinice regionalne i lokalne samouprave u kojima romsko stanovništvo ima zakonsko pravo izabrati vlastito vijeće ili predstavnike obuhvaća ukupno 33 jedinice lokalne ili regionalne samouprave (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 129-130; Mikić i Babić, 2014: 27 fn 27). U skladu s naglaskom na ulogu jedinica regionalne i lokalne samouprave u Nacionalnoj strategiji, toj kategoriji aktera dodijeljena je uloga u vezi s 38 mjera Akcijskog plana. Jedinicama lokalne samouprave, nasuprot regionalnima, također je dodijeljena odgovornost u dodatnih osam mjera (Vlada Republike Hrvatske, 2013).

Uzimajući u obzir da se od vijeća i predstavnika romske manjine na regionalnoj i lokalnoj razini očekuje da preuzmu aktivnu ulogu u provedbi i praćenju Nacionalne strategije, istaknuta je potreba da se vijeća i predstavnici romske manjine osnaže "kako bi mogli u potpunosti vršiti svoju funkciju savjetodavnih tijela" (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 125, 131). U Akcijskom planu vijećima i predstavnicima romske manjine dodijeljena je uloga u vezi s ukupno 34 mjere, što znači da je više zadataka dodijeljeno jedino ULJPPNM-u te jedinicama regionalne i lokalne samouprave (Vlada Republike Hrvatske, 2013).

Tabela 03.

Institucionalna odgovornost po strateškim područjima

Strateško područje	Institucija odgovorna za najveći broj mjera u strateškom području	Ukupni broj mjera u strateškom području	Mjere dodijeljene odgovornoj instituciji	
			U strateškom području	Ukupno
Obrazovanje	MZOS	14	14	14
Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život	HZZ	24	20	23
Zdravstvena zaštita	Ministarstvo zdravlja	22	22	25
Socijalna skrb	MSPM	11	7	18
Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša	jedinice lokalne i područne samouprave	15	14	33
Uključivanje u kulturni i društveni život	ULJPPNM	14	11	44
Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava	ULJPPNM	20	10	44
Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka	ULJPPNM	12	7	44
Usklađenost s međunarodnim standardima i prihvaćenim ugovorima	MVEP	4	4	5

Povrh zadataka dodijeljenih institucijama na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini, u Nacionalnoj strategiji predviđa se i uloga za civilni sektor. Ta se uloga primarno sastoji od praćenja provedbe Strategije i izvještavanja romskih zajednica o provedbi i ostvarenim rezultatima (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 131). Kao što je slučaj i s vijećima romske manjine, u Nacionalnoj strategiji naglašava se potreba za obrazovanjem kako bi se osiguralo da i romske udruge posjeduju nužne kapacitete za obavljanje svoje uloge.

Institucionalni modaliteti za praćenje i evaluaciju

Jedino tijelo za praćenje navedeno u Nacionalnoj strategiji jest Povjerenstvo za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 123). Kao što se objašnjava u Poglavlju 2.1, u Nacionalnoj strategiji Povjerenstvo za praćenje odgovorno je ne samo za praćenje provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana, nego i za pripremu revidiranja Strategije i/ili Akcijskog plana prije usvajanja na razini Vlade (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 126-127). Te uloge pojavljuju se i u proširenom popisu u odluci Vlade o osnivanju Povjerenstva za praćenje, a prema toj odluci druge zadaće povjerenstva uključuju: predlaganje mjera za unaprjeđenje provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana; izradu preporuka, mišljenja, stručnih obrazloženja i izvješća, te smjernica u vezi s provedbom Strategije; praćenje rasporeda i utroška sredstava za provođenje mjera Strategije; raspodjelu financijskih sredstava za rje-

šavanje problema i poboljšanja uvjeta života pripadnika romske nacionalne manjine (Narodne novine, 2013a: članak II). U toj odluci Vlade definiran je i sastav Povjerenstva kako slijedi:

- potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske, koji predsjedava Povjerenstvom;
- zastupnik romske nacionalne manjine u Hrvatskome saboru, kao zamjenik predsjednika Povjerenstva;
- po jedan predstavnik Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i mirovinskog sustava, Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Ministarstva socijalne politike i mladih;
- predstavnik ULJPPNM-a; te
- sedam predstavnika romske nacionalne manjine koje predlože Nacionalna koordinacija vijeća romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, sama vijeća romske nacionalne manjine i udruge romske nacionalne manjine (Narodne novine, 2013a: članak III).

Odlukom se ujedno omogućuje sudjelovanje osoba koje nisu članovi Povjerenstva za praćenje u radu Povjerenstva ukoliko za to postoji potreba te se navodi i da Povjerenstvo može osnivati radne skupine (Narodne novine, 2013a: članak III, VI) tako da je jedna takva skupina osnovana 2014. godine. Izmjena i dopunama ove odluke, usvojenima 2014. godine, Povjerenstvo za praćenje prošireno je predstavnikom Ministarstva unutarnjih poslova (Narodne novine, 2014: članak II).

U skladu s odredbama Nacionalne strategije i odluke Vlade o osnivanju Povjerenstva za praćenje, Povjerenstvo se spominje u Akcijskom planu u vezi s procesom redovne revizije Nacionalne strategije i Akcijskog plana (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 127). Povjerenstvo za praćenje ujedno je navedeno među institucijama koje su dobile zadatak provoditi mjeru Akcijskog plana orijentiranu na pružanje podrške inicijativama organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava romske nacionalne manjine (Vlada Republike Hrvatske, 2013: mjera 7.2.1.4).

Povrh uloge sudionika u Povjerenstvu za praćenje, ULJPPNM ima zadatak koordinirati imenovanje članova Povjerenstva koje predlažu Nacionalna koordinacija vijeća romske nacionalne manjine, vijeća romske nacionalne manjine te udruge romske nacionalne manjine (Narodne novine, 2013a: Article III). U Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu ULJPPNM-u se također dodjeljuje odgovornost za imenovanje tima stručnjaka koji će izraditi metodologiju praćenja i izvještajni format za praćenje provedbe Nacionalne strategije po svim odgovornim resorima (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 124; 2013: 127).

Dok je ULJPPNM u Nacionalnoj strategiji dobio zadatak prikupljati i obrađivati podatke iz drugih institucija o provedbi Nacionalne strategije te izvještavati o tim podacima, vladina upravna tijela odgovorna za konkretne mjere imaju zadatak prikupljati podatke za relevantne pokazatelje i pripremati godišnja izvješća o provedbi relevantnih mjera (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 124-125). Na regionalnoj i lokalnoj razini, Nacionalna strategija predviđa uspostavu povjerenstava za praćenje u jedinicama regionalne i lokalne samouprave sa značajnim udjelom romskog stanovništva (Vlada Republike Hrvatske: 124). Sudjelovanje lokalnih romskih zajednica u prikupljanju podataka i praćenju treba osigurati uspostavom centara za podršku i informiranje na mikroregionalnoj razini (Vlada Republike Hrvatske: 124-125). Iako se u Akcijskom planu ne spominju povjerenstva za praćenje na regionalnoj ili lokalnoj razini, četiri mjere planirane u području zdravstvene zaštite predviđaju ulogu centara za podršku i informiranje u pružanju potrebnih podataka (Vlada Republike Hrvatske, 2013: mjere 3.2.1, 3.4.1-3.4.3).

03.

Primjena okvira
za uključivanje

Primjena okvira za uključivanje

3.1. Izrada provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini

Od 33 jedinice regionalne i lokalne samouprave koje slijedom Nacionalne strategije trebaju razviti, usvojiti i provoditi akcijske planove za Rome, do ožujka 2015. godine to je učinilo samo pet jedinica: Međimurska, Osječko-baranjska, Sisačko-moslavačka i Varaždinska županija te Grad Zagreb.²⁰ Osim njih, akcijski plan za Rome usvojila je i jedna jedinica lokalne samouprave koja nije imala obvezu to učiniti – Grad Crikvenica. (vidi: Gradsko vijeće Grada Crikvenice, 2014).

Kao što se može vidjeti u Tabeli 3 u nastavku, svi provedbeni dokumenti usvojeni na regionalnoj ili lokalnoj razini pokrivaju najmanje četiri područja Nacionalne strategije, pri čemu svi akcijski planovi osim onog usvojenog u Crikvenici pokrivaju šest strateških područja ili više njih, a akcijski plan Sisačko-moslavačke županije pokriva svih osam strateških područja. S iznimkom crikveničkog akcijskog plana, među pokrivenim područjima su sva četiri područja Okvira Europske unije (ujedno i prioritetna područja Desetljeća za uključivanje Roma): obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvo i stanovanje.

Ipak, opseg usvojenih dokumenata i broj planiranih mjera izrazito variraju unatoč značajnim sličnostima u tematskoj pokrivenosti. Kad je riječ o usvojenim dokumentima, njihov opseg kreće se u rasponu od četiri stranice (u Osječko-baranjskoj županiji) do 83 stranice (u Međimurskoj županiji). Akcijskom planu Međimurske županije veličinom i strukturom sličan je provedbeni dokument izrađen u Sisačko-moslavačkoj županiji, pri čemu su oba dokumenta pripremljena uz potporu Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) i Ureda OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava (OEES-ODIHR) (u sklopu projekta "Najbolje prakse integracije Roma" s financijskom potporom Unije), kao i ULJPPNM-a. Kad je riječ o broju planiranih aktivnosti, raspon se u provedbenim dokumentima regionalne i lokalne razine kreće od osamnaest (u Crikvenici) do 93 aktivnosti (u Međimurskoj županiji).

Podaci o provedbi akcijskih planova usvojenih na regionalnoj i lokalnoj razini, kao i o proračunskim troškovima u tu svrhu, oskudni su i fragmentirani. Jedan predstavnik regionalne uprave s kojim smo razgovarali u okviru evaluacije pripisao je takvo stanje stvari prekomjernom broju mjera i nedostatnom definiranju prioriteta među njima, kako u županijskim akcijskim planovima za Rome, tako i u planu na nacionalnoj razini. Slijedom toga, provode se one mjere koje bi se provodile i da nema Nacionalne strategije, dok se izvještavanje

²⁰ Vidi: Skupština Međimurske županije (2013); Skupština Osječko-baranjske županije (2012; 2013a); Skupština Sisačko-moslavačke županije (2013); Skupština Varaždinske županije (2013); Gradska skupština Grada Zagreba (2013).

prema središnjoj razini svodi na *ad hoc* razvrstavanje aktivnosti po područjima Nacionalne strategije. Nadalje, intervjuirani predstavnik jednog grada, pri čemu taj grad nije usvojio vlastiti provedbeni dokument, ustvrdio je da izvješća koja grad šalje ULJPPNM-u netočno prezentiraju aktivnosti koje provodi lokalni sektor socijalne skrbi kao inicijative samoga grada. Povrh toga, predstavnici jedne županije, koja također nije usvojila vlastiti provedbeni dokument, ustvrdili su da nadležna županijska tijela nisu ustrojila svoje aktivnosti oko Nacionalne strategije. Premda se Osječko-baranjska županija ističe razinom detalja i redovitošću svojih izvješća o provedbi, čak ni ti dokumenti ne pružaju informacije po pojedinim mjerama u vezi s provedbom i financiranjem (vidi: Skupština Osječko-baranjske županije, 2013b; 2015).

Među dionicima s kojima su provedeni intervjui dominira stav da usvajanje provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini dosad nije značajnije utjecalo na položaj Roma u jedinicama samouprave pokrivenima tim dokumentima. Taj izostanak utjecaja načelno se pripisuje nedovoljnim odredbama u vezi s financiranjem, odnosno nedefiniranim prioritetima, što u praksi ima za posljedicu dupliciranje napora u odnosu na već postojeći nacionalni strateški okvir (uključujući Nacionalnu strategiju i Akcijski plan). Jedna očita iznimka u oba pogleda jest Osječko-baranjska županija u kojoj predstavnici regionalne uprave ističu poboljšanja u upisu u osnovnoškolsko obrazovanje te dostupnost zdravstvenog osiguranja kao rezultat provedbe županijskih akcijskih planova, a ujedno izražavaju optimizam da će postojeći godišnji plan biti realiziran u mjeri u kojoj je to omogućeno postojećim financiranjem. Osim toga, predstavnik lokalne uprave u Sisku pripisao je tamošnje promjene u obrazovnom položaju Roma provedbi provedbenog dokumenta koji je usvojila Sisačko-moslavačka županija, a ujedno je ukazao na to da grad financira romskog suradnika - pomagača u nastavi iz vlastitog proračuna.

Dok članovi Radne skupine Povjerenstva za praćenje skromne učinke regionalnih i lokalnih provedbenih dokumenata na položaj Roma pripisuju manjku angažiranosti regionalnih i lokalnih tijela, jedan predstavnik regionalne uprave kritizirao je Nacionalnu strategiju zbog toga što delegira zadatke, a da pritom ne pruža financijski okvir potreban kako bi se te zadatke dovršilo, kriveći ujedno taj pristup za sukobe među općinama. Jedan predstavnik lokalne uprave ukazao je na manjak kapaciteta za provedbu Nacionalne strategije na lokalnoj razini i činjenicu da lokalni prioriteti nisu kompatibilni s prioritetima provedbenog dokumenta usvojenog na regionalnoj razini, što je dovelo do zanemarivanja lokalnog romskog naselja u županijskoj politici. Predstavnik jedne druge lokalne uprave priznao je pak da nije pročitao Nacionalnu strategiju ni Akcijski plan do nekoliko dana prije intervjua provedenog u okviru evaluacije. Također, jedna lokalna aktivistica civilnog društva zaključila je kako je ironično da je njezina organizacija bila uspješnija od regionalnih i lokalnih uprava u osiguranju sredstava iz Europske unije.

Tabela 04.

Tematska pokrivenost u provedbenim dokumentima regionalne i lokalne razine

Područje Nacionalne strategije	Jedinica lokalne/područne samouprave					
	Grad Crikvenica	Grad Zagreb	Međimurska županija	Osječko-baranjska županija	Sisačko-moslavačka županija	Varaždinska županija
Obrazovanje	x	x	x	x ²¹	x	x
Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život	x	x	x	x	x	x
Zdravstvena zaštita		x	x	x ²²	x ²³	x
Socijalna skrb		x	x	x ²⁴	x ²⁵	x
Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša	x	x	x	x	x	x
Uključivanje u kulturni i društveni život	x		x	x ²⁶	x ²⁷	x
Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava za romsku manjinu					x ²⁸	
Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka		x			x	

21 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Obrazovanje i kultura".

22 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Zdravstvena zaštita i socijalna skrb".

23 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Zdravstvena zaštita i socijalna skrb".

24 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Zdravstvena zaštita i socijalna skrb".

25 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Zdravstvena zaštita i socijalna skrb".

26 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Obrazovanje i kultura".

27 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Statusna pitanja, društveno i političko uključivanje uz očuvanje vlastite kulture".

28 Pokriveno u sklopu tematskog područja "Statusna pitanja, društveno i političko uključivanje uz očuvanje vlastite kulture".

3.2. Komunikacija i koordinacija

Imajući u vidu činjenicu da kompleksna priroda siromaštva i isključenosti Roma zahtijeva višedimenzionalni pristup, komunikacija i koordinacija među relevantnim akterima igraju presudnu ulogu u osiguranju značajnih i trajnih promjena u položaju Roma. Informacije prikupljene tijekom evaluacije navode na zaključak da se komunikacija poboljšala zahvaljujući postojećim strateškim i provedbenim dokumentima, no ujedno i na zaključak da ni horizontalna niti vertikalna koordinacija u načelu nisu bile na odgovarajućoj razini.

Komunikacija

Uz nekoliko iznimki, intervjuirani dionici na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini, kao i predstavnici međunarodnih organizacija, pozitivno su ocijenili komunikaciju s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Članovi Radne skupine Povjerenstva za praćenje uočili su u tom smislu poboljšanja koja se postupno ostvaruju, pri čemu neki sugovornici upravo osnivanju Radne skupine pripisuju poboljšanje komunikacije među institucijama središnje razine. Istovremeno, većina dionika na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini navodi da su osim s ULJPPNM-om vrlo malo kontaktirali s institucijama središnje razine u vezi s Romima. Sa svoje strane, predstavnici ULJPPNM-a izvješćuju o redovitim konzultacijama s većinom institucija središnje razine koje imaju predstavnike u Povjerenstvu za praćenje, pri čemu navode da su manje prijemčive one institucije koje nisu izravno uključene u Povjerenstvo za praćenje odnosno u razradu i provedbu Nacionalne strategije.

Informacije prikupljene tijekom triju terenskih posjeta od ukupno pet posjeta provedenih u okviru evaluacije navode na zaključak da je komunikacija između lokalnih odnosno regionalnih tijela s jedne strane i institucija središnje razine s druge ponekad bolja nego komunikacija koja se odvija između regionalnih i lokalnih tijela. S druge strane, intervjuirani članovi jednog regionalnog vijeća romske nacionalne manjine ustvrdili su kako su odnosi s aktualnim saborskim zastupnikom nacionalnih manjina manje kvalitetni od odnosa s prijašnjim zastupnikom. I stanovnici romskog naselja Dumovec (u Zagrebu), s kojima je jedan član evaluacijskog tima razgovarao tijekom terenske posjete, spomenuli su slabu komunikaciju sa saborskim zastupnikom.

Još jedan problem komunikacije, koji se karakterom razlikuje od gore navedenih problema, odnosi se na način na koji Povjerenstvo za praćenje raspodjeljuje sredstva. Konkretno, neki dionici s kojima smo razgovarali izrazili su zabrinutost zbog manjka transparentnosti u odlukama u vezi sa financiranjem, pri čemu pomanjkanje javno dostupnih informacija o tim odlukama Povjerenstva za praćenje dodatno jača zabrinutost.

Koordinacija

Kad je riječ o koordinaciji, nema tako širokog raspona ocjena budućih da su svi izrazili kritička mišljenja. Iako se koordinacija između središnje razine s jedne strane te regionalne odnosno lokalne razine s druge obično doživljava kao najproblematičnija (i to ne jedino kad je riječ o naporima da se poboljša položaj Roma), koordinacija među institucijama na središnjoj razini i koordinacija među institucijama na lokalnoj razini također je izložena kritikama. Razmatrajući probleme u koordinaciji na središnjoj razini, mnogi intervjuirani dionici izrazili su gledište da su pojedina strateška područja fragmentirana među institucijama, iako su neka pitanja u raznim strateškim područjima međusobno blisko povezana i zahtijevaju višesektorski pristup. Jedan konkretni primjer naveden u intervjuima provedenima u okviru evaluacije tiče se nepostojanja koordinacije između Ministarstva zdravlja, Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva socijalne politike i mladih, unatoč relevantnosti

planiranih medijatora za pitanja zdravlja pod okriljem Ministarstva zdravlja i postojećih mobilnih timova pod okriljem Ministarstva unutarnjih poslova za strateško područje socijalne skrbi.

Problemi u ispunjavanju koordinacijske uloge ULJPPNM-a često se pripisuju položaju Ureda u institucionalnoj hijerarhiji, koji je takav da Uredu nedostaje formalna politička moć potrebna kako bi se slali zahtjevi prema ministarstvima, što uključuje i sudjelovanje u mjesečnim međuresornim operativnim sastancima koji su predviđeni Nacionalnom strategijom, no nisu se održavali od 2011. godine. Faktor koji se često spominje kad je riječ o institucijama središnje razine općenito jest pitanje nedovoljnih ljudskih resursa. U većini institucija središnje razine jedan jedini službenik odgovoran je za Nacionalnu strategiju i Akcijski plan povrh drugih zadataka koji nisu povezani s tim dokumentima. Tako je, primjerice, u Ministarstvu zdravlja jedna osoba efektivno odgovorna za nadzor nad provedbom, praćenje i izvještavanje o 25 mjera Akcijskog plana.

Kad je riječ o koordinaciji između središnje razine s jedne strane te regionalne odnosno lokalne razine s druge, Hrvatski zavod za zapošljavanje naišao je na kritike i zbog načina na koji prenosi informacije svojim područnim uredima i zbog načina na koji obrađuje informacije primljene iz tih ureda. Naposljetku, jedan intervjuirani predstavnik lokalne uprave uočio je da u nedostatku koordinacije, barem u sklopu kvartalnih sastanaka lokalne i županijske uprave, organizacija civilnog društva i vijeća romske nacionalne manjine, provedba aktivnosti kojima bi se poboljšao položaj Roma nije sustavna i da prije svega ovisi o entuzijazmu pojedinaca.

3.3. Praćenje i evaluacija

Unatoč značajnoj pozornosti koja se u Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu posvećuje pitanjima praćenja i evaluacije, kao što je naglašeno u izvješću o provedbi Akcijskog plana za 2013. godinu (Vlada Republike Hrvatske, 2014: 127), ne postoji sveobuhvatan sustav prikupljanja podataka o provedbi planiranih mjera i ostvarivanju strateških ciljeva. Tako izvješće o provedbi Akcijskog plana za 2013. godinu u načelu sadrži podatke kojima se mogu ispuniti pokazatelji rezultata, no podaci o ostvarivanju strateških ciljeva često nedostaju (Vlada Republike Hrvatske, 2014). Slijedom toga, izvješće pruža značajnu količinu informacija o provedbi mjera predviđenih Akcijskim planom, no puno manje informacija o tome kako provedba Akcijskog plana utječe na širi položaj Roma u Hrvatskoj. Kao što će postati jasnije iz sažetka dostupnih podataka o provedbi mjera po područjima u Poglavlju 3.4 (kao i iz detaljnijih informacija predočenih u Prilogu 5), jedina područja u kojima su podaci dostupni za sve mjere su "Obrazovanje" i "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava", pri čemu podaci nisu dostupni za većinu mjera u nekoliko drugih područja.²⁹ Povrh toga, kao što je spomenuto u Poglavlju 3.1, ne posvećuje se puno pozornosti mjerenju provedbe provedbenih dokumenata usvojenih na regionalnoj i lokalnoj razini, što jedan predstavnik regionalne uprave pripisuje nedovoljnim ljudskim resursima.

Jedan dionik iz civilnog društva okarakterizirao je nedostatak centralizirane baze podataka kao najozbiljniji problem provedbe Akcijskog plana, objašnjavajući da se time potiče nastavak aktivnosti iz prethodnih politika

²⁹ Sredinom ožujka 2015. godine podaci o praćenju koje je Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina zaprimio od institucija odgovornih za provedbu mjera Akcijskog plana još uvijek nisu bili obrađeni. Slijedom toga, moguće je da je u razdoblju koje prethodi dovršetku izvješća o provedbi Akcijskog plana za 2014. godinu došlo do određenih poboljšanja u dostupnosti podataka za neka strateška područja.

bez interesa za rezultate. Drugi dionici pružili su manje radikalne karakterizacije stanja, no često su kao problem uočavali nedostatak pregleda provedenih mjera i njihovih rezultata na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Povrh toga, nepostojanje baze podataka stvara dodatni posao za ULJPPNM, koji ovisno o potrebama mora odvojeno obrađivati podatke u svrhu pripreme konkretnih izvješća.

U tom kontekstu, zabrinutost u vezi s prikupljanjem etnički disagregiranih podataka često se spominje i na središnjoj i na lokalnoj razini, pri čemu se zdravstvo posebno naglašava kao područje u kojemu je nevoljnost u vezi s prikupljanjem podataka o Romima najočitija. Konkretni primjer otpora jedne institucije u sustavu povezan je s pokazateljem za drugi posebni cilj iz tematske cjeline prostornog uređenja: "Broj zahtjeva za izdavanje dozvola za gradnju ili legalizaciju objekata Roma odbijenih zbog nemogućnosti uklapanja u važeće prostorne planove" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 76). Kao što je ustvrdio predstavnik ministarstva s ključnom ulogom u prostornom uređenju: "Prostor ne poznaje etničku pripadnost." Državni zavod za statistiku također je naišao na kritike zbog činjenice da u praksi djeluje kao negativan faktor time što monopolizira prikupljanje podataka, krijući se pritom iza propisa o zaštiti podataka u vezi s etničkom pripadnošću, pri čemu ujedno zanemaruje postojeće neformalne prakse prikupljanja administrativnih podataka. S druge strane, kako je to istaknuo jedan predstavnik ULJPPNM-a, nepostojanje funkcionalnog sustava praćenja na općoj razini, kao i konkretni problem u vidu otpora prikupljanju etnički disagregiranih podataka, otvaraju prostor spekulacijama o tome da su institucije manje aktivne u provedbi Akcijskog plana nego što je to doista slučaj.

Razgovori s članovima Radne skupine Povjerenstva za praćenje kao i s drugim dionicima navode na zaključak da ni Povjerenstvo ni njegova Radna skupina nisu aktivno uključeni u praćenje i evaluaciju, pri čemu je uloga Povjerenstva do današnjih dana ostala ograničena na reviziju izvješća o provedbi koje priprema ULJPPNM. Dok je jedan član Povjerenstva za praćenje pripisao disfunkcionalnost tog tijela nepostojanju sporazuma o procedurama u vezi s tematskim sastancima Radne skupine, jedan vanjski promatrač iz civilnog društva ukazao je na sastav Povjerenstva kao problematično pitanje i naglasio je da često dolazi do nesporazuma među članovima Povjerenstva. Drugi dionici s kojima smo razgovarali navode da se Povjerenstvo za praćenje manje bavi pitanjima praćenja i evaluacije nego izravnom raspodjelom sredstava Romima u svrhu rješavanja hitnih potreba. Kao i nepostojanje baze podataka, tako i disfunkcionalnost Povjerenstva za praćenje povećava radno opterećenje ULJPPNM-a do razine koja po mišljenju nekih dionika nadilazi kapacitete Ureda. Nadalje, nije došlo do napretka kad je riječ o prijenosu ULJPPNM-ove uloge u sferi praćenja i evaluacije na neku drugu instituciju te angažiranju stručnjaka na lokalnoj razini, kako je to predviđeno Nacionalnom strategijom (Vlada Republike Hrvatske, 2012: 140).

3.4. Provedba mjera predviđenih Akcijskim planom

3.4.1. Obrazovanje

Iz analize dostupnih podataka o praćenju za 2013. i 2014. godinu može se zaključiti da su polazni podaci dostupni za samo dva posebna cilja od sedam ciljeva. S jednom jedinom iznimkom, nema ni podataka o tim pokazateljima za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće mjeriti napredak u većini posebnih ciljeva. Uviđajući tu činjenicu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta u svom je izvješću o praćenju provedbe za 2013. godinu predložilo reviziju tih pokazatelja. Kad je riječ o posebnom cilju 1, ministarstvo je ujedno istaknulo potrebu za promjenom postojećeg pokazatelja ("Doneseni akti na razini MZOS, Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO), kojima se utvrđuje program praćenja i podrške te odgovornosti pojedinih institucija za njegovu provedbu"), budući da je obrazovanje Roma sastavni dio šireg pravnog okvira za obrazovanje u Hrvatskoj (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 7; Narodne novine, 2008).

S druge strane, polazne vrijednosti u vezi s razinom mjera dostupne su za svih četrnaest mjera ovog strateškog područja, kao i podaci o provedbi za 2013. i 2014. godinu, što čini područje obrazovanja drukčijim od svih preostalih područja Akcijskog plana. Godine 2013. napredak je bio očit u deset od četrnaest mjera. Kad je riječ o četiri mjere u kojima nije zabilježen napredak, povećanje broja razrednih odjela koje pohađaju samo učenici romske nacionalne manjine u odnosu na polaznu vrijednost znači da mjera 1.4.1 ("Stvaranje preduvjeta za smanjivanje broja razrednih odjela koje pohađaju samo učenici romske nacionalne manjine") nije uspješno provedena (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 14). Pogoršanje u usporedbi s polaznom vrijednošću očito je i u mjerama 1.6.1 i 1.6.2 (o upisu studenata romske nacionalne manjine na visokoškolske institucije i osiguravanju stipendija studentima romske nacionalne manjine), što ukazuje na negativne trendove u sveučilišnom obrazovanju Roma (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 18-19). Na kraju, za mjeru 1.5.4 ("Osiguravanje smještaja u učeničke domove") zabilježene su vrijednosti jednake polaznim vrijednostima (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 17).

Tijekom 2014. godine došlo je zapravo do povećanja broja mjera u kojima nije moguće bilježiti daljnji napredak u usporedbi s prethodnom godinom. To uključuje sljedeće četiri mjere:

- mjeru 1.3.1 "Upis djece romske nacionalne manjine oba spola u osnovne škole";
- mjeru 1.3.2 "Stvaranje preduvjeta za uključivanje učenika romske nacionalne manjine u produženi boravak";
- mjeru 1.3.3 "Osposobljavanje suradnika pomagača"; te
- mjeru 1.7.1 "Uključivanje odraslih Roma oba spola u program opismenjavanja i osposobljavanja" (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 12-13, 20).

U ovom strateškom području nema mjera u kojima je ostvaren napredak 2014. godine, a da nije ostvaren 2013. godine.

Među dionicima s kojima su provedeni razgovori postoji širok (ali ne i apsolutan) konsenzus da obrazovanje predstavlja strateško područje u kojem je provedba Akcijskog plana bila najuspješnija, pri čemu se povećanje broja romske djece upisane u osnovnoškolsko obrazovanje često navodi kao najznačajniji primjer napretka u položaju Roma u novije vrijeme. Dokazi o napretku u predškolskom obrazovanju u okviru Akcijskog plana uključuju povećanje broja Roma upisanih u predškolsko obrazovanje sa 769 djece tijekom školske godine 2013.-2014. na 873 djece

u školskoj godini 2014.-2015.,³⁰ kao i mjeru koju je usvojio Grad Rijeka, a kojom se osigurava dvogodišnje besplatno predškolsko obrazovanje. Na razini srednjoškolskog obrazovanja, broj upisanih Roma povećao se sa 588, koliko ih je bilo školske godine 2013.-2014., na 682 učenika školske godine 2014.-2015.³¹ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta izvijestilo je da je 2014. godine potrošilo 9.441.252 kuna na provedbu Nacionalne strategije.

Predstavnik jedne međunarodne organizacije s kojim smo razgovarali u okviru evaluacije pripisao je pozornost koja se posvećuje obrazovanju odluci Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Oršuš i dr. protiv Hrvatske*. Istovremeno, postoje dokazi da se povećava segregacija u obrazovanju, budući da kvaliteta obrazovanja opada u školama koje u velikoj mjeri pohađaju Romi. Drugi razlozi za zabrinutost povezani su s programima predškolskog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Na kraju, neki sugovornici iz romske nacionalne manjine ukazuju na to da je teško promicati obrazovanje kad su čak i obrazovani Romi često nezaposleni.

Unatoč naporima vlade usmjerenima na rješavanje problema diskriminacije u obrazovanju, čini se da se povećava broj razreda u kojima su učenici isključivo Romi budući da nema jasnih modaliteta desegregacije, što je naročito izraženo u područjima u kojima postoji *de facto* stambena segregacija (vidi: Mikić and Babić, 2014: 47-48, 50). Na nacionalnoj razini, broj razreda u kojima su učenici isključivo Romi zapravo se povećao s 50 razreda, koliko ih je bilo 2012. godine, na 56 razreda 2013. godine, pa potom na 61 razred 2014. godine (Vlada Republike Hrvatske, 2014: 10).³² U Međimurskoj županiji šest od 39 predškolskih skupina formiranih školske godine 2013.-2014. sastojalo se isključivo od Roma (Program Ujedinjenih naroda za razvoj, 2014: 4). Štoviše, dvije skupine od tih šest skupina bile su smještene u osnovnoj školi u kojoj Romi predstavljaju većinu učenika (Program Ujedinjenih naroda za razvoj, 2014: 4-5). Kako je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta navelo u pisanom odgovoru na pitanja koja je postavio evaluacijski tim: "Da bismo uspostavili optimalni omjer od 30% Roma i 70% drugih polaznika, potreban nam je prostor, prijevoz i transfer osoblja kao i učenika u druge škole, što zahtijeva zajedničke napore u osiguranju odgovarajuće infrastrukture."

Kvalitativni podaci s kraja 2013. godine ukazuju na lošu kvalitetu obrazovanja koja se pritom dodatno pogoršava u pretežno romskim razredima u Međimurskoj županiji, budući da su obrazovni standardi sniženi kako bi se zadržalo Rome i osigurala prolaznost iz jednog razreda u drugi, što zauzvrat dovodi do izraženijeg odljeva učenika koji ne pripadaju romskoj manjini (tzv. "white flight") te time sve dublje segregacije, budući da se neromski roditelji ekonomski žrtvuju kako bi osigurali da im djeca ne uče zajedno s Romima u inferiornim školama (Mikić i Babić, 2014: 48, 54-55). U skladu s tim primjedbama, jedan predstavnik uprave Međimurske županije s kojim je proveden razgovor u sklopu ove evaluacije okarakterizirao je obrazovanje kao područje u kojem je položaj romske populacije u regiji najgori, unatoč "iznimnom napretku" ostvarenom tijekom proteklog desetljeća, naročito u području predškolskog obrazovanja.³³ Oštar pad stope sudjelovanja Roma u obrazovanju pri tranziciji iz osnovnoškolskog u srednjoškolsko obrazovanje pruža ilustraciju jednog aspekta problema koji i dalje nije riješen: iako su Romi školske godine 2013.-2014. predstavljali 16,56 posto učenika upisanih u osnovnoškolsko obrazovanje u Međimurskoj županiji, samo je 3,69 posto učenika u srednjoškolskom obrazovanju u toj regiji bilo iz romske nacionalne manjine te školske godine (Program Ujedinjenih naroda za razvoj, 2014: 10).

³⁰ Podatke je pružilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

³¹ Podatke je pružilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

³² Podatke za 2014. godinu pružilo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

³³ Ipak, 2011. godine "razlika između pripadnosti grupi i prosječnog vremena provedenog u predškolskom obrazovanju bila je najveća u Hrvatskoj: Romi s iskustvom predškolskog obrazovanja pohađali su to obrazovanje u prosjeku 1,7 godina, pri čemu su pripadnici neromskog stanovništva s iskustvom predškolskog obrazovanja pohađali to obrazovanje u prosjeku 2,6 godina" (Brüggemann 2012: 36).

Jedan predstavnik Roma iz Međimurske županije ocijenio je negativnim ne samo postojeće stanje, nego i noviji razvoj događaja u sferi obrazovanja. Osim što je ustvrdio da su pokušaji usmjereni na obrazovnu integraciju samo povećali antagonizam između Roma i neromskog stanovništva, taj dionik ujedno je uputio kritiku uvođenju romskih suradnika pomagača kao "paravana" kojim se sprječava romsku djecu da nauče hrvatski. U mjeri u kojoj romski suradnici pomagači negativno utječu na to da djeca nauče tečno govoriti hrvatski, njihovo uvođenje u rad dovodi do rizika da se poveća stopa preusmjerenja romske djece u posebne razrede (vidi: Brüggemann, 2012: 60).

Po mišljenju predstavnika jedne međunarodne organizacije s kojim smo razgovarali u okviru evaluacije, unatoč tome što je osmišljen akcijski plan za provedbu odluke u predmetu Oršuš postoji rizik da se situacija slična onoj koja se pojavila u Međimurskoj županiji i koja je dovela do tog predmeta razvije i u dijelovima Sisačko-moslavačke županije. Fokus grupa organizirana u okviru evaluacije sa stanovnicima romskog naselja Capraške Poljane u Sisku pružila je niz informacija o razvoju situacije u tom smjeru, uključujući i informacije o tome da se romska i neromska djeca odvajaju u predškolskom obrazovanju te da učenici koji pripadaju romskoj nacionalnoj manjini izlaze iz osnovne škole kroz stražnja vrata unatoč navodno dobrim odnosima sa školom. Štoviše, nepostojanje jasne definicije segregacije na nacionalnoj razini i razini Europske unije dovodi do toga da taj problem uporno opstaje, pa čak i dodatno raste zbog toga što se gotovo ništa ne čini na njegovu rješavanje. Neovisno o pitanju definicije, predstavnik jedne druge međunarodne organizacije s kojim smo razgovarali u sklopu evaluacije procijenio je da će do 2020. godine u Hrvatskoj biti približno pet škola s isključivo romskim učenicima. Školske godine 2013.-2014. u Međimurskoj županiji bile su četiri osnovne škole u kojima su Romi činili većinu učenika (Program Ujedinjenih naroda za razvoj, 2014: 5). Nasuprot tome, sudionici u fokus grupama organiziranim u okviru evaluacije s pripadnicima romske zajednice u Belom Manastiru izvijestili su o tome da se škole u toj sredini brinu za očuvanje etnički mješovitih razreda, surađujući pritom s jednom organizacijom civilnog društva koja služi kao veza između škole i romske zajednice.

Iako se Hrvatska razlikuje od drugih zemalja u regiji po većem udjelu Roma koji pohađaju etnički segregirane redovne škole u usporedbi s udjelom Roma koji pohađaju etnički segregirane posebne škole za djecu s intelektualnim teškoćama (Ivanov i Kagin, 2014: 39), postoje i dokazi o tome da su Romi prekomjerno zastupljeni u posebnom obrazovanju, kao i o segregaciji u razredima (Mikić i Babić, 2014: 10; Šikić-Mičanović et al., 2015: 46-47, 85). Udio romske djece upisane u posebne školske ustanove za djecu s intelektualnim teškoćama u Hrvatskoj više se nego utrostručio u razdoblju od 2004. do 2011. godine, skočivši s dva posto na sedam posto (Brüggemann, 2012: 67). U Međimurskoj županiji, u kojoj su školske godine 2013.-2014. Romi predstavljali približno sedamnaest posto svih učenika upisanih u redovno osnovnoškolsko obrazovanje, udio Roma među učenicima upisanim u posebne škole u županiji iznosio je više od četrdeset posto (Program Ujedinjenih naroda za razvoj, 2014: 5, 17). S druge strane, predstavnik Grada Belog Manastira s kojim smo razgovarali izvijestio je o tome da su posebni razredi za Rome tamo ukinuti u proteklih nekoliko godina.

Povrh segregacije, kvalitativno istraživanje provedeno krajem 2013. godine otkrilo je da roditelji iz romske nacionalne manjine osjećaju zabrinutost kad je riječ o jednogodišnjim programima predškole, uključujući i potrebu za duljim trajanjem programa i većim naglaskom na rad nego na igru (Šikić-Mičanović et al., 2015: 82, 83). Još jedno pitanje, naročito relevantno u Međimurskoj županiji, tiče se fizičke pristupačnosti škola. Konkretnije govoreći, učinci nedostatnog javnog prijevoza kojim bi se romska naselja trebala povezati sa školama ponekad su dodatno pogoršani zbog činjenice da primatelji socijalne pomoći ne smiju posjedovati automobil. Na kraju, neki dionici s kojima smo razgovarali kao problem ističu i zanemarivanje obrazovanja odraslih.

Pozitivni primjeri izvan Hrvatske

- **Predškola.** Projekt "Uključivanje romske djece u javne predškole" doveo je do stvaranja etnički mješovitih skupina u javnim predškolama u osamnaest općina diljem Makedonije. U tim skupinama romska i neromska djeca zajednički uče u nazočnosti i romskog i neromskog osoblja. Projekt koji se provodi od školske godine 2007.-2008. s financijskom potporom Fonda za obrazovanje Roma predstavlja plod suradnje Ministarstva rada i socijalne politike, Ministarstva obrazovanja i znanosti, javnih predškola i romskih organizacija civilnog društva.
- **Predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje.** Projekt *Save the Children Albania* u četiri predškole i četiri osnovne škole u općinama Korça i Gjirokastra pilotirao je model kvalitetnog inkluzivnog obrazovanja. Projekt se provodi u partnerstvu s regionalnim obrazovnim tijelima, a s jedne strane pruža izobrazbu učiteljima na temu kulturno osjetljivih metodologija usmjerenih na dijete, dok s druge strane podrazumijeva aktivno uključivanje roditelja Roma i Egipćana u obrazovanje njihove djece. Interkulturalno razumijevanje potiče se materijalima za poduku i izvannastavnim aktivnostima (uključujući i predavanja o romskoj povijesti i kulturi). Povrh redovnog programa nude se i dodatni satovi poduke iz matematike i albanskog jezika. Iako su glavna ciljna skupina projekta djeca Roma i Egipćana, i djeca s potrebama iz etničke većine uključena su u projektne aktivnosti.
- **Osnovnoškolsko obrazovanje.** U Srbiji se od 2011. godine za položaj pomoćnika u nastavi isplaćuje plaća iz državnog proračuna, pri čemu je ta funkcija evoluirala iz izvorne funkcije romskog pomagača u nastavi koja postoji od 2007. godine. Ciljna skupina sistematiziranog pomoćnika u nastavi uključuje svu djecu s poteškoćama u praćenju školskog kurikulumu.³⁴
- **Srednjoškolsko obrazovanje.** Program za podršku romskim učenicima u srednjoškolskom obrazovanju u Makedoniji postoji od školske godine 2005.-2006. i odvija se uz financijsku potporu Fonda za obrazovanje Roma. Program omogućuje svim Romima u srednjoškolskom obrazovanju da dobiju mentore u školama, koji povrh pružanja izvanškolskih instrukcija osiguravaju i opće akademsko savjetovanje te se redovito sastaju s roditeljima. Učenici koji zadovolje kriterije u vezi sa školskim uspjehom ujedno primaju i financijsku potporu kroz program koji je Zaklada Otvoreno društvo u Makedoniji provodila od 2005. do 2009. godine, a kojim od školske godine 2009.-2010. upravlja Uprava za promicanje i razvoj obrazovanja na jeziku nacionalnih manjina u sklopu Ministarstva obrazovanja i znanosti.

Također u Makedoniji provodi se i uvjetovani program novčanih transfera za srednjoškolsko obrazovanje, kroz koji se kućanstvima koja dobivaju socijalnu pomoć pružaju mjesečne naknade u iznosu od približno 16 EUR za svako dijete upisano u srednjoškolsko obrazovanje koje ispunjava zahtjeve u pogledu sudjelovanja u nastavi. Romi predstavljaju približno sedam posto svih korisnika programa (Ministerstvo za trud i socijalna politika, 2014b). Fokusiranošću programa na srednjoškolsko obrazovanje izbjegava se rizik poticanja segregacije koji je inače povezan s uvjetovanim novčanim transferima na razini osnovnoškolskog obrazovanja (vidi: Friedman et al., 2009).

³⁴ Druge zemlje u kojima je status pomoćnika u nastavi usmjerenih na Rome institucionaliziran i financira se iz proračuna središnje vlasti uključuju Češku, Mađarsku i Slovačku.

3.4.2. Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život

Pregled dostupnih podataka o praćenju za 2013. i 2014. godinu navodi na zaključak da su polazni podaci dostupni za šest od sedam posebnih ciljeva, premda su u tri slučaja pruženi podaci bili nepotpuni. Na temelju podataka iz 2014. godine može se zaključiti da je došlo do napretka u ishodima u samo dva posebna cilja: posebnom cilju 5 ("Povećati stopu formalnog samozapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine") i posebnom cilju 7 ("Jačati kapacitete Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za rad s pripadnicima romske nacionalne manjine") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 21). U svojim izvješćima o praćenju Hrvatski zavod za zapošljavanje i Ministarstvo rada i mirovinskog sustava predlažu modifikaciju pokazatelja o ishodima i izvještavanje na temelju predloženih promjena.

Polazni podaci dostupni su za petnaest mjera od njih dvadeset četiri u ovom strateškom području. Podaci o provedbi za 2013. godinu dostupni su za sve mjere s iznimkom triju mjera u kojima su pruženi podaci tek neodređeno povezani s definiranim pokazateljima. Za 2014. godinu podaci su djelomično ili u potpunosti nedostupni za dvije mjere: mjeru 2.2.2 ("Istražiti profesionalne namjere učenika završnih razreda osnovne škole") i mjeru 2.2.4 ("Osigurati dodatne aktivnosti profesionalnog usmjerenja potrebama učenika romske nacionalne manjine (povrh redovnih aktivnosti koje provodi HZZ), poput posjeta potencijalnim poslodavcima, sajmovima posla itd. radi upoznavanja učenika romske nacionalne manjine sa različitosti zanimanja") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 27-28).

Godine 2014. napredak je bio vidljiv u većini mjera – konkretno, u šesnaest mjera od dvadeset četiri mjere. Kad je riječ o osam slučajeva u kojima nedostaju dokazi o napretku, u dva slučaja napredak se ne može odrediti zbog nedostupnosti podataka, u dva slučaja napredak je tek djelomičan (na temelju vrijednosti višestrukih pokazatelja po jednoj mjeri), a u četiri slučaja podaci ukazuju na to da napredak nije ostvaren. U ovoj potonjoj kategoriji riječ je o sljedećim mjerama:

- mjeri 2.2.5 ("Senzibilizirati poslodavce na zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine");
- mjeri 2.4.1 ("Identificirati i provoditi obrazovne programe osposobljavanja i usavršavanja dugotrajno nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine");
- mjeri 2.5.1 ("Osigurati grupna informiranja o samozapošljavanju te savjetovanje o pokretanju posla"); te
- mjeri 2.7.1 ("Organizirati edukacije sa svrhom senzibiliziranja savjetnika za zapošljavanje za pitanja zapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 28, 34, 36, 39-40).

Iako je siromaštvo među Romima opalo u razdoblju od 2004. do 2011. godine u svim zemljama regije s iznimkom Bosne i Hercegovine, Hrvatska je bila među zemljama u kojima nije došlo do sličnog poboljšanja u položaju neromskog stanovništva (Ivanov i Kagin, 2014: 23-24). Zbog takvog razvoja događaja mjere usmjerene na poboljšanje položaja Roma postaju posebno delikatne, zbog potrebe da se izbjegne otuđenje neromskog stanovništva slijedom percepcije da se zanemaruje neromsko stanovništvo s izraženim potrebama. Istovremeno, rezultati istraživanja koje je UNICEF 2014. godine proveo u Hrvatskoj navode na zaključak da se romska djeca u obiteljima koje primaju socijalnu pomoć suočavaju s dvostruko većom materijalnom deprivacijom od neromske djece koja primaju socijalnu pomoć (UNICEF, 2014b).

35 Mjere za koje podaci koji se izravno odnose na provedbu Akcijskog plana 2013. godine nisu dostupni su sljedeće: 2.1.2 ("Inicirati i predlagati promjenu zakonskih propisa vezanih uz samozapošljavanje i poduzetništvo te legalizaciju radnih aktivnosti kojima se tipično bave Romi"); 2.2.8 ("Informiranje mogućih kandidata/pripadnika romske nacionalne manjine o postojanju odredbe o prednosti pod jednakim uvjetima pri zapošljavanju objavljivanjem, te upućivanje na Internet stranice svih tijela državne uprave, prilikom svakog raspisivanja natječaja za zapošljavanje"); te 2.2.9 ("Prilikom provođenja svakog natječajnog postupka, edukacija članova Komisije za provedbu javnog natječaja ili internog oglasa za odabir kandidata, o provedbi članka 22. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina").

Predstavnici ULJPPNM-a naveli su područje "Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život" kao jedno od dva najuspješnija područja provedbe Akcijskog plana (zajedno s područjem obrazovanja) i kao područje u kojem postoji kontinuitet mjera iz prijašnje politike. To gledište naišlo je na široku podršku članova fokus grupe (nepovezane s ovom evaluacijom) koja je 2013. godine organizirana u Slavonskom Brodu, a u kojoj su povoljno ocijenjeni programi javnih radova zbog toga što pružaju praktično radno iskustvo i rješavaju probleme u romskim naseljima, kao i zbog njihove pravednosti koja se ogleda u sudjelovanju lokalnih vijeća romske nacionalne manjine u odabiru sudionika u programu (Mikić i Babić, 2014: 62). S druge strane, programi javnih radova ujedno su naišli i na kritike zbog skromnog opsega i (sve kraćeg) trajanja, zbog čega ne posjeduju karakter održivosti. Još jedno pitanje koje je naglašeno kao problem odnosi se na nisku razinu angažmana Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u odnosu na poslodavce, unatoč visokoj razini svijesti te institucije u vezi s položajem Roma u zapošljavanju. Sveukupno gledajući, učinci mjera zapošljavanja na Rome ograničene su naravi zbog specifičnih karakteristika mikroregija u kojima su Romi koncentrirani (Bagić et al., 2014: 104). U Međimurskoj županiji, u kojoj Romi predstavljaju približno 4,5 posto ukupne populacije, udio Roma među nezaposlenima bio je 2014. godine procijenjen na četrnaest posto, pri čemu je više od polovice nezaposlenih Roma bilo bez posla dulje od godine dana, a manje od deset posto nezaposlenih dovršilo je viši stupanj obrazovanja od osnovnoškolskog (Program Ujedinjenih naroda za razvoj, 2014: 3, 18). Slično tome, sudionici fokus grupa organiziranih u okviru evaluacije s pripadnicima romskih zajednica Belog Manastira, Rijeke, Siska i Zagreba istaknuli su visoku razinu nezaposlenosti kao svoj najizraženiji problem, izražavajući pritom pesimizam kad je riječ o izgledima za pozitivne promjene u tom području.

Podaci Ministarstva rada i mirovinskog sustava nude uvid u raspon aktivnosti poduzetih s ciljem poboljšanja položaja Roma u zapošljavanju. Godine 2014. u programima javnih radova sudjelovalo je 914 Roma (od kojih 355 Romkinja). Zaposlenje je te godine bilo sufinancirano za devetnaest Roma (od kojih sedam Romkinja), a šesnaest Roma (od kojih pet Romkinja) dobilo je potporu za samozapošljavanje. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava ujedno je izvijestilo o tome da je 2013. godine potrošilo približno devet milijuna kuna, a 2014. godine deset milijuna kuna za provedbu Akcijskog plana.

Razgovori provedeni u okviru evaluacije razotkrili su konkretnu zabrinutost u vezi s dvije mjere Akcijskog plana s kojima je povezan Hrvatski zavod za zapošljavanje, kao i tri općenitija pitanja oko kojih postoji zabrinutost. Kad je riječ o mjeri 2.2.4 (koja se odnosi na "dodatne aktivnosti profesionalnog usmjeravanja" za učenike romske nacionalne manjine), pokazatelj "broj učenika romske nacionalne manjine uključenih u mjeru" naišao je na kritike kao neprikladan, zbog toga što ne postoji mogućnost da se Romi posebno evidentiraju na relevantnim događanjima, pri čemu se kao alternativa predlaže korištenje broja odaslanih poziva (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 28). Kad je riječ o mjeri 2.7.2 ("Provesti istraživanje i analize o mogućnosti zapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine"), dionici s kojima smo razgovarali okarakterizirali su dodjelu te mjere Hrvatskom zavodu za zapošljavanje kao neprikladan potez zbog toga što HZZ, s iznimkom redovnih statističkih podataka, ne provodi ni istraživanja ni analize (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 40). Općenitiji prigovori u vezi s ovim područjem također su blisko povezani s praćenjem i evaluacijom. S jedne strane, budući da Hrvatskom zavodu za zapošljavanje nije dopušteno prikupljati podatke o etničkoj pripadnosti nezaposlenih osoba, Akcijski plan rezultirao je paralelnim sustavom praćenja zasnovanom na procjenama savjetnika temeljem njihovih izravnih kontakata.³⁶ S druge strane, predstavnici jedne institucije s kojima smo razgovarali, a koja igra ključnu ulogu u provedbi i praćenju mjera u ovom strateškom

³⁶ Unatoč široko rasprostranjenoj percepciji da prikupljanje podataka o etničkoj pripadnosti nije dopušteno, Ministarstvo rada i mirovinskog sustava u pisanom odgovoru na pitanja koja je postavio evaluacijski tim procjenjuje da je samo šest nezaposlenih Roma dovršilo neki oblik visokoškolskog obrazovanja. Povrh toga, predstavnici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje s kojima smo razgovarali ustvrdili su da bi bili u mogućnosti prikupljati podatke o etničkoj pripadnosti kad bi im bila pružena jasna zakonska osnova da to čine.

području, ustvrdili su da bi jedino Državni zavod za statistiku mogao prikupljati podatke o odabranim pokazateljima ishoda koji su uvedeni odvojeno i bez dovoljne rasprave nakon suradničkog procesa osmišljavanja posebnih ciljeva i pripadajućih mjera. Na kraju, predstavnici te institucije s kojima je proveden razgovor istaknuli su i potrebu da se obrazovanju posvećuje trajna pozornost kako bi se osigurao pristup ne samo zapošljavanju kao takvom, nego i cjelokupnom rasponu programa koje nudi Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Neki dionici koji su sudjelovali u evaluaciji dijele stav da pozitivna diskriminacija u području zapošljavanja i uključivanja u gospodarski život nije polučila uspjeh. U odgovoru poslanom u pisanom obliku na pitanja koja je postavio evaluacijski tim, Ministarstvo poduzetništva i obrta navelo je da se nijedan pripadnik romske nacionalne manjine nije prijavio za program ministarstva pod nazivom *Poduzetnički impuls*, unatoč postojanju mjera pozitivne diskriminacije. To je u skladu s gledištem koje su sudionici iz romske nacionalne manjine iskazali tijekom rada u fokus grupama, konkretno da im nedostaju kapaciteti za složenije projekte, neovisno o tome djeluju li preko organizacija civilnog društva, ili u ulozi pojedinačnih poduzetnika kao u slučaju tog konkretnog natječaja. Ministarstvo unutarnjih poslova pružilo je komentar općenitije naravi, da su učinci provedbe mjere 2.2.9 (o edukaciji na temu pozitivne diskriminacije iz članka 22. *Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina* za članove komisija koje donose odluke o javnim natječajima za zapošljavanje) ograničene naravi zbog toga što podnositelji iz romske nacionalne manjine ne deklariraju svoju etničku pripadnost i ne zahtijevaju svoje zakonsko pravo (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 30-31; Narodne novine, 2010). S druge strane, Vijeće za nacionalne manjine izvješćuje o tome da su državne i javne ustanove sklone ignorirati zakonske odredbe u vezi s pozitivnom diskriminacijom pripadnika nacionalnih manjina u sferi zapošljavanja.

Pozitivni primjeri izvan Hrvatske

- **Posredovanje u zapošljavanju.** Program *Acceder*, kojim od 2000. godine upravlja organizacija civilnog društva *Fundación Secretariado Gitano* romske zajednice u Španjolskoj, uz financijsku potporu Europskog socijalnog fonda, Ministarstva zdravstva, socijalnih usluga i ravnopravnosti, regionalnih i lokalnih tijela te privatnih poduzeća, kombinira eksplicitnu usmjerenost na Rome sa savjetodavnim uslugama, edukacijom, raspoređivanjem na radna mjesta i naknadnim praćenjem. Programom je uspostavljena suradnja s više od 17.000 poduzeća, a dosad je imao više od 70.000 korisnika te sklopio približno 48.000 ugovora o zapošljavanju (Laparra et al., 2013: 73).
- **Brendiranje poslodavaca.** Visoke stope diskriminacije Roma u Češkoj, kao i dugotrajna nezaposlenost među Romima, navele su 2006. godine romsku organizaciju civilnog društva *IQ Roma servis* da uspostavi sustav certifikacije kako bi se poslodavce motiviralo da osiguraju jednako postupanje prema građanima koji nisu češkog etničkog porijekla i da se javno obvežu na takvo postupanje (*IQ Roma servis*, 2011). Tako program "Prijatelji manjina" ("Ethnic Friendly") povezuje poslovni, civilni i vladin sektor u integraciji tehničke pomoći i procesa certificiranja za motivirane poslodavce, kako bi se jamčilo jednako postupanje u skladu sa zakonodavstvom kojim se suzbija diskriminacija. Poslodavci certificirani na taj način mogu koristiti brand "Prijatelji manjina" u odnosima s javnošću i u marketinške svrhe.

3.4.3. Zdravstvena zaštita

U području zdravstvene zaštite polazne vrijednosti dostupne su za samo jedan posebni cilj od njih sedam (posebni cilj 2: "Povećati obuhvat romske populacije zdravstvenim osiguranjem") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 41). Povrh toga, vrijednosti tih pokazatelja nisu dostupne za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u području zdravstvene zaštite. Nadalje, polazne vrijednosti u vezi s razinom mjera nisu dostupne ni za jednu od dvadeset dvije mjere, što čini ovo strateško područje jedinstvenim u negativnom smislu. U očekivanju pilot programa s financijskom potporom Unije za medijatore za pitanja zdravlja, napredak je 2014. godine bio vidljiv u vezi sa samo dvije od dvadeset dvije mjere: riječ je o mjeri 3.3.1 ("Osmisliti i provoditi edukativne programe i kampanje (medijske emisije, brošure, tiskane materijale, tribine, predavanja, radionice, igraonice) usmjerene na podizanje svijesti romske populacije o odgovornosti za vlastito zdravlje") i mjeri 3.7.3 ("Provoditi edukacije djece, mladih i roditelja o štetnosti sredstava ovisnosti i štetnim socijalno-zdravstvenim posljedicama pojave ovisnosti") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 46-47; 59).

Među svim strateškim područjima, zdravstvena skrb izložena je najvećoj razini kritika kad je riječ o pristupu provedbi i prikupljanju podataka, pri čemu nekoliko intervjuiranih dionika (uglavnom, no ne isključivo iz civilnog društva) optužuje Ministarstvo zdravlja i ustanove pod okriljem ministarstva za inerciju i nedjelotvoran pristup u vezi s oba ova aspekta. Stanovnici romskog naselja u Kuršancu (Čakovec) koji su sudjelovali u fokus grupi organiziranoj u okviru evaluacije požalili su se na prepreke u pristupu zdravstvenoj zaštiti, uključujući odbijanje ambulantne službe da reagira na pozive iz naselja dok voditelj lokalnog centra u zajednici ne potvrdi da postoji potreba za ambulantnom intervencijom. Stanovnici romskog naselja Capraške Poljane (Sisak) također su izvijestili o nekoliko slučajeva u kojima je ambulantna služba odbila reagirati na pozive iz naselja. Razgovori koje su akteri iz civilnog društva početkom 2014. godine proveli u Zagrebu ukazali su na potrebu za više rada na zdravstvenom obrazovanju (naročito s roditeljima i adolescentima), kao i na nepostojanje etnički razvrstanih podataka o imunizaciji (Mikić i Babić, 2014: 67-68). Povrh toga, izvješće projekta Socijalno uključivanje romske nacionalne manjine u ranom djetinjstvu+ (Roma Early Childhood Initiative+, RECI+) iz 2015. godine sadrži i sljedeću tvrdnju: "Valja napomenuti da je podatke najteže bilo dobiti od zdravstvenih radnika" (Šikić-Mičanović et al., 2015: 113). Na kraju, među zaključcima izvješća o provedbi Nacionalne strategije pripremljenog u okviru programa EQUI-HEALTH nalazi se i zaključak da se položaj Roma u području zdravstva po svemu sudeći popravlja sporije nego u drugim područjima (Martinović Klarić et al., 2015: 56).

Iako pristup zdravstvenom osiguranju u Hrvatskoj ne ovisi o zaposlenju, podaci iz razdoblja koje je prethodilo Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu navode na zaključak da je pokrivenost Roma zdravstvenim osiguranjem niža od sveukupne nacionalne stope za približno četrnaest posto, pri čemu je jaz u pristupačnosti potrebnih lijekova približno dvostruko veći (Bagić et al., 2014: 70; vidi i: Vlada Republike Hrvatske, 2007: 11). U mjeri u kojoj te razlike nisu povezane sa zaposlenjem, može se pretpostaviti da proizlaze iz neriješenih statusnih pitanja. S pozitivnog gledišta, sudionici fokus grupe organizirane u okviru evaluacije s pripadnicima romske zajednice Belog Manastira naveli su da se pristupačnost zdravstvenog osiguranja poboljšala tijekom proteklih nekoliko godina, unatoč tome što nije došlo do poboljšanja u položaju Roma u zaposlenju. No, rezultati istraživanja koje je UNICEF proveo 2014. godine s druge strane daju do znanja da su romski ispitanici bili jedina skupina u kojoj je većina ispitanika odgovorila da im djeca nikad nisu bila na pregledu kod zubara (UNICEF, 2014a).

Dok je predstavnik jedne institucije središnje razine s kojim smo razgovarali, a koja ima ključnu ulogu u ovom strateškom području, ukazao na imunizacijske kampanje kao važan uspjeh u provedbi Akcijskog plana, razgovor s predstavnicima druge relevantne institucije središnje razine razotkrio je gledište da se imunizacija

odvija neovisno o Akcijskom planu i da bi se nastavila i da nema Akcijskog plana. U istom razgovoru otkrilo se i da uspjeh imunizacijskih kampanja i njihovo praćenje variraju po regijama. U skladu s tim zamjedbama, Ministarstvo zdravlja izvijestilo je o učestalosti ospica u romskim naseljima u Zagrebu, koja je porasla s osam zabilježenih slučajeva 2014. godine na više od pedeset slučajeva do veljače 2015. godine. U terenskom radu Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u sklopu praćenja stanja u Zagrebu uočen je značajan broj neimunizirane djece i mladih, što je dovelo do dodatne imunizacije dvjesto osoba.

U razgovorima provedenima u okviru evaluacije u povoljnom svjetlu spomenut je i program EQUI-HEALTH, koji se provodi uz potporu Međunarodne organizacije za migracije i uključuje komponentu usmjerenu na poboljšanje pristupa Roma zdravstvenoj zaštiti (vidi i: Martinović Klarić et al., 2015). S druge strane, predstavnici dviju institucija središnje razine s ključnom ulogom u ovom strateškom području identificirali su mjeru 3.2.3 ("Provoditi programe koji omogućavaju marginaliziranim romskim zajednicama pristup zdravstvenim uslugama (prijevoz, gerontodomaćice, mobilni timovi, dostupnost lijekova i slično)") kao neuspješnu, zbog toga što je nepromišljeno dodijeljena Ministarstvu zdravlja unatoč tome što je najizravnije povezana sa socijalnom politikom (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 45). Povrh toga, u razgovoru s predstavnikom jedne relevantne institucije središnje razine ukazano je i na probleme s informiranjem i/ili motiviranjem Roma, a predstavnik s kojim smo razgovarali istaknuo je primjer kampanje za besplatne ginekološke preglede organizirane u okviru *Programa za Rome*, pri čemu je samo pet Romkinja iskoristilo ponuđenu uslugu.

Kad je riječ o prikupljanju podataka, predstavnik jedne nadležne institucije s kojim smo razgovarali objasnio je manjak podataka u vezi sa zdravstvenim pokazateljima iz Akcijskog plana nepostojanjem zakonske obveze vođenja etnički disagregirane evidencije (usp. Martinović Klarić et al., 2015: 35). Istovremeno, taj je dionik naglasio da bi dodavanje pitanja na tu temu u elektroničke zdravstvene kartone koji se razvijaju i koje će popunjavati liječnici zahtijevalo tek oko deset minuta posla, kad bi se donijela jasna odluka da se krene u to.

Isti dionik ujedno je izrazio stav da nije realno očekivati ostvarenje ciljeva Nacionalne strategije i Akcijskog plana u ovom strateškom području do 2015. godine. Štoviše, taj je dionik naglasio da i pitanje hoće li ciljevi biti ispunjeni do 2020. godine uvelike ovisi o uvođenju programa za medijatore za pitanja zdravlja, što neće početi s provedbom prije 2016. godine (uz financijsku potporu Unije). Imajući u vidu takvo stanje stvari, jednostavno je prerano govoriti o održivosti (usp. Martinović Klarić et al., 2015: 49-50).

Pozitivan primjer izvan Hrvatske: medijatori za pitanja zdravlja

Programi medijacije za pitanja zdravlja u lokalnim romskim zajednicama – koje najčešće provode Romkinje – imaju reputaciju djelotvornog načina kako poboljšati pristup Roma zdravstvenim uslugama na način da se potiče komunikacija između Roma i (neromskih) zdravstvenih radnika, čime se osigurava zdravstveno obrazovanje i ujedno provodi socijalni rad u zajednici.

Jedan takav model medijacije za pitanja zdravlja razvija se u Bugarskoj od 2001. godine. Počeo je kao pilot projekt jedne organizacije civilnog društva, s pet medijatora za pitanja zdravlja u gradu Kyustendilu, a sredinom 2013. godine bilo je već više od sto medijatora, aktivnih u devetnaest regija, čije usluge se plaćaju iz proračuna delegiranih općinama (Vijeće Europe, 2013; Zdravenmediator.net, 2008). Profesija "medijatora za pitanja zdravlja" uključena je i u Nacionalnu klasifikaciju zanimanja 2007. godine. Iste te godine uspostavljena je i Nacionalna mreža medijatora za pitanja zdravlja.

Bugarska iskustva s medijatorima za pitanja zdravlja već su poslužila kao izvor inspiracije drugim zemljama sa značajnom romskom populacijom, uključujući Makedoniju (2012. godine) i Srbiju (2008. godine).³⁷

3.4.4. Socijalna skrb

Polazni podaci nisu dostupni ni za jedan od tri posebna cilja u području socijalne skrbi. Vrijednosti u vezi s tim pokazateljima nisu dostupni niti za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u području socijalne skrbi. Na razini mjera, polazni podaci dostupni su za samo tri mjere od ukupno jedanaest mjera. No, podaci za 2013. i 2014. godinu dostupni su za sve mjere, pružajući time nove polazne podatke. Tijekom 2014. godine moguće je uočiti određeni napredak u šest od jedanaest mjera. S druge strane, nedostatan napredak očit je u sljedećim mjerama:

- 4.1.2 ("Senzibilizirati i educirati socijalne radnike za pružanje kvalitetnijih usluga i socijalno mentorstvo");
- 4.1.3 ("Educirati medijatore Rome za podršku povećanju dostupnosti socijalnih usluga romskoj populaciji te drugih aktivnosti kojima će se osigurati bolja koordinacija između službe socijalne skrbi i Roma"); te
- 4.3.1 ("Provedba ankete u romskim zajednicama koja bi se koristila kao izvor podataka") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 64-66, 71-72).

Za preostale dvije mjere nije moguće odrediti napredak zbog manjka podataka iz ULJPPNM-a o provedbi tijekom 2014. godine.

Prema mišljenju predstavnika jedne institucije središnje razine s kojima smo razgovarali, a koja igra ključnu ulogu u vezi s ovim strateškim područjem, 80 centara za socijalnu skrb i 39 podružnica raspoređenih diljem zemlje predstavljaju najvažnije institucije u provedbi mjera dodijeljenih Ministarstvu socijalne politike i mladih u Akcijskom planu. Prepreke u provedbi relevantnih mjera Akcijskog plana uključuju zamrzavanje

³⁷ Među zemljama sudionicama Desetljeća za uključivanje Roma, programi medijacije u zdravstvu provode se i u Češkoj, Mađarskoj, Rumunjskoj, Srbiji, Slovačkoj i Španjolskoj.

novog zapošljavanja u javnoj upravi (što izravno negativno utječe na provedbu mjere 4.1.1, kojom se poziva na "povećanje broja stručnih radnika u centrima za socijalnu skrb i/ili obiteljskim centrima u područjima s većim brojem romske populacije"), kao i nepostojanje jasnih uputa o obavezi prikupljanja podataka razvrstanih po etničkoj pripadnosti, budući da *Zakon o socijalnoj skrbi* ne prepoznaje nacionalne manjine kao posebnu kategoriju (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 62; Narodne novine, 2013b). Osim što to znači da se podaci koji se dostavljaju o provedbi Akcijskog plana svode na procjene stanja na terenu na temelju imena, adrese i izravnih kontakata, izostanak službene kategorije za Rome ujedno neizravno negativno utječe na provedbu mjere 4.2.1 (usmjerene na "pomoć i podršku romskim obiteljima") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 67).

U razgovorima provedenima u okviru evaluacije, spomenuta je informacija dobivena od centara za socijalnu skrb, a tiče se stava da je problematičan prioritet koji se u mjeri 4.1.3 Akcijskog plana stavlja na osposobljavanje medijatora u svrhu poboljšavanja dostupnosti socijalne skrbi, budući da Romi ne doživljavaju medijatore kao osobe s autoritetom (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 65). Naime, prema dosadašnjim iskustvima socijalnih radnika pripadnici romske nacionalne manjine su vrlo dobro upoznati s pravima u sustavu socijalne skrbi. Osim toga, na osnovi ranijih iskustava na uvođenju koncepta romskog mentora pri provođenju mjera obiteljsko pravne zaštite pokazalo se da se ovakve osobe ne tretiraju s poštovanjem od strane drugih pripadnika manjine. Uzimajući to u obzir, očit je nedostatak jasnoće – što očitro proizlazi iz odredbi o medijatorima u dva tematska područja Nacionalne strategije i Akcijskog plana – u vezi s brojem kategorija medijatora i institucijama koje bi bile odgovorne za njih. Na općenitijoj razini, predstavnici jedne institucije središnje razine s kojima smo razgovarali, a koja igra ključnu ulogu u ovom strateškom području, uočili su da postoji nedovoljan osjećaj vlasništva nad procesom zbog manjka osoblja u nekim centrima za socijalnu skrb i prijavljenih prijetnji koje socijalnim radnicima upućuju romski klijenti.

3.4.5. Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša

U ovom strateškom području polazne vrijednosti nisu dostupne ni za jedan od sedam posebnih ciljeva. Vrijednosti u vezi s tim pokazateljima ujedno nisu dostupne za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u ovom području. Povrh toga, polazni podaci dostupni su za samo tri mjere od petnaest mjera u ovom prioritetnom području. Iako je određen napredak u vezi sa svim mjerama bio očit tijekom 2013. godine, unatoč nepotpunim podacima u nekim slučajevima, podaci dostupni o provedbi tijekom 2014. godine omogućuju procjenu napretka u samo pet mjera, pri čemu je napredak očit u četiri mjere.

Gledišta u vezi s provedbom Akcijskog plana u području prostornog uređenja, stanovanja i zaštite okoliša izrazito variraju, čak i na regionalnoj i lokalnoj razini. Primjerice, u Čakovcu su stanovnici romskog naselja Kuršanec kao sudionici fokus grupe koja je tamo organizirana u okviru evaluacije okarakterizirali infrastrukturu kao najznačajniji problem. Slično tome, sudionici fokus grupe organizirane u okviru evaluacije sa stanovnicima romskog naselja Capraške Poljane u Sisku istaknuli su potrebu za boljom i značajnijom infrastrukturom, pri čemu su sudionici obje fokus grupe opisali stanje u kojem udaljenost javnog prijevoza čini taj prijevoz nepraktičnim za korištenje, a istovremeno ne mogu posjedovati automobil, budući da tada više ne bi mogli dobivati socijalnu pomoć koja im predstavlja glavni izvor prihoda. Predstavnik jednog županijskog vijeća romske nacionalne manjine zajedljivo je komentirao da je najznačajnija promjena za Rome slijedom provedbe Akcijskog plana bila "asfalt", dok je predstavnik regionalne uprave te iste županije s kojim smo razgovarali istaknuo upravo infrastrukturu kao područje u kojem je ostvaren najveći napredak.

Kao što smo opisali u Poglavlju 2.1, "planiranjem i provođenjem većine intervencija vezanih uz stanovanje u izdvojenim sredinama, Strategija je u određenoj mjeri protivna načelima desegregacije i degetoizacije koja se u njoj općenito promiču" (Mikić i Babić, 2014: 69). Predstavnik jedne međunarodne organizacije s kojim smo razgovarali u sklopu evaluacije ukazao je na tendenciju "cementiranja postojećih segregiranih lokacija", objašnjavajući zbog čega tematsko područje stanovanja smatra najvećim neuspjehom Akcijskog plana, a taj neuspjeh pripisao je nedovoljnom razumijevanju koncepta područno zasnovanog razvoja. Spomenuvši i nedostatak strategije socijalnog stanovanja kao problem, taj naš sugovornik ipak je ukazao na infrastrukturna poboljšanja kao pozitivnu promjenu koja je uslijedila iz provedbe Akcijskog plana. Predstavnik jedne druge međunarodne organizacije s kojim smo razgovarali tijekom pripreme evaluacije spomenuo je pak Belišće kao primjer kako se sredstva ponekad koriste za podupiranje segregacije, budući da je tamo asfaltirana cesta do romskog naselja u kojem vladaju očajni uvjeti življenja, a da se pritom nije pozabavilo poboljšanjem tih uvjeta.

Zabrinutost zbog segregacije bila je očita i u razgovorima s predstavnicima regionalne i lokalne uprave provedenima u okviru evaluacije. Dok je predstavnik jedne regionalne uprave s kojim smo razgovarali istaknuo povećanu segregaciju kao rezultat poboljšanja u postojećim romskim naseljima, predstavnici jedne druge regionalne uprave ukazali su na dva projekta pokrenuta na lokalnoj razini koje je na kraju odbacila ciljana romska populacija, dijelom i zbog straha od getoizacije. Predstavnik jedne gradske uprave s kojim smo razgovarali u okviru evaluacije istaknuo je pozitivno iskustvo s integracijom kroz iseljenje Roma iz romskih naselja, dok je predstavnik jedne druge gradske uprave uočio da su Romi koji žive izvan naselja bolje integrirani, no ujedno je istaknuo i to da gradski program socijalnog stanovanja – poput drugih programa socijalnog stanovanja na lokalnoj razini provedenih u Hrvatskoj – ne ostavlja prostor za afirmativne mjere usmjerene na romsku nacionalnu manjinu kao takvu, budući da se zasniva na isključivo socijalnim kriterijima. Predstavnici treće regionalne uprave s kojima smo razgovarali istaknuli su pak da Romi žele živjeti u integriranim područjima, dok su predstavnici četvrte takve uprave spomenuli slučajeve u kojima su Romi odbili useljenje u stanove koje su im ponudila nadležna tijela budući da bi preseljenje lišilo tu ciljnu skupinu Roma prostora koji im je potreban za skladištenje krupnog otpada kojim zarađuju za život.

Dok je predstavnik jedne institucije središnje razine s ključnom ulogom u vezi s ovim strateškim područjem objasnio fokusiranost na poboljšanje životnih uvjeta u romskim naseljima u kontekstu zaključaka jedne studije iz 2005. godine po kojoj Romi žele ostati u svojim naseljima,³⁸ predstavnik jedne druge nadležne institucije s kojim smo razgovarali pružio je informacije o problemima s dvije mjere u području stanovanja u kojima je kao sudionik u provedbi definirano Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Kad je riječ o mjeri 5.2.2.3 ("Sanacija i izgradnja kuća za romske obitelji na područjima posebne državne skrbi"), taj sugovornik ukazao je na nejasnoće koje proizlaze iz odvajanja Državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje od Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 81). Isti sugovornik ujedno je uočio manjak potražnje za provedbom mjere 5.2.2.4 ("Sufinanciranje projekata infrastrukture za romska naselja u suradnji i prema zahtjevu jedinica lokalne i područne samouprave") i 2013. i 2014. godine (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 82).

Nekoliko dionika s kojima smo razgovarali navelo je legalizaciju kao najakutniji problem s kojim se Romi susreću u vezi sa stanovanjem, iako je saborski zastupnik nacionalnih manjina široko prepoznat po naporima koje ulaže u mobilizaciju stanovnika romskih naselja da se prijave za legalizaciju. Iako JLS mogu donijeti odluku kojom se u

³⁸ Ipak, u toj studiji otkriveno je zapravo da bi većina ispitanika iz romskih naselja (njih 55 posto) radije živjela u modernom i urbanom neromskom naselju (Štambuk, 2005: 173).

određenim slučajevima može odobriti djelomično ili potpuno oslobađanje od plaćanja komunalnog doprinosa, jedan dionik iz civilnog društva upozorio je da zbog dugova za komunalije nepoznat, no vjerojatno značajan dio stambenih objekata romskih kućanstava nije moguće legalizirati, pri čemu ti objekti vjerojatno neće biti prihvatljivi s gledišta legalizacije niti u daljnjoj budućnosti, budući da je plaćanje zaostataka malo vjerojatno zbog visoke razine nezaposlenosti i siromaštva. Predstavnik Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja istaknuo je sufinanciranje dokumentacije potrebne za legalizaciju kao jedan od istaknutijih aspekata aktivnosti tijekom 2014. godine, i to na dvije lokacije: u romskom naselju MO Josip Rimac u Slavonskom Brodu (što je financirano u iznosu od 386.625 kuna) i u naselju Donja Gračenica u Popovači (u iznosu od 100.000 kuna). Isto to ministarstvo ujedno je osiguralo sufinanciranje u iznosu od 100.000 kuna za izgradnju romskog kulturnog centra u općini Darda. Predstavnik Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja istaknuo je sufinanciranje dokumentacije potrebne za legalizaciju kao jedan od istaknutijih aspekata aktivnosti tijekom 2014. godine, i to na dvije lokacije: u romskom naselju MO Josip Rimac u Slavonskom Brodu (što je financirano u iznosu od 386.625 kuna) i u naselju Donja Gračenica u Popovači (u iznosu od 100.000 kuna). Isto to ministarstvo ujedno je osiguralo sufinanciranje u iznosu od 100.000 kuna za izgradnju romskog kulturnog centra u općini Darda.

Pozitivni primjeri izvan Hrvatske: etnički integrirano socijalno stanovanje

U provedbi od 2008. godine, "Projekt za stambeno zbrinjavanje socijalno ranjivih skupina F/P 1674" Ministarstva prometa i komunikacija u Makedoniji izriječno je, no ne isključivo, usmjeren na romsko stanovništvo pri dodjeli subvencioniranih socijalnih stanova vlade u etnički mješovitim stambenim zgradama. Romi su izričito definirani kao ciljna skupina projekta, a stambenu shemu mogu koristiti u mjeri u kojoj ispunjavaju druge (drugim riječima, neetničke) kriterije. Krajem 2012. godine stanovi dodijeljeni Romima predstavljali su 17,4 posto ukupnog broja stanova predanih na korištenje tijekom projekta (Friedman et al., 2013: 54).

3.4.6. Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život

Polazni podaci nisu dostupni ni za jedan od tri posebna cilja u ovom strateškom području. Vrijednosti u vezi s tim pokazateljima ujedno nisu dostupne za 2013. i 2014. godinu, što znači da nije moguće ocijeniti napredak u ostvarivanju ciljeva u ovom području. Stanje na razini mjera nešto je bolje, pri čemu su polazne vrijednosti dostupne za šest (7 u eng) od četrnaest mjera. U nedostatku podataka za 2014. godinu koji bi bili dostupni na razini Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina do ožujka 2015., moguće je jedino pratiti napredak tijekom 2013. godine u vezi sa sedam od četrnaest mjera u ovom području.

Nekoliko intervjuiranih dionika smatra da je provedba Akcijskog plana zaslužna za sve veći interes u društvu za položaj Roma, budući da se povećava količina i kvaliteta medijskih izvješća o Romima. Jedan dionik okarakterizirao je takav razvoj događaja kao najveći dosadašnji uspjeh u provedbi Akcijskog plana. Nasuprot tome, jedan drugi dionik upozorio je da dominantni naglasak koji se u medijima stavlja na romski kulturni identitet ne pomaže u smanjivanju društvene distance između romskog i neromskog stanovništva. Nadalje, sudionici fokus grupe organizirane u okviru evaluacije u naselju Capraške Poljane (Sisak) naveli su da Romi sve više oklijevaju izjasniti se kao Romi pred neromskim stanovništvom, budući da smatraju kako bi se time povećala vjerojatnost da budu izloženi diskriminaciji.

I razvoj događaja u vezi s političkim predstavljanjem Roma naišao je na podijeljene reakcije među intervjuiranim dionicima. U odgovoru koji je u pisanom obliku pristigao iz jedne institucije središnje razine bilo je navedeno kako s jedne strane raste participacija Roma u regionalnoj i lokalnoj politici, dok se s druge strane istaknulo kako među samim Romima postoji nedovoljan interes za aktivno uključivanje u politički život. Iako se uloga saborskog zastupnika nacionalnih manjina u načelu prikazuje u pozitivnom svjetlu, razgovori s dionicima u Međimurskoj županiji navode na zaključak da je subetnička (i u određenoj mjeri zemljopisna) podjela između govornika bajaškog rumunjskog jezika i romani chiba među Romima ponekad politizirana na način koji bi potencijalno mogao negativno utjecati na odnose između Roma u Međimurskoj županiji i političkih predstavnika Roma u Zagrebu koji govore romani chibom.

Iako je Vijeće za nacionalne manjine (u odgovoru u pisanom obliku na pitanja koja je postavio evaluacijski tim) zauzelo stav da su izbori za vijeća romske nacionalne manjine i predstavnike Roma značajno poboljšali sveukupni položaj romskog stanovništva u Hrvatskoj, nekoliko drugih dionika ustvrdilo je da model vijeća za nacionalne manjine ne funkcionira na odgovarajući način na regionalnoj i lokalnoj razini. Razlozi u pozadini takvog stanja stvari uključuju nejasnoće u vezi s ulogama vijeća i loše odnose između vijeća i lokalnih romskih zajednica. Zagreb pruža primjer ovog potonjeg fenomena, pri čemu su dobri odnosi koji po svemu sudeći postoje između vijeća romske nacionalne manjine i gradske uprave u očitom kontrastu s odnosima između tog vijeća i romskih stanovnika naselja Dumovec. Nezadovoljstvo s regionalnim vijećima romske nacionalne manjine spomenuli su i predstavnici nekih regionalnih i lokalnih uprava s kojima smo razgovarali, pri čemu su neki dionici zauzeli stav da bi centri u zajednici/info punktovi mogli predstavljati alternativu disfunkcionalnim vijećima romske nacionalne manjine.

Iako neki dionici uočavaju napredak u učestalosti i kvaliteti dijaloga između vlade i romskih organizacija civilnog društva, drugi pak tvrde da se Rome najčešće ignorira ili instrumentalizira. Povrh toga, organizacijski kapacitet općenito i kapacitet za upravljanje financijama konkretno posebno se često spominju kao faktori koji ne ograničavaju samo sposobnost organizacija civilnog društva da iskoriste veću dostupnost izvora financiranja (naročito iz Europske unije, ali i iz državnih izvora, s obzirom na sve složeniju narav procesa prijavljivanja u nastojanju da se poveća transparentnost financiranja organizacija civilnog društva), nego i ulogu tih organizacija u koordinaciji dionika na lokalnoj razini, kao i u koordinaciji lokalne i regionalne razine s jedne strane te lokalne i središnje razine s druge. Potvrda takvog stanja stvari može se uočiti u činjenici da je među trinaest projekata izravno usmjerenih na Rome i dva projekta u kojima su Romi bili među ciljnim skupinama u okviru komponente IV programa IPA 2013. godine samo šest projekata uključilo romske organizacije civilnog društva (ukupno sedam organizacija), i to uvijek kao partnere, a ne kao vodeće organizacije (Mikić, 2013: 5). Nadalje, predstavnik nadležne institucije središnje razine s kojim smo razgovarali u okviru evaluacije komentirao je da je provedba mjere 6.3.3 ("Edukacija predstavnika romskih udruga o mogućnostima financiranja njihovih projekata i aktivnosti kroz fondove EU i mogućnosti partnerstva i umrežavanja s drugim sličnim organizacijama u i izvan Republike Hrvatske kroz međunarodne projekte" (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 94-95) ugrožena zbog niske razine sudjelovanja romskih udruga u događanju "Info dani" koje redovito organizira Ured Vlade RH za udruge, ustvrdivši da je u Info danima 2014. godine sudjelovala samo jedna takva organizacija, no ujedno je naveo i to da nije bilo organiziranih događanja isključivo usmjerenih prema Romima. Na kraju, sudionici fokus grupe organizirane u sklopu evaluacije u naselju Capraške Poljane (Sisak) iskazali su nepovjerenje prema romskim organizacijama civilnog društva, za koje tvrde da su primili lokalnu financijsku potporu, no nisu proveli projektne aktivnosti.

Kad je riječ o kulturi, Vijeće za nacionalne manjine izvijestilo je o tome da je 2013. godine osiguralo 1.345.000 kuna, a 2014. godine 1.146.000 kuna za aktivnosti i opremu za kulturnu autonomiju romskog stanovništva. Vijeće je ujedno zaključilo da termini emitiranja programa na manjinskim jezicima nisu dostupni u dovoljnoj

mjeri. Ministarstvo kulture izvijestilo je o tome da je 2014. godine financiralo deset od dvanaest programa koje su predložili pripadnici romske zajednice s ukupno 100.000 kuna u okviru provedbe mjere Akcijskog plana posvećene financiranju programa romske kulture (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 88).

Pozitivan primjer izvan Hrvatske: uvažavanje mijena i raznolikosti romske kulture

U španjolskom *Akcijskom planu za razvoj romske zajednice za razdoblje od 2010. do 2012. godine* savjetuje se da se politike u području kulture "razvijaju na temelju prihvaćanja raznolikosti kao sastavnog dijela razvoja te da kulturni identitet razmatraju kao širok i dinamičan fenomen" (Ministarstvo zdravstva, socijalne politike i ravnopravnosti, 2010: 36). U skladu s takvim poimanjem kulture, ciljevi španjolskog *Akcijskog plana* u tom području s jedne strane uključuju širenje informacija o romskim kulturnim vrijednostima i njihovu doprinosu zajedničkoj kulturnoj baštini zemlje, a s druge strane orijentirani su na jačanje sudjelovanja Romkinja i mladih Roma u društvu, nastojeći pritom poticati rasprave o pitanjima u vezi s romskom kulturom. Takvom kombinacijom koncepta i ciljeva ne stvara se okvir samo za integraciju Roma u šire društvo, nego i za razvoj romske kulture u smjeru kojim neće dominirati muškarci.

Među susjednim zemljama Hrvatske, akcijski plan za Rome u Srbiji te slovenski *Nacionalni program mjera za Rome* također izriječno uzimaju u obzir činjenicu da se romska kultura ne sastoji isključivo od tradicijskih praksi, nego da je u procesu stalnog razvoja (Vlada Republike Slovenije, 2010: poglavlje 4.5.2.2; Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, 2010: 55, 118).

3.4.7. Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava

Jedini posebni cilj među deset posebnih ciljeva u ovom strateškom području za koji su dostupni polazni podaci jest posebni cilj 2 tematskog područja "statusnih rješenja" ("Podići razinu informiranosti i potaknuti pripadnike romske zajednice na punu suradnju u postupcima rješavanja njihova statusa") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 96). Podaci iz 2013. i 2014. godine dodatno ukazuju na napredak u ostvarivanju tog cilja. Za preostale polazne ciljeve u ovom strateškom području nisu dostupne polazne vrijednosti, no zato su podaci za 2013. i 2014. godinu dostupni i za posebni cilj 1 tematskog područja "statusnih rješenja" ("Utvrđiti, detektiranjem putem mobilnih timova, broj osoba koje imaju značajne poteškoće pri reguliranju statusa u Republici Hrvatskoj"), gdje se također može uočiti napredak (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 96).

Polazni podaci dostupni su za osam od dvadeset mjera u ovom strateškom području. Na temelju podataka iz 2014. godine može se uočiti određeni napredak u šest od petnaest mjera za koje su podaci dostupni. Podaci za 2014. godinu u vezi s provedbom pet mjera u području "suzbijanja diskriminacije" nisu bili dostupni do sredine ožujka 2015. godine.

U pisanom odgovoru na pitanja koja je postavio evaluacijski tim, Ministarstvo unutarnjih poslova, koje ima ulogu u provedbi devet mjera Akcijskog plana u ovom strateškom području, okarakteriziralo je provedbu relevantnih mjera kao uspješnu, ističući istovremeno da postoji kontinuirani manjak interesa za statusna rješenja

među nekim Romima, unatoč pravnoj pomoći koja se nudi putem mobilnih pravnih timova uspostavljenih u Gradu Zagrebu i devet županija. Kad je riječ o proračunskim troškovima, Ministarstvo unutarnjih poslova navelo je jedino da su mjere financirane iz državnog proračuna. Ministarstvo pravosuđa, koje je uključeno u četiri mjere Akcijskog plana u ovom strateškom području,³⁹ navelo je u svom pisanom odgovoru na pitanja koja je postavio evaluacijski tim da etnički razvrstani podaci o provedbi relevantnih aktivnosti nisu dostupni, slijedom čega ujedno nije moguće procijeniti proračunske troškove za pripadajuće mjere Akcijskog plana. Ministarstvo pravosuđa nadalje je navelo da ostvarivanje ciljeva Akcijskog plana ovisi o dostupnim financijskim sredstvima.

Procjene o broju Roma s neriješenim statutnim pitanjem u Republici Hrvatskoj variraju od 1.500 do 3.000 Roma. Zaključak kvalitativnog istraživanja provedenog 2013. godine bio je taj da Rome u Hrvatskoj s nereguliranim pravnim statusom "obilježavaju potpuna ekonomska i socijalna marginalizacija i društvena isključenost", što navodi na zaključak da je potrebno intenzivirati napore u ovom strateškom području (Bagić et al., 2014: 88).

Informacije koje je pružio predstavnik jedne organizacije civilnog društva uključene u provedbu projekta "Pravna pomoć za osobe bez državljanstva" u pet županija uz financijsku potporu UNHCR-a navode na zaključak da je angažman mobilnih timova doveo do napretka u identifikaciji osoba s problemima u reguliranju njihova statusa (posebni cilj 7.1.1), kao i u povećanju vidljivosti i dostupnosti besplatne pravne pomoći za Rome (ciljevi 7.3.1-7.3.3), unatoč regionalnim varijacijama kad je riječ o razini angažmana mobilnih timova (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 96-98; 111-114). Predstavnik navedene organizacije civilnog društva te predstavnik UNHCR-a izrazili su stav kako aktivnost formalnih mobilnih timova često zamjenjuju timovi organizirani od strane civilnog društva. Međutim, ta je organizacija ujedno izvijestila o sjajnoj suradnji ostvarenoj s lokalnim policijskim postajama u tu svrhu, kao i članovi jednog vijeća romske nacionalne manjine na županijskoj razini. Kao negativni aspekt, predstavnik iste organizacije uočio je u kontekstu provedbe projekta pružanja pravne pomoći s financijskom potporom UNHCR-a da su Romi koji pokušavaju regulirati svoj status bez stručne pomoći često izloženi diskriminaciji.

I predstavnik organizacije civilnog društva i odgovor Ministarstva unutarnjih poslova u pisanom obliku na pitanja evaluacijskog tima ukazuju na administrativne teškoće s kojima se suočavaju osobe koje nisu građani RH, a žive u Hrvatskoj bez putovnice ijedne zemlje. S jedne strane, putovnica je potrebna kako bi se mogao regulirati status. S druge strane, veleposlanstva relevantnih zemalja u Hrvatskoj u načelu nisu opremljena za izdavanje putovnica (pri čemu je jedina značajna iznimka u tom kontekstu Bosna i Hercegovina).

³⁹ Mjere Akcijskog plana u kojima je predviđena uloga Ministarstva pravosuđa su mjere 7.2.3.2, 7.3.1.1, 7.3.2.1, i 7.3.3.1 (Vlada Republike Hrvatske, 2013: 108, 112-114).

Pozitivni primjeri izvan Hrvatske

- Posjete institucije pravobranitelja naseljima. Terenski rad institucija središnje razine za ljudska prava na lokalnoj razini posebno je važan za Rome koji žive izvan glavnog grada. Putni troškovi mogu ograničiti fizičku dostupnost, dok komunikacija sa službenim institucijama može izazivati strah i/ili biti otežana zbog niske razine obrazovanja, jezične barijere, ili i jednog i drugog. Terenski rad institucija središnje razine za ljudska prava na lokalnoj razini sve je češća pojava u novije vrijeme u nekoliko zemalja sudionica Desetljeća, u čemu se ističe pravobraniteljska institucija Srbije, gdje zamjenik pučkog pravobranitelja za prava nacionalnih manjina organizira tjedne posjete romskim naseljima (Friedman, 2013).
- Medijatori za pitanja zdravlja (dodatna informacija). Imajući u vidu blisku povezanost reguliranog građanskog statusa i dostupnosti zdravstvene zaštite, uloga medijatora za pitanja zdravlja u boljem povezivanju lokalnih romskih zajednica sa službenim institucijama često čini te medijatore posebno dobro pozicioniranima za pružanje pomoći, i to ne samo kad je riječ o pristupu uslugama koje su izravno povezane sa zdravljem, nego i kad je riječ o osiguranju raznih oblika dokumentacije koja omogućuje pristup uslugama u području obrazovanja, zapošljavanja i stanovanja.

Detaljnije informacije o odabranim programima medijacije za pitanja zdravlja koji se provode u zemljama sudionicama Desetljeća za uključivanje Roma pružene su u Poglavlju 3.4.3.

3.4.8. Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka

Nisu dostupni polazni podaci za četiri posebna cilja i pripadajuće mjere u ovom strateškom području, uglavnom zbog toga što su planirane aktivnosti nove za razdoblje pokriveno Akcijskim planom. Napredak tijekom 2014. godine bio je očit u samo dvije mjere iz ovog strateškog područja: riječ je o mjeri 8.2.4 ("Kontinuirano pratiti pružanje pomoći socijalne skrbi od strane jedinica lokalne samouprave") i mjeri 8.2.5 ("Praćenje stanja u područjima socijalne skrbi kroz suradnju nadležnog centra za socijalni rad, vijeća odnosno predstavnika romske nacionalne manjine i nadležnog upravnog tijela jedinice lokalne samouprave") (vidi: Vlada Republike Hrvatske, 2013: 119-120).

Dostupne informacije navode na zaključak da je napredak u ostvarivanju četiri posebna cilja u strateškom području "Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka" bio skroman:

- 01.** Statistički podaci o Romima razvrstani po dobi i spolu i dalje su oskudni;
- 02.** Postoje neke naznake da je došlo do poboljšanja u metodologiji prikupljanja podataka o obrazovanju, zapošljavanju, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, stopama siromaštva i kvaliteti življenja romske populacije;
- 03.** Postoje naznake da dolazi do otpora prema prikupljanju etnički disagregiranih podataka o zdravstvenim pokazateljima romske populacije;
- 04.** Postoje neke naznake da dolazi do poboljšanja u metodama praćenja uključivanja, sudjelovanja i zastupljenosti Roma u kulturnom, političkom i društvenom životu.

Ipak, format novih obrazaca, prilagođenih svim odgovornim institucijama, koje je početkom 2015. godine distribuirao Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u svrhu izvještavanja o provedbi Akcijskog plana tijekom 2014. godine, po svemu sudeći pruža osnovu za poboljšanje u ovom strateškom području, naročito uzimajući u obzir činjenicu da predstavnici institucija središnje razine s kojima smo razgovarali nisu davali prigovore na novi format.

3.4.9. Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava

Polazni podaci dostupni su za sve četiri mjere u ovom području. Povrh toga, podaci za 2013. i 2014. godinu omogućuju praćenje napretka, pri čemu mjere planirane u ovom području u načelu korespondiraju s redovnim aktivnostima Ministarstva vanjskih i europskih poslova.

Struktura Nacionalne strategije i Akcijskog plana usklađena je s Okvirom Europske unije za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine (vidi: Europska komisija, 2011). S druge strane, isključenje bajaškog rumunjskog jezika te romani chiba iz popisa jezika pokrivenih Europskom poveljom o regionalnim ili manjinskim jezicima predstavlja prepreku u korištenju prava na obrazovanje na materinjem jeziku za Rome u Hrvatskoj (Šikić-Mićanović et al., 2015: 59; vidi i: Vijeće Europe, 1992).

04.

Zaključci,
naučene lekcije i
preporuke

04.

Zaključci, naučene lekcije i preporuke

4.1. Zaključci i naučene lekcije

Iako gledišta dionika u vezi s Nacionalnom strategijom variraju, sam taj dokument poseban je u usporedbi s drugim dokumentima pripremljenima u svrhu provedbe *Okvira Europske unije za nacionalne strategije integracije Roma do 2020. godine* po posvećenosti pitanjima roda te praćenja i evaluacije. Tematska pokrivenost Nacionalne strategije i Akcijskog plana šira je od one u dokumentima usvojenima u većini zemalja sudionica Desetljeća za uključivanje Roma, a poglavlja “Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka” i “Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava” iz hrvatskoga Akcijskog plana jedinstvena su među zemljama sudionicama Desetljeća. No, važnija od toga jest činjenica da je osmogodišnji ciklus Nacionalne strategije sažet u tek trogodišnje razdoblje pokriveno Akcijskim planom, čime se otvara važno pitanje o tome je li ciljeve Akcijskog plana uistinu moguće ostvariti do 2015. godine.

Na regionalnoj i lokalnoj razini, od 33 jedinice regionalne i lokalne samouprave koje slijedom Nacionalne strategije trebaju razviti, usvojiti i provoditi akcijske planove za Rome, do ožujka 2015. godine to je učinilo samo pet jedinica. Unatoč sličnostima u tematskoj pokrivenosti, provedbeni dokumenti usvojeni na regionalnoj i lokalnoj razini značajno variraju i sveukupnim opsegom i brojem planiranih mjera. Među intervjuiranim dionicima dominira stav da usvajanje provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini dosad nije značajnije utjecalo na položaj Roma u jedinicama samouprave pokrivenima tim dokumentima. Istovremeno, predstavnici regionalne uprave u Osječko-baranjskoj županiji i lokalne uprave u Sisku istaknuli su iznimke u odnosu na tu generalizaciju.

Pod okriljem Nacionalne strategije i Akcijskog plana došlo je do poboljšanja komunikacije, no horizontalna i vertikalna koordinacija načelno govoreći nisu na potrebnoj razini. Rezultati terenskog istraživanja provedenog u okviru evaluacije navode na zaključak da je komunikacija između lokalnih odnosno regionalnih tijela s jedne strane i institucija središnje razine s druge ponekad bolja nego komunikacija koja se odvija između regionalnih i lokalnih tijela. S druge strane, način na koji Hrvatski zavod za zapošljavanje prenosi informacije svojim područnim uredima i obrađuje informacije primljene iz tih ureda uočen je kao problematičan. Zabrinutost se pojavljuje i u vezi s transparentnošću dodjele sredstava od strane Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije.

Na sposobnost Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina da ispunjava koordinacijsku ulogu u vezi s provedbom Nacionalne strategije i Akcijskog plana negativno utječe položaj tog tijela u institucionalnoj hijerarhiji, pri čemu nedostatnost ljudskih resursa utječe na sposobnost institucija središnje razine da ispunjavaju vlastite uloge u vezi s provedbom Nacionalne strategije i Akcijskog plana. Povrh toga, sudionici koji

predstavljaju institucije središnje, regionalne i lokalne razine često su u razgovorima provedenima u okviru evaluacije navodili da aktivnosti koje se provode s ciljem poboljšanja položaja Roma nisu izravno povezane s Nacionalnom strategijom ili njezinim provedbenim dokumentima, ili pak da bi te aktivnosti bile provedene i bez navedenih dokumenata, ili da mjere uključene u Akcijski plan već predstavljaju sastavni dio djelovanja pojedinih institucija. U bliskoj vezi s takvim tendencijama stoji činjenica da se uvođenje novih pristupa često sporo odvija, pri čemu kao zoran primjer možemo navesti planirani program medijacije za pitanja zdravlja, koji je presudan za ostvarenje posebnih ciljeva u strateškom području zdravstvene zaštite.

Unatoč značajnoj pozornosti koja se u Nacionalnoj strategiji i Akcijskom planu posvećuje pitanjima praćenja i evaluacije, ne postoji sveobuhvatan sustav za prikupljanje podataka u vezi s provedbom planiranih mjera i ostvarivanjem strateških ciljeva, pri čemu ni Povjerenstvo za praćenje ni njegova Radna skupina nisu aktivno uključeni u praćenje i evaluaciju. Povrh toga, nije dostupan ni pregled provedenih mjera i njihovih rezultata na središnjoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Očito je i određeno oklijevanje u vezi s prikupljanjem etnički disagregiranih podataka. Sve u svemu, nepostojanje funkcionalnog sustava praćenja na općoj razini, kao i konkretan problem u vidu otpora prikupljanju etnički disagregiranih podataka, otvaraju prostor spekulacijama o tome da su institucije manje aktivne u provedbi Akcijskog plana nego što je to doista slučaj.

Stanje sredinom ožujka 2015. godine bilo je takvo da su jedina područja Akcijskog plana u kojima su podaci dostupni za sve mjere područja "Obrazovanje" i "Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava". U nekoliko drugih područja podaci su bili nedostupni za većinu mjera. Unatoč nepotpunosti podataka u vezi s provedbom Akcijskog plana u razdoblju evaluacije, struktura Akcijskog plana i informacije prikupljene tijekom evaluacije zajedno navode na zaključak da ciljeve Akcijskog plana nije moguće ostvariti do 2015. godine.

Premda je već prekasno za reviziju postojećeg Akcijskog plana u skladu s postupcima razrađenima u Nacionalnoj strategiji, djelomičnu reviziju Nacionalne strategije valjalo bi uzeti u obzir. Povrh toga, razrada Akcijskog plana za razdoblje od 2016. do 2018. godine trebala bi se značajno razlikovati od načina na koji je razrađen aktualni Akcijski plan, pri čemu valja uzeti u obzir ne samo revidiranu Nacionalnu strategiju, nego i lekcije naučene tijekom dosadašnje provedbe te rezultate ove evaluacije. Detaljne smjernice o tome kako pristupiti i jednom i drugom dokumentu te modalitetima njihove provedbe navedene su u dijelu izvješća koji slijedi te koji ujedno predstavlja njegovo završno poglavlje.

4.2. Preporuke

Strateški i provedbeni dokumenti

01. Revidirati odabrana područja Nacionalne strategije. Strateška područja "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša" te "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" potrebno je iznova razraditi kako bi se strateški ciljevi u tim područjima uskladili sa sveukupnom orijentacijom Nacionalne strategije na integraciju. U revidiranju strateškog područja "Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša" treba uzeti u obzir dobru praksu iz Makedonije u vezi s etnički mješovitim socijalnim stanovanjem, kao i (buduća) iskustva iz najavljenog pilot programa "intervencijskih planova" u odabranim ratom pogođenim manjim gradovima u Hrvatskoj (uključujući Beli Manastir i Dardu, u kojima živi značajna populacija Roma), kao i iz provedbe planova sanacije za prostore devastirane nezakonitim građenjem.⁴⁰ Revizija strateškog područja "Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život" treba se osloniti na pozitivne primjere iz Srbije, Slovenije i Španjolske, u kojima se u nacionalnim strateškim dokumentima posvećenim Romima romska kultura tretira kao dinamična i raznolika. Prilika za reviziju treba se iskoristiti i u ostalim prioritetnim područjima koja potencijalno budu predložena od strane Radne skupine.

02. Uključiti jasne i realne obveze u idući akcijski plan. Uzimajući u obzir činjenicu da je već prekasno za revidiranje aktualnog Akcijskog plana, potrebno je uložiti napore u primjenu lekcija naučenih u okviru primjene tog plana na akcijski plan za razdoblje od 2016. do 2018. godine. U tu svrhu potrebno je definirati prioritete među strateškim područjima, pri čemu u akcijski plan ne treba nužno uključiti sva strateška područja. Povrh toga, potrebno je definirati prioritete i unutar strateških područja, dodjeljivanjem konkretnih vremenskih okvira planiranim mjerama, čime bi se reflektirala relativna žurnost kojom valja provoditi mjere. Nadalje, pri definiranju ciljeva potrebno je osigurati konceptualnu jasnoću, a ne oslanjati se na detaljno razrađene i odvojene definicije. Na kraju, idući akcijski plan treba uključiti jasne poveznice između planiranih mjera i dostupnosti financijske potpore Europske unije, kako je to konkretizirano u nedavno odobrenom Operativnom programu "Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020." i Operativnom programu "Konkurentnost i kohezija 2014.-2020".

03. Iznova definirati pristup razradi provedbenih dokumenata na regionalnoj i lokalnoj razini. Imajući u vidu činjenicu da je malo jedinica područne i lokalne samouprave koje su dosad usvojile provedbene dokumente te činjenicu da je malo dokaza da su mjere predviđene tim dokumentima doista i provedene, djelotvorniji pristup mogao bi biti taj da institucije središnje razine odgovorne za provedbu Akcijskog plana disagregiraju mjere predviđene Akcijskim planom na način da se pojedini aspekti prepuste regionalnim tijelima za daljnju disagregaciju na lokalnoj razini.

⁴⁰ Intervencijski planovi predviđeni su pod okriljem Europskog fonda za regionalni razvoj i Prioriteta 9.2 na temu "pružanja podrške za fizički, ekonomski i socijalni oporavak ugroženih područja u urbanim i ruralnim područjima" iz Nacionalnog operativnog programa "Konkurentnost i kohezija 2014.-2020." Izrada planova sanacije predviđena je na temelju novog Zakona o prostornom uređenju.

Komunikacija i koordinacija

- 04. Povećati raspoloživost ljudskih resursa na središnjoj razini.** Praksu uobičajenu u institucijama središnje razine, da se jednom članu osoblja dodjeli odgovornost za nadzor nad provedbom, praćenje provedbe i izvješćivanje o provedbi Nacionalne strategije i Akcijskog plana, valja zamijeniti uspostavom radne skupine koja bi uključila aktualno osoblje u svim relevantnim institucijama, s idejom ravnomjernije raspodjele zadataka. Svaka intrainstitucionalna radna skupina trebala bi se sastajati u najmanju ruku na mjesečnoj osnovi kako bi se raspravljalo o zbivanjima u provedbi Nacionalne strategije i Akcijskog plana.
- 05. Osigurati rutinske kontakte među institucijama središnje razine.** Tematske sastanke Radne skupine Povjerenstva za praćenje potrebno je održavati na mjesečnoj osnovi, pri čemu prioritet valja davati pitanjima u rješavanju kojih je nužna međusektorska suradnja.
- 06. Proširiti doseg Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.** Angažman stručnjaka na lokalnoj razini, kako je to predviđeno Nacionalnom strategijom, može poboljšati komunikaciju i koordinaciju između središnje, regionalne i lokalne razine. U tu svrhu također valja uzeti u obzir partnerstvo s regionalnim uredima institucije pravobranitelja.
- 07. Pozabaviti se subetničkim podjelama u populaciji Roma.** Iako su žalbe na manjak jedinstva među Romima ponekad ukorijenjene u nedosljednosti koja se ogleda u tome što se s jedne strane visoko vrednuje pluralizam u društvu u cjelini, dok se s druge strane istovremeno od manjina očekuje da govore jednim glasom, politiziranje podjele između Roma koji govore romani chibom i onih koji govore bajaškim rumunjskim jezikom mogla bi ugroziti ostvarivanje ciljeva Nacionalne strategije. Stoga je potrebno izraziti se otvoreno romskim zajednicama koje govore bajaškim rumunjskim jezikom, istovremeno imajući u vidu da se ne dopusti dominacija (sub)etničkih poduzetnika čija agenda nije jasno usmjerena na integraciju.
- 08. Poboljšati pristup Roma financijskoj potpori Europske unije.** Sve veća dostupnost financijske potpore Europske unije koja proizlazi iz dovršetka procesa pristupanja pruža priliku i za poboljšanje međusektorske suradnje i za izgradnju kapaciteta romskih organizacija civilnog društva s trajnim vezama s lokalnom zajednicom. Primarno pod okriljem Europskog socijalnog fonda, trebalo bi poticati aktivnosti izgradnje institucionalnih kapaciteta i kompetencija za vođenje projekata među romskim organizacijama, u čemu važnu ulogu imaju neromske organizacije koje provode projektne aktivnosti usmjerene na Rome te informacijske jedinice ministarstava kao dio operativne strukture za korištenje fondova Unije. Dodatnu ciljanu podršku mimo projekata koje financira EU mogle bi pružiti iskusne organizacije civilnog društva te Ured Vlade RH za udruge
- 09. Uskladiti koncept 'medijatora'.** Često se nailazi na komentare o medijatorima za pitanja zdravlja kao najboljoj praksi, pa ti medijatori sukladno tome figuriraju kao presudni akteri u provedbi konkretnih mjera Akcijskog plana. S druge strane, izvješća centara za socijalnu skrb navode na zaključak da Romi medijatore često promatraju kao aktere kojima nedostaje nužna razina autoriteta. Tu bi konceptualnu tenziju valjalo razriješiti raspravom koja bi uključila barem sektore zdravstvene zaštite i socijalne skrbi.

Praćenje i evaluacija

- 10. Osigurati prikupljanje etnički disagregiranih podataka.** Nevoljkost nekih institucija da prikupljaju podatke o etničkoj pripadnosti trebalo bi prevladati izravnim rješavanjem otvorenih pravnih pitanja. U tu svrhu valja uspostaviti radnu skupinu Povjerenstva za praćenje, pri čemu radna skupina treba uključiti i predstavnika hrvatske Agencije za zaštitu osobnih podataka. Povrh toga, potrebno je pripremiti tematsko zasjedanje Povjerenstva za praćenje s prikladnom stručnom podrškom kako bi se ukazalo na izvedivost prikupljanja etničkih podataka u skladu sa standardima Europske unije o zaštiti podataka. Službeno mišljenje kojim bi se reflektirao zajednički dogovor u okviru radne skupine trebalo bi pružiti osnovu za institucije da koriste postojeće tehničke kapacitete kroz širenje svojih postojećih internih podatkovnih sustava, potičući time sustavno prikupljanje podataka i izbjegavajući paralelne procese praćenja koji su trenutno prisutni u provedbi s Nacionalne strategije i Akcijskog plana.
- 11. Definirati polazne podatke.** Iako revizija aktualnog Akcijskog plana više nije izvediva, mjerenje napretka u ostvarivanju ciljeva aktualnog Akcijskog plana (a time i Nacionalne strategije) predstavlja preduvjet za utemeljenje idućeg akcijskog plana. Mogući izvori polaznih podataka za aktualni Akcijski plan uključuju popis stanovništva iz 2011. godine i regionalno istraživanje UNDP-a / Svjetske banke / Europske komisije o Romima iz 2011. godine. Podaci iz predstojećeg godišnjeg izvješća o provedbi Akcijskog plana tijekom 2014. godine mogli bi također poslužiti kao polazni podaci za idući akcijski plan.
- 12. Izgraditi kapacitete za praćenje i evaluaciju.** S jedne strane, kapacitet Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina za uključivanje u praćenje i evaluaciju općenito i održavanje baze podataka o položaju Roma konkretno valjalo bi povećati angažiranjem člana osoblja koji bi bio primarno fokusiran na to područje. S druge strane, treba povećati i kapacitet Povjerenstva za praćenje za aktivno uključivanje u praćenje provedbe Nacionalne strategije i Akcijskog plana, i to širenjem članstva Radne skupine Povjerenstva, koja treba uključiti i vanjske stručnjake, barem tijekom pripreme godišnjih izvješća o praćenju. Na kraju, pripadnike vijeća romske nacionalne manjine trebalo bi uvesti u osnove praćenja i evaluacije, što bi predstavljalo osnovu za dobivanje njihovih mišljenja u vezi s godišnjim izvješćima o provedbi akcijskog plana.
- 13. Standardizirati izvješćivanje o problemima u prikupljanju podataka.** Povrh toga što zahtijevaju izvješćivanje o podacima u svrhu praćenja pokazatelja iz Akcijskog plana, izvještajnim obrascima u vezi s provedbom Akcijskog plana 2015. godine i u budućnosti trebalo bi ujedno zahtijevati od odgovornih institucija da pruže konkretna objašnjenja zbog čega nisu pružile tražene podatke, pri čemu bi unaprijed definirani ponuđeni odgovori bili sljedeći: (a) podaci nisu bili dostupni do krajnjeg roka za izvješćivanje, no bit će dostupni do određenog datuma; (b) podaci nisu prikupljeni u skladu s planom zbog pogrešaka u provedbi prikupljanja podataka; (c) traženi podaci ne mogu se prikupiti zbog zakonskih ograničenja. Na temelju tih informacija Povjerenstvo za praćenje trebalo bi donijeti odluku o tome treba li pojedine pokazatelje isključiti iz daljnjeg praćenja i/ili predložiti alternativna rješenja za prikupljanje relevantnih podataka.
- 14. Poboljšati odabir pokazatelja.** Pokazatelji uključeni u idući akcijski plan trebali bi se pozabaviti i ishodima i rezultatima, kako bi se omogućila ocjena načina na koji provedba mjera utječe na Rome (umjesto puke procjene stupnja provedbe mjera). Odabir pokazatelja trebao bi se zasnivati na pilot pristupu "Struktura-proces-rezultat" pod koordinacijom Agencije Europske unije za temeljna prava, orijentiranom na model pokazatelja zasnovan na pravima. U akcijski plan treba uključiti isključivo pokazatelje za koje su dostupne polazne vrijednosti u trenutku pripreme nacрта dokumenta, pri čemu po potrebi treba provesti

ciljane studije prije same pripreme nacrt, kako bi se osigurala dostupnost relevantnih podataka. Gdje god je to moguće, pokazatelji trebaju uključiti ciljne vrijednosti, kako bi se jasno naznačio stupanj promjene koji se može smatrati zadovoljavajućim napretkom.

- 15. Kontekstualizirati praćenje i evaluaciju.** Povrh kvantitativnog istraživanja koje je potrebno kako bi se generirali polazni podaci na temelju kojih je moguće pratiti napredak, i kvalitativno istraživanje igra važnu ulogu, i to ne samo u pogledu pojašnjavanja kvantitativnih podataka, nego i u smislu orijentacije budućih napora. Naročito relevantne za poticanje uključivanja Roma u Hrvatskoj su kvalitativne studije u lokalnim romskim zajednicama, kako bi se ocijenio širi utjecaj dosad provedenih mjera, kao i aktualne potrebe u značajnim područjima Nacionalne strategije.

PRILOG 01.

Opis poslova
konzultantskog tima

Opis poslova konzultantskog tima

Opis poslova za projekt „Evaluacija Nacionalne strategije Republike Hrvatske za uključivanje Roma“

1. Pozadina projekta

Nacionalna strategija za uključivanje Roma za vremensko razdoblje 2013. – 2020. (u daljnjem tekstu “Strategija”) usvojena je na sjednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 29. studenog 2012. godine. Strategija je rezultat odluke Republike Hrvatske da uskladi svoj temeljni dokument o uključivanju Roma sa smjernicama poteklim od strana Komisije Europskog Parlamenta, Vijeća Europe, Europskog ekonomskog i socijalnog vijeća te Vijeća regija na temu *Evropski okvir za strategije nacionalnog uključivanja Roma do 2020. godine*. Strategija se jednako tako oslanja na odredbe međunarodnih instrumenata koji se tiču ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, a kojih je RH potpisnica. Strategija je usklađena s potrebama i izazovima socijalnog uključivanja Roma na svim razinama: lokalnim, nacionalnim, regionalnim; te na EU razini. Strategija za cilj ima uključivanje smjernica za kreiranje javnih politika, namijenjenih socio-ekonomskom uključivanju romskih zajednica do 2020. godine. Kako bi se definirali načini primjene Strategije, kreiran je Akcijski plan za implementaciju Nacionalne strategije za uključivanje Roma za vremensko razdoblje 2013. do 2015. godine (u daljnjem tekstu “Akcijski plan” ili “implementacijski dokument”).

Izvešće o primjeni Akcijskog plana za implementaciju Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2013. godinu je predan na odobrenje Vladi RH. U pripremu izvješća uključila su se meritorna tijela, bilo tijela odgovorna za izdavanje smjernica, bilo ona na razini lokalne ili teritorijalne (regionalne) samouprave. Priprema procesa je koordinirana od strane Vladinog ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (u daljnjem tekstu “ULJPPNM”).

Tijekom 2014. izdano je nekoliko ključnih dokumenata, koji razmatraju pitanja strateškog procesa te pitanja koja su se pojavila tijekom primjene različitih strateških dokumenata: EK komentari o Strategiji (COM (2014.) 209 final), *Izvešće civilnog društva o praćenju i primjeni Nacionalne strategije o uključivanju Roma i 10-godišnjeg hrvatskog akcijskog plana 2012/2013*, te publikacija *Romska svakodnevnica u Hrvatskoj*, koja je podržana od strane organizacija Ujedinjenih naroda.

Tijekom pripreme *Izvešća o primjeni Akcijskog plana za implementaciju Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2013.* primijećeno je kako rezultati nisu bili potpuno u skladu s početnim očekivanjima. Na petoj sjednici Odbora za praćenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.-2020., održane 7. listopada 2013., romski članovi Vijeća su zatražili reviziju *Izvešća o primjeni Akcijskog plana za implementaciju Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2013.*

Temeljem *Evaluacijske strategije za europske strukturne instrumente (2012)*, ukoliko meritorno nacionalno tijelo odredi da podaci zaprimljeni tijekom monitoringa nisu u suglasju s očekivanjima koja su izražena u strateškim dokumentima, ono može zatražiti provođenje vrednovanje napretka (periodičnog jednako kao i srednjoročnog), uz obrazloženje kako je potrebno provesti dealjnije istraživanje.

Sukladno tome, Strategija omogućuje preispitivanje samog dokumenta kao i Akcijskog plana u slučaju da ciljevi ili mjere ne donesu ciljani rezultat; odnosno u slučaju kada ih nije moguće provesti. Nadalje, u Strategiji postoji mogućnost "izuzimanja određenih ciljeva Strategije ili Akcijskog plana, i /ili uvođenja novih ciljeva u Strategiju ili novih mjera u Akcijski plan, promjena rokova ili financijskih sredstava, ključnih aktera te indikatora provedbe". U svrhu procjene rezultata i učinaka mjera definiranih kontekstom ciljeva Strategije kao i pridruženim Akcijskim planom. Predviđeno je srednjoročno vrednovanje Akcijskog plana kako bi se uočili trendovi i moguće poteškoće u ostvarenju ciljeva postavljenih u oba dokumenta.

U ovom kontekstu, donešene su odluke za vrednovanje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma za vremensko razdoblje od 2013. do 2020. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za vremensko razdoblje od 2013. do 2015. godine. Podrška procesu vrednovanja biti će pružena od strane ureda UNDP Hrvatske u razdoblju od siječnja i ožujka 2015. godine.

Svrha vrednovanja:

- utvrditi utjecaj (pozitivan ili negativan) s obzirom na razinu postignuća mogućih ishoda Strategije unutar vremenskog razdoblja od travnja 2013. do listopada 2014.;
- utvrditi doseg budžetnih sredstava nacionalnih i lokalnih razina u odnosu na ciljeve navedene u NSRI;
- procijeniti učinkovitost institucija i partnerskih strategija;
- proučiti čimbenike koji mogu imati pozitivan ili negativan učinak na ključne rezultate i učinke
- zabilježiti naučene lekcije tijekom provedbe Strategije kako bi se moglo utjecati na buduće odluke u kreiranju strategije te provedba i vođenje sličnih intervencija.

Sveobuhvatni cilj vrednovanja je istražiti doseg u kojem su Nacionalna strategija za uključivanje Roma za vremensko razdoblje od 2013. do 2020. godine i Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za vremensko razdoblje od 2013. do 2015. godine pridonijeli uključivanju Roma u RH, te donijeti preporuke za efikasniju buduću provedbu ovih dokumenata.

Specifični ciljevi vrednovanja:

- istražiti razmjere neujednačenosti između strateškog i provedbenog dokumenta na nacionalnoj razini kao i primjenu dokumenta na regionalnoj i lokalnoj razini;
- istražiti ključne dosege dokumenata te njihovu vjerojatnost u ostvarivanju ciljeva do kraja 2015. godine;
- odrediti prepreke u provedbi i preporučiti načine za njihovo uklanjanje;
- pregledati procedure praćenja i vrednovanja te strukturu vođenja (uloge i odgovornosti) Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.-2015. i Akcijskog plana;
- predložiti poboljšanja o oblicima izvještavanja Vladinom uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, koji je odgovoran za godišnje izvješće o provedbi Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.-2015.;
- pregledati uloge, doseg u učinkovitost ključnih čimbenika u procesu provedbe (ministarstva, odgovorna tijela, regionalna i/ili lokalna (samo) uprava, organizacije civilnog društva, međunarodne organizacije) kao i predložiti mjere za poboljšanje;
- pregledati učinkovitost Vladinog ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina s obzirom na koordinacijsku ulogu (financijski i ljudski potencijali, partnerski odnosi i strategije komunikacije) kao i predložiti poboljšanja;
- ispitati potrebu za revidiranjem strateškog i provedbenog dokumenta.

PRILOG 02.

Terenske
posjete

Terenske posjete

Mjesto	Datum
Beli Manastir	3. ožujka 2015.
Čakovec	6. veljače 2015.
Rijeka	6. ožujka 2015.
Sisak	2. ožujka 2015.
Zagreb	14. ožujka 2015.

PRILOG 03.

Dionici s kojima
su provedeni
intervjui

Dionici s kojima su provedeni intervjui

Institucije središnje razine uprave

Organizacija/institucija	Datum intervjua	Mjesto intervjua
Vijeće za nacionalne manjine	5. veljače 2015.	Zagreb
Hrvatski zavod za zapošljavanje	4. ožujka 2015.	Zagreb
Hrvatski zavod za javno zdravstvo	3. ožujka 2015.	Zagreb
ULJPPNM	4. veljače i 3. ožujka 2015.	Zagreb
Ured Vlade RH za udruge	2. ožujka 2015.	Zagreb
Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja	24. veljače 2015.	Zagreb
Ministarstvo zdravlja	24. veljače 2015.	Zagreb
Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije	25. veljače 2015.	Zagreb
Ministarstvo socijalne politike i mladih	4. ožujka 2015.	Zagreb
Povjerenstvo za praćenje Nacionalne strategije ⁴¹	5. veljače 2015.	Zagreb

⁴¹ Članovi Povjerenstva za praćenje koji su sudjelovali u razgovoru uključivali su saborskog zastupnika, predstavnika organizacije civilnog društva "Bolja budućnost", predstavnike Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva rada i mirovinskog sustava te Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, kao i predstavnika Fonda za obrazovanje Roma.

Jedinice regionalne i lokalne samouprave

Organizacija/institucija	Datum intervjua	Mjesto intervjua
Grad Beli Manastir	3. ožujka 2015.	Beli Manastir
Grad Čakovec	6. veljače 2015.	Čakovec
Grad Rijeka	6. ožujka 2015.	Rijeka
Grad Sisak	2. ožujka 2015.	Sisak
Grad Zagreb	11. ožujka 2015.	Zagreb
Međimurska županija	6. veljače 2015.	Čakovec
Vijeće romske nacionalne manjine Međimurske županije / Nacionalna koordinacija vijeća romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj	6. veljače 2015.	Čakovec
Osječko-baranjska županija	3. ožujka 2015.	Osijek
Primorsko-goranska županija	6. ožujka 2015.	Rijeka
Sisačko-moslavačka županija	2. ožujka 2015.	Sisak

Organizacije civilnog društva

Organizacija/institucija	Datum intervjua	Mjesto intervjua
ACT Čakovec	5. veljače 2015.	Zagreb
Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć	23. veljače 2015.	Skype
Informativno-pravni centar Slavonski Brod	10. ožujka 2015.	Skype
POU Korak po korak	3. ožujka 2015.	Zagreb
Romsko nacionalno vijeće	5. veljače 2015.	Zagreb

Međunarodne organizacije

Organizacija/institucija	Datum intervjua	Mjesto intervjua
IOM	4. veljače 2015.	Zagreb
UNDP	4. veljače 2015.	Zagreb
UNHCR	4. veljače 2015.	Zagreb
UNICEF	26. veljače 2015.	Zagreb

PRILOG 04.

Istraživački
Instrumenti

Istraživački Instrumenti

Temeljne smjernice za vođenje intervjua

Smjernice za vođenje intervjua predočene u nastavku sadrže osnovna pitanja za planirane polustrukturirane intervjue s predstavnicima vladinih institucija i međunarodnih organizacija. Ove temeljne smjernice prilagođene su tijekom pripreme za svaki intervju ovisno o kategoriji dionika.⁴² Smjernice za intervjue s predstavnicima organizacija civilnog društva osmišljene su na temelju konzultacija s ULJPPNM-om i UNDP-om u vezi s ciljanim organizacijama.

- 01.** U kojoj mjeri ste upoznati s *Nacionalnom strategijom za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine* (NSUR-om) i *Akcijskim planom za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma* (AP-om) za razdoblje od 2013. do 2015. godine?
- 02.** U kojoj mjeri ste uključeni u provedbu mjera predviđenih Akcijskim planom?⁴³
- 03.** Koji su najveći uspjesi u provedbi Akcijskog plana? Čemu pripisujete te uspjehe? U kojoj su mjeri ti uspjesi održivi?
- 04.** Koji su najveći neuspjesi u provedbi Akcijskog plana? Koje su prepreke dovele do tih neuspjeha?
- 05.** Kakvi su izgledi za ostvarenje ciljeva Akcijskog plana do 2015. godine? Što se točno može učiniti kako bi se ti izgledi poboljšali, ukoliko je takvo što moguće postići?
- 06.** Na koji način se mjeri provedba Akcijskog plana? (Kako se prikupljaju podaci o provedbi? Koliko se često prikupljaju podaci? Tko prikuplja te podatke? Kome se ti podaci šalju?)
- 07.** Kakva su vaša dosadašnja iskustva u suradnji s Uredom Vlade RH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM-om)? Koliko je djelotvoran bio ULJPPNM u svojoj koordinacijskoj ulozi u provedbi Akcijskog plana? Je li ULJPPNM pružao podršku u mjeri u kojoj je podrška bila potrebna?
- 08.** U kojoj je mjeri razvijena izravna komunikacija među drugim institucijama povrh ULJPPNM-a u vezi s provedbom Akcijskog plana?
- 09.** Što se promijenilo u životu Roma slijedom provedbe Akcijskog plana?

⁴² Pitanje pod rednim brojem 2 nije bilo postavljeno sugovornicima iz međunarodnih organizacija, a u razgovoru (razgovorima) s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina uključena su dodatna pitanja kako bi se prikupile detaljnije informacije o ulozi i kapacitetu te institucije, kao i o aktualnim potrebama u vezi s Nacionalnom strategijom i Akcijskim planom.

⁴³ Za razgovore s predstavnicima odgovornih institucija pripremljeni su popisi relevantnih mjera.

Pitanja postavljena e-mailom

01.

- a. Koja je Vaša **procjena razine uspješnosti** provedbe mjera predviđenih *Akcijskim planom za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.-2015. godine* koje su u Vašoj nadležnosti (prema listi dostupnoj u Prilogu)?
- b. Koje su **prepreke** u provedbi koje susrećete?
- c. Koja je **razina financijskih sredstva utrošenih** na provedbu predviđenih mjera iz Vaše nadležnosti?
- d. Koji je **rezultat provedbe** mjera predviđenih Akcijskim planom iz Vaše nadležnosti?

02.

- a. Kakva su **Vaša iskustva u suradnji s Vladinim Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina?** Koliko ste zadovoljni međusobnom suradnjom?
- b. Koliko je, po Vašem mišljenju, Vladin Ured **djelotvoran u koordinacijskoj ulozi u provedbi** Akcijskog plana?
- c. Jeste li dobili **potrebnu podršku** od strane Vladinog Ureda za provedbu mjera Akcijskog plana? Koja vrsta moguće dodatne podrške Vam je potrebna?

03. Što se promijenilo u životu Roma kao rezultat provedbe Akcijskog plana?

04. Koja je **perspektiva ostvarenja ciljeva Akcijskog plana do kraja 2015. godine?** Što se eventualno može unaprijediti da se ta perspektiva poboljša?

Pitanja za fokus grupe u romskim zajednicama

01. Što se promijenilo u vašem susjedstvu u proteklih nekoliko godina? (Kako su te promjene nastale? U kojoj su mjeri te promjene utjecale na vas?)
02. Što se poboljšalo u vašem susjedstvu u proteklih nekoliko godina? (Kako/zašto se to dogodilo? Što je trenutno najbolje u vašem susjedstvu?)
03. Što se pogoršalo u vašem susjedstvu u proteklih nekoliko godina? (Kako/zašto se to dogodilo? Što je trenutno najgore u vašem susjedstvu?)
04. Gdje djeca iz vašeg susjedstva idu u školu? (Kakve su te škole? Kako učitelji postupaju s djecom? Kako učitelji komuniciraju s roditeljima?)
05. Kakva je situacija sa zapošljavanjem u vašem susjedstvu? (Koliko vam pomaže HZZ? Na koji način radnici u HZZ-u postupaju prema vama?)
06. Kamo ljudi iz vašeg susjedstva idu kad im zatreba liječnik? (Koliko daleko morate putovati? Na koji način dođete tamo? Kako zdravstveni radnici postupaju s vama?)
07. Kome se ljudi iz vašeg susjedstva obraćaju kad naiđu na problem koji ne mogu riješiti sami ili u svojoj obitelji? (I zašto?)

Tabela za strukturirano praćenje u romskim naseljima

Dimenzija	Zapažanje
01.	Naselje, općina i datum posjete
02.	Približna udaljenost do centra općine i dostupni prijevoz
03.	Približna udaljenost do najbližeg neromskog naselja
04.	Ceste koje vode u naselje i iz naselja (vrsta i stanje)
05.	Ulice u samom naselju (vrsta i stanje)
06.	Stambeni objekti (građevinski materijali, broj katova, veličina, sveukupni vanjski dojam)
07.	Komunalije (struja, plin, kanalizacija, voda)
08.	Smještaj najbliže obrazovne ustanove: - predškolske - osnovnoškolske - srednjoškolske
09.	Drugi objekti (banke, gradske/općinske uprave, kina, bogomolje, centri u zajednici / kulturni centri, domovi zdravlja, poštanski uredi, trgovine, itd.)
10.	Novija infrastrukturna poboljšanja i vrijeme dovršetka radova na tim poboljšanjima

PRILOG 05.

Praćenje podataka o
provedbi Akcijskog plana
2013. i 2014. godine

Tabela A5.1.

Obrazovanje

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Podići kvalitetu i učinkovitost obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine, te osigurati stjecanje potrebnih znanja i vještina koje će omogućiti osobni razvoj učenika, kao i završavanje osnovnog obrazovanja s ciljem nastavka školovanja te smanjenja razlike između obrazovnih postignuća djece pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječnu razinu obrazovnih postignuća svih učenika u osnovnoškolskom obrazovanju u RH	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren (no pokazatelj se doima neprikladnim)
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.1.1 Stručno usavršavanje učitelja i stručnih suradnika u osnovnim školama s ciljem podizanja kvalitete i učinkovitosti obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Povećati obuhvat romske djece oba spola predškolskim odgojem i obrazovanjem te podići razinu kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine kao dio cjeline ranog obrazovanja djeteta, koji pomaže smanjenju razlika u društvenom podrijetlu i sposobnostima učenja, i nastoji što je moguće bolje zadovoljiti djetetove razvojne potrebe, te ga uvesti u svijet svjesnog učenja	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.2.1 Sufinanciranje roditeljskog udjela za pripadnike romske nacionalne manjine u integriranim programima predškolskog odgoja	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren (no pokazatelj se doima neprikladnim)
1.2.2 Sufinanciranje programa predškole za pripadnike romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren (no pokazatelj se doima neprikladnim)
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Izjednačiti obuhvaćenost osnovnoškolskim obrazovanjem pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosjek upisa osnovnoškolskog obrazovanja na razini RH (dosegnuti postotak obuhvaćenosti od 98%) te izjednačiti završnost osnovnoškolskog obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosjek završnosti osnovnoškolskog obrazovanja na razini RH (dosegnuti postotak završnosti od 95%)	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Djelomično dostupno	Djelomičan napredak
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.3.1 Upis djece romske nacionalne manjine oba spola u osnovne škole	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren – manje djece uključeno u osnovne škole nego tijekom prethodnog izvještajnog razdoblja
1.3.2 Stvaranje preduvjeta za uključivanje učenika romske nacionalne manjine u produženi boravak	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren – manje djece uključeno u produženi boravak nego tijekom prethodnog izvještajnog razdoblja
1.3.3 Osposobljavanje suradnika pomagača	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren – manje pomagača financirano i manje edukacije ponuđeno pomagačima nego tijekom prethodnog izvještajnog razdoblja

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 4 – Do 2020. godine ukinuti sve razredne odjele koje pohađaju samo učenici pripadnici romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren – povećanje broja razreda koje pohađaju isključivo Romi	Dostupno	Napredak nije ostvaren – povećanje broja razreda koje pohađaju isključivo Romi
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.4.1 Stvaranje preduvjeta za smanjivanje broja razrednih odjela koje pohađaju samo učenici romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren – povećanje broja razreda koje pohađaju isključivo Romi	Dostupno	Napredak nije ostvaren – povećanje broja razreda koje pohađaju isključivo Romi
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 5 – Smanjiti razliku između prosječnog obuhvata i završnosti srednjeg obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječni obuhvat i završnost srednjeg obrazovanja na razini RH u cilju izjednačavanja mogućnosti za stjecanje znanja i sposobnosti za rad i nastavak školovanja – povećati broj pripadnika romske nacionalne manjine koji upisuju srednje obrazovanje do 2020. godine. Povećati broj pripadnika romske nacionalne manjine koji završavaju srednje obrazovanje do 2020. godine	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Djelomično dostupno	Napredak ostvaren (na temelju nepotpunih podataka)
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.5.1 Upis učenika romske nacionalne manjine oba spola u srednje škole	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
1.5.2 Osiguravanje stipendija redovnim učenicima srednje škole pripadnicima romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
1.5.3 Stvaranje preduvjeta za povećanje broja učenika romske nacionalne manjine oba spola koji uspješno završavaju srednju školu po razredima	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
1.5.4 Osiguravanje smještaja u učeničke domove	Dostupno	Dostupno	Vrijednosti jednake polaznim vrijednostima	Dostupno	Vrijednosti jednake polaznim vrijednostima
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 6 – Smanjiti razliku između prosječnog obuhvata i završnosti visokog obrazovanja pripadnika romske nacionalne manjine u odnosu na prosječni obuhvat i završnost visokog obrazovanja na razini RH u cilju izjednačavanja mogućnosti za stjecanje znanja i sposobnosti za rad i nastavak školovanja – do 2020. godine povećati broj pripadnika romske nacionalne manjine koji završavaju visoko obrazovanje te onih koji nastavljaju poslijediplomski studije	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Djelomično dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.6.1 Upis studenata romske nacionalne manjine oba spola na visokoškolske institucije	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u odnosu na polaznu vrijednost	Dostupno	Napredak nije ostvaren – iste vrijednosti kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju
1.6.2 Osiguravanje stipendiranja studentima romske nacionalne manjine (VŠS i VSS)	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u odnosu na polaznu vrijednost	Dostupno	Napredak nije ostvaren – iste vrijednosti kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 7 – Povećati obuhvat odraslih pripadnika romske nacionalne manjine programima opismenjavanja, obrazovanja i osposobljavanja kroz cijelo opće i strukovno obrazovanje, s ciljem razvijanja individualnih potencijala i jačanja njihovih kapaciteta i kompetencija za postizanje veće konkurentnosti na tržištu rada i trajne zapošljivosti te povećanje njihove društvene uključenosti i aktivnog sudjelovanja u svim područjima suvremenog života	Djelomično dostupno	Nije dostupno	Napredak ostvaren	Djelomično dostupno	Napredak ostvaren (na temelju nepotpunih podataka)
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
1.7.1 Uključivanje odraslih Roma oba spola u program opismenjavanja i osposobljavanja	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje

Tabela A5.2.

Zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Podići razinu socijalne uključenosti romske populacije kroz osnaživanje za uključivanje u tržište rada	Polovično dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Dostupno	Napredak nije ostvaren (no pokazatelj se doima neprikladnim)
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.1.1 Osnaživati i motivirati radno sposobne Rome za uključivanje u tržište rada te kontinuirano ukazivati na potrebu stjecanja i održavanja radnih navika	Dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Dostupno	Napredak ostvaren
2.1.2 Inicirati i predlagati promjenu zakonskih propisa vezanih uz samozapošljavanje i poduzetništvo te legalizaciju radnih aktivnosti kojima se tipično bave Romi	Dostupno	Nije dostupno (predočeni podaci tek maglovito relevantni za pokazatelje)	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno (predočeni podaci tek maglovito relevantni za pokazatelje)	Nije moguće ocijeniti
2.1.3 Uzajamna suradnja nadležnih tijela, civilnog sektora i lokalne zajednice s ciljem poticanja socijalnog uključivanja i zapošljivosti pripadnika romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Napredak ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Povećati konkurentnost i stopu zapošljivosti mladih pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupno (no podaci pruženi za 2011. umjesto za 2012. godinu)	Nije dostupno	Napredak ostvaren (no preporučena promjena pokazatelja)	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren (stopa zaposlenosti mladih smanjena u usporedbi s 2013. godinom)
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.2.1 Uključiti u profesionalno informiranje i savjetovanje za izbor zanimanja i odabir srednjoškolskog programa za učenike završnih razreda osnovne škole te provoditi informiranje o potrebama tržišta rada među učeničkom populacijom Roma	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Napredak ostvaren
2.2.2 Istražiti profesionalne namjere učenika završnih razreda osnovne škole	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Djelomično dostupno	Napredak ostvaren (iako podaci o jednom pokazatelju nisu dostupni za 2014. godinu)
2.2.3 Mladim osobama koje napuštaju redovno školovanje osigurati profesionalno savjetovanje te definiranje plana aktivnosti s ciljem ponovnog uključivanja u obrazovanje	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Napredak ostvaren
2.2.4 Osigurati dodatne aktivnosti profesionalnog usmjeravanja potrebama učenika romske nacionalne manjine (povrh redovnih aktivnosti koje provodi HZZ), poput posjeta potencijalnim poslodavcima, sajmovima posla itd. radi upoznavanja učenika romske nacionalne manjine sa različitosti zanimanja	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
2.2.5 Senzibilizirati poslodavce na zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u usporedbi s polaznom vrijednošću	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u usporedbi s polaznom vrijednošću
2.2.6 Osigurati programe stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako uključena samo jedna osoba)	Dostupno	Napredak ostvaren (iako uključena samo jedna osoba)
2.2.7 Sufinanciranje prvog zaposlenja nezaposlenih mladih pripadnika romske nacionalne manjine bez radnog staža ili iskustva	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u usporedbi s polaznom vrijednošću	Dostupno	Napredak ostvaren
2.2.8 Informiranje mogućih kandidata/pripadnika romske nacionalne manjine o postojanju odredbe o prednosti pod jednakim uvjetima pri zapošljavanju objavljivanjem, te upućivanje na Internet stranice svih tijela državne uprave, prilikom svakog raspisivanja natječaja za zapošljavanje	Dostupno	Nije dostupno (predočeni podaci tek djelomično relevantni za pokazatelje)	Nije moguće ocijeniti	Dostupno	Napredak ostvaren

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.2.9 Prilikom provođenja svakog natječajnog postupka, edukacija članova Komisije za provedbu javnog natječaja ili internog oglasa za odabir kandidata, o provedbi članka 22. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina	Dostupno	Nije dostupno (predočeni podaci tek djelomično relevantni za pokazatelje)	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
2.2.10 Praćenje i analiza zastupljenosti i zapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine u tijelima državne uprave i u upravnim tijelima JL/P(R)S sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina		Dostupno	Napredak ostvaren	Nepotpuni podaci	Napredak ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Povećati konkurentnost i stopu zapošljivosti Romkinja	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (no preporučena promjena pokazatelja)	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje broja novozaposlenih Romkinja
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.3.1 Kreirati i provoditi radionice o aktivnom traženju posla namijenjene Romkinjama	Dostupna jedna trećina	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
2.3.2 Poticati i educirati Romkinje za uključivanje u programe ženskog poduzetništva i ostale programe resornih tijela namijenjenih ženama	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 4 – Povećati konkurentnost i stopu zapošljivosti dugotrajno nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Vrijednosti jednake polaznim vrijednostima	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje broja dugotrajno nezaposlenih osoba koje su pronašle zaposlenje
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.4.1 Identificirati i provoditi obrazovne programe osposobljavanja i usavršavanja dugotrajno nezaposlenih pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupne dvije trećine	Dostupno	Djelomičan napredak	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje broja Roma uključenih u edukativne programe
2.4.2 Osigurati financijski poticaj poslodavcima koji zapošljavaju nezaposlene pripadnike romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
2.4.3 Organizirati programe javnih radova i uključiti dugotrajno nezaposlene osobe pripadnike romske nacionalne manjine	Polovično dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Djelomičan napredak
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 5 – Povećati stopu formalnog samozapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupno	Nije dostupno	Napredak ostvaren (no preporučena promjena pokazatelja)	Dostupno	Napredak ostvaren (no preporučena promjena pokazatelja)
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.5.1 Osigurati grupna informiranja o samozapošljavanju te savjetovanje o pokretanju posla	Dostupne dvije četvrtine	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje vrijednosti u usporedbi s 2013. godinom
2.5.2 Sufinancirati bruto iznos minimalne plaće osobe koja se samozapošljavaju u prve dvije godine rada	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 6 – Podići razinu motivacije pripadnika romske nacionalne manjine za uključivanje na tržište rada	Dostupna jedna trećina	Nije dostupno	Napredak ostvaren	Djelomično dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje vrijednosti u usporedbi s 2013. godinom
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.6.1 Provoditi radionice za stjecanje vještina aktivnog traženja posla pripadnika romske nacionalne manjine	Dostupne dvije trećine	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje vrijednosti u usporedbi s 2013. godinom
2.6.2 Organizirati aktivnosti promocije postojećih mjera za zapošljavanje i samozapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine (uključivanje romskih udruga u sajmove poslova, posjete poslodavcima, promociju mjera zapošljavanja i slično)	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Djelomičan napredak
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 7 –Jačati kapacitete Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za rad s pripadnicima romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Napredak ostvaren
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
2.7.1 Organizirati edukacije sa svrhom senzibiliziranja savjetnika za zapošljavanje za pitanja zapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Napredak nije ostvaren – smanjenje u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje
2.7.2 Provesti istraživanje i analize o mogućnosti zapošljavanja pripadnika romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nema polaznih vrijednosti za usporedbu)	Dostupno	Napredak ostvaren

Tabela A5.3.

Zdravstvena zaštita

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Povećati obuhvat romske populacije zdravstvenim osiguranjem	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.1.1 Provoditi redovito informiranje Roma unutar postojećih tijela javne vlasti o ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu i povezana statusna pitanja	Nije dostupno	Nije dostupno (podaci nisu razvrstani po etničkoj pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno (podaci nisu razvrstani po etničkoj pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti
3.1.2 Izraditi program edukacije za medijatore Rome za pitanja zdravlja u romskim zajednicama te pružanje podrške u ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu	Nije dostupno	Dostupno	Nema napretka	Dostupno	Djelomičan napredak (preliminarne aktivnosti za financiranje ove mjere pomoću sredstava Europske unije)
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 - Povećati dostupnost zdravstvenih usluga romskoj populaciji s naglaskom na osobe treće dobi, osobe s invaliditetom, oštećenjima, posebnim potrebama i mobilne romske skupine	Dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.2.1 Kontinuirano provoditi posjete patronažnih službi u romskim naseljima te povećati standard patronažne službe	Nije dostupno	Dostupno (iako podaci nisu razvrstani po etničkoj pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti	Dostupno (iako podaci nisu razvrstani po etničkoj pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti
3.2.2 Povećati dostupnost zdravstvenih usluga romskoj populaciji te poticati veće uključivanje Roma u preventivne programe zdravstvene zaštite djelovanjem medijatora Roma u romskim zajednicama	Nije dostupno	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren
3.2.3 Provoditi programe koji omogućavaju marginaliziranim romskim zajednicama pristup zdravstvenim uslugama (prijevoz, gerontodomačice, mobilni timovi, dostupnost lijekova i slično)	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Podići razinu svijesti romske populacije o odgovornosti za vlastito zdravlje	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.3.1 Osmisliti i provoditi edukativne programe i kampanje (medijske emisije, brošure, tiskane materijale, tribine, predavanja, radionice, igraonice) usmjerene na podizanje svijesti romske populacije o odgovornosti za vlastito zdravlje	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
3.3.2 Provoditi edukacije stanovništva u romskim naseljima o prevenciji bolesti i zdravim načinima života	Nije dostupno	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren
3.3.3 Podupirati projekte udruga usmjerene na podizanje svijesti o prevenciji bolesti, zdravim načinima života i zaštiti mentalnog zdravlja	Nije dostupno	Dostupno (iako nema aktivnosti u vezi s ovom mjerom)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 4 – Poboľjšati zaštitu reproduktivnog zdravlja žena, zdravlja trudnica i djece te smanjiti broj maloljetničkih trudnoća	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.4.1 Organizirati programe koji uključuju edukacije i kampanje, edukativne i preventivne programe u romskim naseljima usmjerene na zaštitu reproduktivnog zdravlja žena, zdravlja trudnica i djece	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren
3.4.2 Provoditi edukacije o planiranju obitelji, spolnim bolestima i rizicima maloljetničkih trudnoća	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren
3.4.3 Provoditi programe i projekte usmjerene na organiziranje specijalističkih liječničkih pregleda za Romkinje, što uključuje i osiguranje prijevoza za te svrhe	Nije dostupno	Dostupno (iako nema detalja o provedenim aktivnostima)	Nije moguće ocijeniti	Dostupno (iako podaci ne mogu biti razvrstani po etničkoj pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 5 – Povećati senzibilizaciju radnika u sustavu zdravstva za rad s romskom populacijom te poboljšati komunikaciju romske populacije s liječnicima obiteljske medicine	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.5.1 Provoditi specifične edukacije zdravstvenih radnika posebice u područjima prebivanja većeg broja romske populacije te poticati zdravstvene radnike na intenzivniju suradnju sa socijalnom službom posebice u slučajevima sumnje na zlostavljanje i zanemarivanje zdravlja djece	Nije dostupno	Djelomično dostupno (nedostaju vrijednosti za dvije trećine pokazatelja)	Nije moguće ocijeniti	Dostupno (iako ne u vezi s pokazateljima)	Nije moguće ocijeniti
3.5.2. Provoditi analize statusa osoba koje su izvršile odabir liječnika obiteljske medicine u romskoj zajednici	Nije dostupno	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren
3.5.3 Putem medijatora i patronažne službe poticati Rome na odabiranje liječnika obiteljske medicine i ostvarivanje prava na primarnu zdravstvenu zaštitu	Nije dostupno	Djelomično dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno (budući da još nema medijatora)	Napredak nije ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 6 – Smanjiti pobol od bolesti povezanih s niskim higijenskim standardom i bolesti protiv kojih se cijepi	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Dostupno	Napredak nije ostvaren
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.6.1 Kontrolirati zdravstvenu ispravnost vode za piće u romskim naseljima	Nije dostupno	Djelomično dostupno (bez kvantificiranih podataka)	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
3.6.2 Provoditi i povećati obuhvate cijepljenja prema programu obveze cijepljenja, uključujući i mobilne romske skupine	Nije dostupno	Djelomično dostupno (samo podaci za Primorsko-goransku i Međimursku županiju)	Djelomičan napredak	Djelomično dostupno (iako pod drugom mjerom)	Djelomičan napredak
3.6.3 Provoditi preventivne mjere DDD (dezinfekcija, dezinskcija i deratizacija)	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
3.6.4 Provoditi edukacije i informiranje o higijenskim navikama	Nije dostupno	Samo djelomično dostupno (samo podaci za Primorsko-goransku županiju)	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 7 – Smanjiti raširenost konzumiranja svih sredstava ovisnosti među romskom populacijom, s naglaskom na djecu i mlade te podići razinu svijesti o štetnosti sredstava ovisnosti	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
3.7.1 Provoditi istraživanja o raširenosti konzumiranja sredstava ovisnosti u romskoj populaciji s naglaskom na djecu i mlade	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren
3.7.2 U nacionalne kampanje usmjerene na podizanje svijesti o štetnosti sredstava ovisnosti uključiti i pripadnike romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren
3.7.3 Provoditi edukacije djece, mladih i roditelja o štetnosti sredstava ovisnosti i štetnim socijalno-zdravstvenim posljedicama pojave ovisnosti	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
3.7.4 Poticati i podržavati projekte udruga koje se bave prevencijom ovisnosti	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Dostupno (iako ne u vezi s pokazateljima)	Nije moguće ocijeniti

Tabela A5.4.

Socijalna skrb

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Podići kvalitetu, dostupnost i pravovremenost socijalnih usluga i usluga u zajednici s posebnim naglaskom na žene, djecu, mladež, osobe starije životne dobi i osobe s invaliditetom	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
4.1.1 Povećati broj stručnih radnika u centrima za socijalnu skrb i/ili obiteljskim centrima u područjima s većim brojem romske populacije	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
4.1.2 Senzibilizirati i educirati socijalne radnike za pružanje kvalitetnijih usluga i socijalno mentorstvo	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren
4.1.3 Educirati medijatore Rome za podršku povećanju dostupnosti socijalnih usluga romskoj populaciji te drugih aktivnosti kojima će se osigurati bolja koordinacija između službe socijalne skrbi i Roma	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren (što ukazuje na neprikladnu mjeru)
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Podići razinu kvalitete života unutar romskih obitelji s posebnim naglaskom na prava i dobrobit djece i mladih	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
4.2.1 Pružiti pomoć i podršku romskim obiteljima u rješavanju obiteljskih i/ili bračnih odnosa, te rješavanju kriznih situacija u obitelji s naglaskom na suzbijanje i prevenciju nasilja u obitelji	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
4.2.2 Osnaživanje romskih obitelji za kvalitetno i odgovorno roditeljstvo, uključujući podizanje svijesti romske populacije o problemima vezanim uz sklapanje maloljetničkih brakova, te raspolaganje financijskim sredstvima	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Djelomičan napredak
4.2.3 Osnaživanje i podrška biološkoj obitelji u cilju prevencije izdvajanja djeteta iz obitelji	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nedostaje pokazatelj u vezi sa zadovoljstvom socijalnim radnicima)
4.2.4 Poticati razvoj udomiteljske skrbi i posvojenje romske djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, prvenstveno u romskim obiteljima	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
4.2.5 Provoditi programe i aktivnosti za unaprjeđenje socijalnih vještina djece i mladih s ciljem prevencija problema u ponašanju	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Osnažiti lokalnu romsku zajednicu za prepoznavanje opasnosti od rizika izloženosti pojavama trgovanja ljudima, seksualnog iskorištavanja i drugih oblika nasilja s naglaskom na žene i djecu	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
4.3.1 Provedba ankete u romskim zajednicama koja bi se koristila kao izvor podataka	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren (planirano za 2014. godinu)	Dostupno	Napredak nije ostvaren
4.3.2 Osmisliti i provoditi programe za edukaciju i informiranje romske populacije, s posebnim naglaskom na žene, o opasnostima povezanim s trgovanjem ljudima i seksualnim iskorištavanjem te načinima zaštite	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
4.3.3 Osmisliti i provoditi programe za edukaciju i informiranje romske populacije, s posebnim naglaskom na žene, o problemima vezanim uz različite oblike diskriminacije i nasilja nad ženama	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti

Tabela A5.5.

Prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša

Prostorno uređenje

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Osigurati prostorno-plansku dokumentaciju za romska naselja kako bi se stvorili uvjeti za poboljšanje stanovanja romske populacije	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.1.1.1 Izrada, ažuriranje i provedba županijskih programa aktivnosti i mjera za unapređenje stanja prostora i okoliša na lokacijama naseljenim Romima. Zacrtnane ciljeve postići korištenjem postojeće dokumentacije, koju treba ažurirati/prilagoditi prema potrebi	Dostupno	Dostupno (jako samo za Grad Zagreb i Gospić)	Napredak ostvaren	Djelomično dostupno (podaci nedostaju za Grad Zagreb)	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Urediti i opremiti te poboljšati kvalitetu stanovanja u legaliziranim romskim naseljima	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.1.2.1 Izrada i eventualne izmjene i dopune postojećih prostornih planova JLS za lokacije naseljene Romima, kao prostorno planskog preduvjeta za integraciju njihovih građevina u prostorne i funkcionalne sustave postojećih naselja	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Zbog promjene zakonskih rješenja, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja nije primilo zahtjev za sufinanciranjem prostornih planova, no sufinanciralo je dokumentaciju potrebnu za legalizaciju	Nije relevantno 2014. godine
5.1.2.2 Osigurati priključke na javni vodovod u romskim naseljima tamo gdje ih nema	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Djelomičan napredak
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Riješiti imovinsko-pravne odnose u romskim naseljima	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.1.3.1 Suradnjom nadležnih institucija poticati rješavanje imovinsko-pravnih odnosa u romskim naseljima	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
5.1.3.2 Osmisliti i provesti kampanju o Zakonu o postupanju s nezakonito izgrađenim zgradama (NN 86/12) i postupcima legalizacije u romskim naseljima	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Nije relevantno 2014. godine

Stanovanje

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Unaprijediti stambenu integraciju Roma u zajednici	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.2.1.1 Osmisliti i provoditi edukacije o načinu korištenja stambenih objekata i okoliša	Nije dostupno	Dostupno (iako samo podaci iz Grada Zagreba)	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
5.2.1.2 Promicati antidiskriminacijske mjere pri najmu i/ili dodjeli stanova	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Osigurati stanovanje u primjerenim uvjetima	Nije dostupno	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.2.2.1 Primjena socijalnih programa stambenog zbrinjavanja na romske obitelji i pojedince	Nije dostupno	Djelomično dostupno (selektivni podaci)	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
5.2.2.2 Osigurati alternativni smještaj za pripadnike romske nacionalne manjine koji stanuju u stambenim jedinicama za koje je izdano rješenje o rušenju ili koje nije moguće legalizirati iz prostornih razloga	Nije dostupno	Dostupno	Nije relevantno za 2013. godinu	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
5.2.2.3 Sanacija i izgradnja kuća za romske obitelji na područjima posebne državne skrbi sukladno Zakonu o područjima posebne državne skrbi („Narodne novine“, 86/08 i 57/11) prema planu JL/P(R)S	Nije dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Dostupno (iako ukazuju na manjak etnički desegregiranih podataka i potrebu za promjenom pokazatelja). Podaci su dostupni samo za općinu Darda.	Djelomičan napredak
5.2.2.4 Sufinanciranje projekata infrastrukture za romska naselja u suradnji i prema zahtjevu JL/P(R)S	Dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Podaci su dostupni samo za općine Darda, Hlebine i Peteranec	Djelomičan napredak

Zaštita okoliša

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Unaprijediti stanje okoliša romskih naselja	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.3.1.1 Uklanjanje postojećih divljih odlagališta otpada u svim romskim naseljima	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
5.3.1.2 Jačanje suradnje regionalne i lokalne samouprave i romske nacionalne manjine radi koordinacije i unapređenja aktivnosti zaštite okoliša	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Podaci još uvijek nisu objedinjeni na temelju pojedinačnih izvješća o praćenju za 2014. godinu koja su dostavile jedinice lokalne i područne samouprave	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Podići razinu informiranosti romske nacionalne manjine o zaštiti okoliša i o načinima njezine provedbe	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
5.3.2.1 Provoditi edukaciju pripadnika romske nacionalne manjine o sustavu zbrinjavanja komunalnog otpada	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako su podaci dostupni samo za Grad Zagreb)	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
5.3.2.2 Uključivanje vijeća i pripadnika romske nacionalne manjine te pravne osobe kojoj je dodijeljena koncesija za zbrinjavanje komunalnog otpada na području JLS u akcije i ciljane programe zaštite okoliša JL/R(P)S	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Napredak nije ostvaren

Tabela A5.6.

Uključivanje romske nacionalne manjine u kulturni i društveni život

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Postići pozitivnu percepciju romske kulture i identiteta unutar romske nacionalne manjine, unutar većinske populacije te društva u cjelini	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
6.1.1 Stvaranje uvjeta za aktivno djelovanje romskih kulturnih i društvenih aktivnosti u svim područjima gdje je romska nacionalna manjina značajno zastupljena	Nije dostupno	Dostupno (iako ograničeno na Zagreb)	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
6.1.2 Uspostava višenamjenskih centara u područjima gdje je romska nacionalna manjina značajno zastupljena	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.1.3 Financiranje programa posvećenih izvornoj romskoj kulturi, jeziku, tradicijskim običajima i umjetničkom stvaralaštvu te sakupljanju i objavljivanju romske povijesne, književne i kulturne građe (na romskim jezicima i na hrvatskom jeziku)	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak nije ostvaren (smanjeno financiranje programa)
6.1.4 Raspisivanje natječaja za financiranje programa očuvanja tradicijske kulture Roma	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.1.5 Intenziviranje informiranja o romskoj nacionalnoj manjini kao i afirmaciji romske kulture u svim javnim medijima (HTV, posebice lokalne radio postaje u područjima gdje je romska nacionalna manjina značajno zastupljena), te provedba istraživanja nezavisnih stručnjaka o navedenom	Nije dostupno	Dostupno (iako nedostaju podaci o ispunjenju pokazatelja)	Djelomičan napredak	Dostupno	Djelomičan napredak (što ukazuje na nerealan pokazatelj)
6.1.6 Organiziranje seminara s predstavnicima medija i pripadnicima romske nacionalne manjine o afirmaciji Roma putem medija, te o načinu promocije pozitivnih aspekata i izjednačenog izvješćivanja o Romima, te pravima i obvezama na području suzbijanja diskriminacije s posebnim naglaskom na položaj Romkinja	Nije dostupno	Dostupno (što ukazuje na pripremljene mjere)	Djelomičan napredak	Dostupno	Napredak nije ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Podići razinu uključenosti romske nacionalne manjine, s posebnim naglaskom na žene, u javni i politički život lokalne zajednice	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
6.2.1 Organizacija seminara za novoizabrane članove vijeća i predstavnike romske nacionalne manjine i JL/P(R)S o njihovim funkcijama, pravima i obvezama	Dostupno	Dostupno (provedba prebačena u 2014. godinu)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.2.2 Organiziranje savjetovanja predstavnika JL/P(R)S s članovima vijeća i predstavnicima romske nacionalne manjine	Dostupno	Dostupno (provedba prebačena u 2014. godinu)	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.2.3 Edukacija pripadnika romske nacionalne manjine o aktivnostima vezanim uz donošenje, provedbu i/ili praćenje politika na nacionalnoj i EU razini, s naglaskom na Desetljeće za uključivanje Roma 2005.-2015., s ciljem osnaživanja njihove veće participacije na konferencijama i seminarima bitnima za pitanja romske nacionalne manjine kako na nacionalnoj tako i međunarodnoj razini	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.2.4 Uključivanje pripadnika romske nacionalne manjine u sudjelovanje na domaćim i međunarodnim seminarima te drugim skupovima posvećenim bitnim pitanjima za romsku nacionalnu manjinu, te u suradnju s predstavnicima Roma iz drugih zemalja i s međunarodnim institucijama i asocijacijama	Djelomično dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.2.5 Edukacija romske nacionalne manjine, posebice žena i mladih, za sudjelovanje u procesu odlučivanja, ostvarivanju prava i većoj uključenosti u društveni život, uključujući savjete mladih	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Ojačati kapacitete udruga i ostalih oblika udruživanja pripadnika romske nacionalne manjine, s posebnim naglaskom na osnaživanje udruga i ostalih oblika udruživanja koje vode Romkinje, za zagovaranje i rješavanje problema u romskoj i široj zajednici	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
6.3.1 Provedba istraživanja „Romi u Hrvatskoj – asimilacija ili integracija“ (studija s ciljem prikupljanja podataka)	Nije primjenjivo	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.3.2 Uključivanje romskih udruga u Program regionalnog razvoja i jačanja sposobnosti organizacija civilnoga društva na lokalnoj i regionalnoj razini u području izobrazbe i savjetovanja o boljem upravljanju udrugom, međusektorskoj suradnji te pripremi projektnih prijedloga	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
6.3.3 Edukacija predstavnika romskih udruga o mogućnostima financiranja njihovih projekata i aktivnosti kroz fondove EU i mogućnosti partnerstva i umrežavanja s drugim sličnim organizacijama u i izvan Republike Hrvatske kroz međunarodne projekte	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako je sudjelovala samo jedna osoba)	Dostupno	Napredak nije ostvaren

Tabela A5.7.

Statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava

Statusna rješenja

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Utvrditi, detektiranjem putem mobilnih timova, broj osoba koje imaju značajne poteškoće pri reguliranju statusa u Republici Hrvatskoj	Nije dostupno	Djelomično dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.1.1.1 Ojačati i proširiti rad mobilnih timova za pomoć pri rješavanju statusnih pitanja, odnosno formirati mobilne timove za rješavanje statusa Roma na svim područjima gdje postoje saznanja da pripadnici romske nacionalnosti imaju neriješen status. Mobilni timovi sastavljeni su od predstavnika policijskih uprava, policijskih postaja, ureda državne uprave, predstavnika koordinacija, vijeća i predstavnika romske nacionalne manjine/udruga romske nacionalne manjine te centara za socijalnu skrb radi rješavanja statusnih pitanja	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren (iako aktivnosti u sklopu izvještavanja često iniciraju i provode nevladine organizacije)
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Podići razinu informiranosti i potaknuti pripadnike romske zajednice na punu suradnju u postupcima rješavanja njihova statusa	Djelomično dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.1.2.1 Formiranje multidisciplinarnih info-pultova u svim sredinama gdje žive Romi gdje bi im se pružila podrška i relevantne informacije o rješavanju statusnih pitanja, suzbijanju diskriminacije, suzbijanju kriminaliteta, pitanjima zdravstvene zaštite i ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, obrazovanja, socijalne skrbi te odgovornosti u području obiteljskih odnosa i mehanizmima za zaštitu prava iz područja obiteljskih odnosa	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Uspostaviti mehanizme za brže i učinkovitije rješavanje statusnih pitanja Roma u Republici Hrvatskoj	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.1.3.1 Uspostava mehanizama za bolju koordinaciju postupanja između nadležnih tijela u svrhu rješavanja statusnog pitanja osoba (posebno vezano uz postupke pokrenute povodom izdavanja domovnica na temelju nezakonite pravne osnove) te pomoć osobama koje nakon postupka ispravka pogrešno upisanog podatka o državljanstvu u državnim maticama pokreću novi postupak primitka u hrvatsko državljanstvo te oslobođenje od plaćanja upravnih pristojbi u tom postupku i postupcima pribavljanja novih hrvatskih isprava	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nije bilo zahtjeva za upravnim aktima koji se usvajaju u vezi s domovnicama izdanim na temelju nezakonite pravne osnove)	Dostupno	Napredak ostvaren
7.1.3.2 Razvijati suradnju s nadležnim institucijama u regiji radi prevladavanja problema vezanih za utvrđivanje identiteta	Dostupno (iako nije u potpunosti u skladu s pokazateljem)	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren

Suzbijanje diskriminacije

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Podići razinu javne svijesti o potrebi suzbijanja diskriminacije u odnosu na romsku nacionalnu manjinu	Nije dostupno	Djelomično dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.2.1.1 Provedba istraživanja o percepciji diskriminacije romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.1.2 Kontinuirana izobrazba državnih službenika o antidiskriminacijskom zakonodavstvu i njegovoj primjeni u praksi	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.1.3 Podizanje svijesti šire javnosti u Republici Hrvatskoj o antidiskriminacijskom zakonodavstvu u Republici Hrvatskoj i aktivnostima koje se poduzimaju u sustavnom suzbijanju diskriminacije romske nacionalne manjine organiziranjem javnih tribina i seminara, te provedbom daljnjih aktivnosti u provedbi kampanje Vijeća Europe „Dostal“	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nije naveden broj sudionika)	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.1.4 Poticati i pružati podršku programima i projektima organizacija civilnog društva koje djeluju na području zaštite ljudskih prava romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na programe i projekte usmjerene afirmaciji i osvješćivanju Romkinja o ljudskim pravima i ravnopravnosti spolova	Dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren (smanjeno financiranje nevladinih organizacija)	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Unaprijediti međuresornu suradnju nadležnih tijela s reprezentativnim predstavnicima (npr. članovi vijeća romske nacionalne manjine i predstavnici) romske nacionalne manjine u suzbijanju diskriminacije pripadnika romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.2.2.1 Uspostaviti i osigurati sustavnu komunikaciju i prenošenje informacija o stanju ljudskih prava pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj između nadležnih tijela na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini te predstavnika romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Osigurati i unaprijediti provedbu antidiskriminacijskog zakonodavstva od strane nadležnih tijela na svim razinama (nacionalna/regionalna/lokalna) i provedba svih ostalih propisa i zakona uz primjenu antidiskriminacijskih načela (obrazovanje, stanovanje, zdravstvo, zapošljavanje)	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.2.3.1 Unapređenje djelotvornosti rada nadležnih tijela u identificiranju, sprečavanju i suzbijanju javnih oblika diskriminacije romske nacionalne manjine putem jačanja administrativnih kapaciteta nadležnih službi kroz obrazovanje odgovarajućih kadrova o svim oblicima diskriminacije i mehanizmima njihovog suzbijanja te jačanje nadzora nad provedbom antidiskriminacijskog zakonodavstva vezano za romsku nacionalnu manjinu	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako nije naveden broj sudionika)	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.3.2 Vođenje baze podataka o sudskim postupcima vođenima temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako Romi nisu iskazani odvojeno od drugih nacionalnih manjina)	Dostupno	Djelomičan napredak
7.2.3.3 Praćenje statistike o zločinima iz mržnje	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren (iako Romi nisu iskazani odvojeno od drugih nacionalnih manjina)	Dostupno (no neki podaci nedostaju)	Djelomičan napredak

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 4 –Smanjiti pojava nasilničkog ponašanja prema Romima djelovanjem policije	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.2.4.1 Postizanje veće djelotvornosti policije u otkrivanju i sprečavanju nasilja nad Romima i nasilja u romskim zajednicama implementacijom Strategije djelovanja „Policija u zajednici“, odnosno izgradnjom sustava prevencije kriminaliteta	Dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.4.2 Poticanje Roma na prijavljivanje rasnog i drugih oblika nasilja prema Romima te evidentiranje i statističko praćenje broja takvih incidenata, s ciljem sprečavanja i smanjivanja kažnjivih radnji i rasno motiviranog nasilja – zločina iz mržnje	Djelomično dostupno (nisu navedeni razriješeni, nego samo prijavljeni slučajevi)	Dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.4.3 Stručno usavršavanje policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova u provođenju mjera iz „Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje“, njihova senzibilizacija u pogledu rada s manjinskim skupinama, posebice pripadnicima romske zajednice, u cilju boljeg međusobnog razumijevanja i uvažavanja te sprječavanja svih oblika diskriminacije	Dostupno	Dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.4.4 Jačanje proaktivnog rada policijskih službenika pri otkrivanju slučajeva trgovanja djecom unutar romske populacije	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
7.2.4.5 Jačanje programa u zajednici u cilju podizanja svijesti o problematici i pojavnim oblicima trgovanja djecom	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti

Pomoć u ostvarivanju prava

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Povećati dostupnost besplatne pravne pomoći Romima sukladno Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno Nije dostupno (podaci se ne prikupljaju na temelju etničke pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.3.1.1 Edukacija pružatelja pravne pomoći, nadležnih tijela i pripadnika romske nacionalne manjine kroz tematske okrugle stolove i javne tribine o Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći	Nije dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Dostupno (iako nema detalja o provedbenim aktivnostima)	Napredak ostvaren
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Povećanje vidljivosti instrumenata besplatne pravne pomoći	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno (podaci se ne prikupljaju na temelju etničke pripadnosti)	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.3.2.1 Povećanje vidljivosti besplatne pravne pomoći putem informiranja javnosti putem brošure, info letaka i plakata koji će se distribuirati centrima za socijalnu skrb, HZMO-u, HZZ-u te putem mobilnih timova direktno na terenu	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Podići razinu dostupnosti besplatne pravne pomoći Romima, osobito u slučaju postojanja sumnje da su žrtve diskriminacije povećanjem dostupnosti pomoći u ostvarivanju prava te povećanjem vidljivosti besplatne pravne pomoći	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Djelomično dostupno (podaci ukazuju na djelomično neprikladan pokazatelj)	Napredak nije ostvaren
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
7.3.3.1 Provođenje aktivnosti usmjerenih na informiranje romske populacije o mogućnostima koje pruža Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći organiziranjem tematskih okruglih stolova koji bi sustav besplatne pravne pomoći približili građanima, uključujući pripadnike romske nacionalne manjine	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren

Tabela A5.8.

Unaprjeđenje prikupljanja statističkih podataka

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 1 – Osigurati prikupljanje statističkih podataka o romskoj nacionalnoj manjini u RH (uz poštovanje zaštite osobnih podataka) razvrstanih po spolu i dobi	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
8.1.1 U suradnji s Državnim zavodom za statistiku, unutar svakog tijela državne uprave, u okvirima njegove nadležnosti izraditi ujednačene obrasce za praćenje statističkih podataka razvrstanih po spolu i dobi pripadnika romske nacionalne manjine, sa usporednim podacima u odnosu na ukupnu populaciju	Nije dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
8.1.2 Izraditi i barem jednom godišnje ažurirati jedinstvenu bazu podataka o položaju Roma i Romkinja pri ULJPPNM, uključujući atlas mikroregija	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 2 – Unaprijediti metodologiju prikupljanja podataka o stopama siromaštva, materijalnoj i socijalnoj deprivaciji, obrazovanju i zapošljavanju te kvaliteti življenja romske populacije	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
8.2.1 Provoditi analize izvješća centara za socijalnu skrb i drugih tijela (obiteljskih centara, zdravstvenih ustanova, obrazovnih ustanova, organizacija civilnog društva)	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
8.2.2 Prikupljati podatke i provoditi ciljana istraživanja o učincima mjera socijalne zaštite, dostupnosti i učincima socijalnih usluga	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
8.2.3 Provoditi longitudinalna istraživanja s ciljem praćenja pokazatelja vezanih uz socijalni status Roma i Romkinja	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
8.2.4 Kontinuirano pratiti pružanje pomoći socijalne skrbi od strane jedinica lokalne samouprave	Nije dostupno	Djelomično dostupno	Djelomičan napredak	Djelomično dostupno	Djelomičan napredak
8.2.5 Praćenje stanja u područjima socijalne skrbi kroz suradnju nadležnog centra za socijalni rad, vijeća odnosno predstavnika romske nacionalne manjine i nadležnog upravnog tijela jedinice lokalne samouprave	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
8.2.6 Provesti snimku stanja problematike romske populacije na području jedinica lokalne samouprave (atlas mikroregija)	Nije dostupno	Dostupno	Djelomičan napredak	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 3 – Unaprijediti metodologiju prikupljanja podataka o zdravlju, zdravstvenim navikama i drugim zdravstvenim pokazateljima romske populacije	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
8.3.1 Provoditi analize izvješća patronažnih službi, obiteljskih liječnika, specijalista i drugih stručnih službi	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
8.3.2 Prikupljati podatke i provoditi ciljana istraživanja o zdravstvenim navikama, zdravlju, korištenju zdravstvene zaštite i broju neosiguranih osoba	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
8.3.3 Provoditi longitudinalna istraživanja s ciljem praćenja pokazatelja vezanih uz promjene zdravstvenih navika i zdravstvenog statusa	Nije dostupno	Dostupno	Napredak nije ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti

Broj posebnog cilja	Polazna vrijednost	Podaci o pokazateljima ishoda 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
Posebni cilj 4 – Unaprijediti metode praćenja uključivanja, zastupljenosti i sudjelovanja romske nacionalne manjine u društvenom, političkom i kulturnom životu zajednice	Nije dostupno	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti
Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o provedbi mjere 2014. godine	Napredak
8.4.1 Izrada analiza o udjelu romske nacionalne manjine u stanovništvu, razvrstano po rodnoj pripadnosti, na lokalnoj i regionalnoj razini u odnosu na zastupljenost u predstavničkim tijelima JL/P(R)S radi ostvarivanja prava zastupljenosti u predstavničkim i izvršnim tijelima JL/P(R)S propisanih Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina	Nije dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Nije dostupno	Nije moguće ocijeniti

Tabela A5.9.

Usklađenost programa s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava

Mjera	Polazna vrijednost	Podaci o provedbi mjere 2013. godine	Napredak	Podaci o pokazateljima ishoda 2014. godine	Napredak
9.1.1 Kontinuirano praćenje ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava Roma u skladu s međunarodnim standardima te prihvaćenim ugovorima na području ljudskih i manjinskih prava te aktivno djelovanje u međunarodnim organizacijama (UN, VE, OESS) kao i kroz EU i njena tijela te agencije	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
9.1.2 Praćenje politika prema Romima u drugim državama, posebice u regiji te snaženje bilateralnih odnosa u kontekstu rješavanja njihovih zajedničkih problema	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
9.1.3 Koordinacija pripreme nacionalnih izvješća prema međunarodnim ugovorima na području ljudskih prava, uključujući i izvješćivanje prema Univerzalnom periodičkom pregledu Vijeća za ljudska prava, u dijelu koji se odnosi na izvješćivanje o ljudskim i manjinskim pravima Roma	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren
9.1.4 Praćenje procesa usklađivanja zakonodavstva s međunarodnim standardima, s posebnim naglaskom na pravnu stečevinu Europske unije	Dostupno	Dostupno	Napredak ostvaren	Dostupno	Napredak ostvaren

PRILOG 06.

Korišteni izvori

PRILOG 06.

Korišteni izvori

01. Bagić, Dragan, Ivan Burić, Ivana Dobrotić, Dunja Potočnik, and Siniša Zrinščak. 2014. *Romska svakodnevni-
ca u Hrvatskoj: Prepreke i mogućnosti za promjenu*. Zagreb: UNDP, UNHCR, UNICEF.
02. Balić, Osman, Đurđica Ergić, Stevan Nikolić, Đokica Jovanović, and Slavica Vasić. 2014. *Civil Society Moni-
toring on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in Serbia in
2012 and 2013*. Budapest: Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation.
03. Brüggemann, Christian. 2012. *Roma Education in Comparative Perspective: Analysis of the UNDP/World
Bank/EC Regional Roma Survey 2011*. Bratislava: United Nations Development Programme.
04. Council of Europe. 1992. *European Charter for Regional or Minority Languages*. Strasbourg: Council of Europe.
05. _____. 2013. *Good Practice no. 51 - Bulgaria- Health Mediator in Bulgaria*. Strasbourg: Council of Europe.
06. Crowley, Niall, Angela Genova, and Silvia Sansonetti. 2013. *Country Report on Croatia - Empowerment of Ro-
mani Women within the European Framework of National Roma Inclusion Strategies*. Brussels: European Union.
07. Dvornik, Srđan, Anasztázia Nagy, and Madalina Elena Boicu. 2014. *Advancing the Education of Roma in
Croatia: REF Country Assessment - 2014*. Budapest: Roma Education Fund.
08. Egenberger, Vera. 2007. Demystifying the Collection of Ethnic Data and the Child Protection System. *Roma
Rights Quarterly*, no. 4.
09. European Commission. 2011. *An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Commu-
nication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social
Committee and the Committee of the Regions COM (2011) 173 final*. Brussels: Commission of the European
Communities.
10. _____. 2012. *National Roma Integration Strategies: A First Step in the Implementation of the EU Fra-
mework. Commission Staff Working Document SWD (2012) 133 final*. Brussels: Commission of the European
Communities.
11. _____. 2014. *Report on the Implementation of the EU Framework for National Roma Integration Strategi-
es. COM (2014) 209 final*. Brussels: Commission of the European Communities.
12. European Court of Human Rights. 2010. *Oršuš and Others v. Croatia*. Strasbourg: Council of Europe.
13. European Roma and Travellers Forum. 2015. *National Roma Integration Strategies: Evaluating Gender*.
Strasbourg: European Roma and Travellers Forum.
14. European Roma Policy Coalition. 2012. *Analysis of the National Roma Integration Strategies*. Brussels: Euro-
pean Roma Policy Coalition.

15. Franc, Renata, Ivana Ferić, Stanko Rihtar, and Jelena Mančić. 2010. *Raširenost i obilježja diskriminacija na hrvatskom tržištu rada: Izvješće na temelju ankete među nezaposlenim osobama i ankete među poslodavcima*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
16. Friedman, Eben. 2013. *Education in Member State Submissions under the EU Framework for National Roma Integration Strategies*. Flensburg: European Centre for Minority Issues.
- _____. 2014. *Roma in the Yugoslav Successor States*. Flensburg: European Centre for Minority Issues.
17. Friedman, Eben, Ferdi Ismaili, Gordana Rodić-Kitanovski, Samet Skenderi, Ljatife Šikovska, and Muhamed Toči. 2013. *Civil Society Monitoring Report on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 in Macedonia*. Budapest: Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation.
18. Friedman, Eben, Elena Gallová Kriglerová, Mária Herczog, and Laura Surdu. 2009. *Assessing Conditional Cash Transfers as a Tool for Reducing the Gap in Educational Outcomes Between Roma and Non-Roma*. Budapest: Roma Education Fund.
19. Government of Bulgaria. 2005. *National Action Plan: Roma Inclusion Decade 2005-2015*. Sofia: Government of Bulgaria.
20. Government of the Czech Republic. 2005. *Decade of Roma Inclusion 2005-2015: National Action Plan*. Prague: Government of the Czech Republic.
21. Government of the Republic of Albania. 2003. *National Strategy for Improving Roma Living Conditions*. Tirana: Organization for Security and Co-operation in Europe.
22. Government of the Republic of Croatia. 2007. *Joint Memorandum on Social Inclusion of the Republic of Croatia*. Zagreb: Government of the Republic of Croatia.
23. _____. 2012. *National Roma Inclusion Strategy from 2013 to 2020*. Zagreb: Government of the Republic of Croatia.
24. _____. 2013a. *Action Plan for the Implementation of the National Roma Inclusion Strategy for the Period 2013-2015*. Zagreb: Government of the Republic of Croatia.
25. Government of the Republic of Hungary. 2007. *Decade of Roma Inclusion Programme Strategic Plan*. Budapest: Government of the Republic of Hungary.
26. Government of the Republic of Slovenia. 2010. *National Programme of Measures for Roma of the Government of the Republic of Slovenia for the Period 2010-2015*. Ljubljana: Government of the Republic of Slovenia.
27. Government of Romania. 2011. *Strategy of the Government of Romania for the Inclusion of the Romanian Citizens Belonging to Roma Minority*. Bucharest: Government of Romania.
28. Government of the Slovak Republic. 2011. *Revised National Action Plan of the Decade of Roma Inclusion 2005-2015 for Years 2011-2015*. Bratislava: Government of the Slovak Republic.
29. _____. 2012. *The Strategy of the Slovak Republic for the Integration of Roma up to 2020*. Bratislava: Government of the Slovak Republic.
30. Government of Spain. 2012. *National Roma Integration Strategy in Spain 2012-2020*. Madrid: Government of Spain.

31. Gradska skupština Grada Zagreba. 2013. *Akcijski plan Grada Zagreba za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma od 2013. do 2020. za razdoblje 2013.-2015.* Zagreb: Službeni glasnik Grada Zagreba.
32. Gradsko vijeće Grada Crikvenice. 2014. *Akcijski plan Grada Crikvenice za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2014. i 2015. godinu.* Crikvenica: Gradsko vijeće Grada Crikvenice.
33. Hrvatski zavod za zapošljavanje. 2014. *Izješće o aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u području zapošljavanja osoba romske nacionalne manjine za period siječanj-prosinac 2013. godine [Report on the Activities of the Croatian Employment Institute in the Area of Employment of Persons of the Romani National Minority for the Period January-December 2013].* Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.
34. IQ Roma servis. 2011. "Ethnic Friendly zaměstnavatel." Web page [accessed 17 October 2013]. Available at <http://www.ethnic-friendly.eu/english>.
35. Ivanov, Andrey, and Justin Kagan. 2014. *Roma Poverty from a Human Development Perspective.* Istanbul: United Nations Development Programme.
36. Laparra, Miguel, Carolina Fernández Díez, Marta Hernández Enríquez, Jesús Salinas Catalá, and Andreas Tsolakis. 2013. *Civil Society Monitoring on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 in Spain.* Budapest: Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation.
37. Martinović Klarić, Irena, Lana Peternel, and Branko Ančić. 2015. *Implementation of the National Roma Integration Strategy and Other National Commitments in the Field of Health: Croatia.* Brussels: International Organization for Migration.
38. Matrix. 2014. *Report on the Health Status of the Roma Population in the EU and the Monitoring of Data Collection in the Area of Roma Health in the Member States.* Brussels: European Union.
39. Mikić, Ljubomir. 2013. *Korištenje fondova EU za integraciju Roma u Republici Hrvatskoj: Iskustva i izazovi.* Vukovar: Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć.
40. Mikić, Ljubomir, and Milena Babić. 2014. *Civil Society Monitoring on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in Croatia in 2012 and 2013.* Budapest: Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation.
41. Ministerstvo za trud i socijalna politika. 2009. *Revizija na Nacionalnite akciski planovi od "Dekadata za uključivanje na Romite 2005-2015" i Strategija za Romite vo Republika Makedonija za period 2009-2011 [Revision of the National Action Plans of the Decade of Roma Inclusion 2005-2015 and Strategy for Roma in the Republic of Macedonia for the Period 2009-2011].* Skopje: Ministerstvo za trud i socijalna politika.
42. _____. 2010. *Nacionalen akciski plan za unapređivanje na opštественata položba na Romkite vo R. Makedonija 2011-2013 [National Action Plan for Advancement of the Societal Position of Romani Women in the Republic of Macedonia 2011-2013].* Skopje: Ministerstvo za trud i socijalna politika.
43. _____. 2014. *Strategija za Romite vo Republika Makedonija 2014-2020.* Skopje: Ministerstvo za trud i socijalna politika.
44. Ministry for Human and Minority Rights. 2012. *Strategy for Improving the Position of Roma and Egyptians in Montenegro 2012-2016.* Podgorica: Ministry for Human and Minority Rights.

45. Ministry for Human Rights and Refugees. 2010. *Revised Action Plan of Bosnia and Herzegovina on Roma Educational Needs*. Sarajevo: Ministry for Human Rights and Refugees.
46. _____. 2013. *Revised Action Plan of Bosnia and Herzegovina for Addressing Roma Issues in the Field of Employment, Housing and Healthcare 2013-2016*. Sarajevo: Ministry for Human Rights and Refugees.
47. Ministry of Health, Social Policy and Equality. 2010. *Action Plan for the Development of the Roma Population 2010-2012*. Madrid: Ministry of Health, Social Policy and Equality.
48. Ministry of Human and Minority Rights. 2010. *Strategy for Improvement of the Status of Roma in the Republic of Serbia*. Belgrade: Ministry of Human and Minority Rights.
49. Ministry of Labor, Social Affairs and Equal Opportunities. 2009. *National Action Plan for the Decade of Roma Inclusion 2010-2015*. Tirana: Ministry of Labor, Social Affairs and Equal Opportunities.
50. Ministry of Public Administration and Justice. 2011. *National Social Inclusion Strategy: Extreme Poverty, Child Poverty, the Roma (2011-2020)*. Budapest: Ministry of Public Administration and Justice.
51. Narodne novine. 2008. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. *Narodne novine*, no. 87.
52. _____. 2010. Constitutional Act on the Rights of National Minorities in the Republic of Croatia. *Narodne novine*, no. 80.
53. _____. 2012. Uredba o Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. *Narodne novine*, no. 42.
54. _____. 2013a. Odluka o osnivanju Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. *Narodne novine*, no. 86.
55. _____. 2013b. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, no. 157.
56. _____. 2014. Odluka o izmjenama i dopuni Odluke o osnivanju Povjerenstva za praćenje provedbe Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. *Narodne novine*, no. 40.
57. National Council for Cooperation on Ethnic and Integration Issues. 2012. *National Roma Integration Strategy of the Republic of Bulgaria (2012-2020)*. Sofia: National Council for Cooperation on Ethnic and Integration Issues.
58. Office for National Minorities of the Government of the Republic of Croatia. 2011. *Action Plan of the Decade of Roma Inclusion for the Years 2011 and 2012*. Zagreb: Office for National Minorities of the Government of the Republic of Croatia.
59. Pravobraniteljica za djecu. 2014. *Izveštće o radu pravobraniteljice za djecu za 2013. [Report on the Activities on the Ombudsperson for Children for 2013]*. Zagreb: Pravobraniteljica za djecu.
60. Romsko nacionalno vijeće. 2013. *Primjedbe i prijedlozi upućeni u javnoj raspravi koju je organiziralo Romsko nacionalno vijeće*. Zagreb: Romsko nacionalno vijeće.
61. Rorke, Bernard, Ed. 2012. *Review of EU Framework National Roma Integration Strategies (NRIS): Open Society Foundations Review of NRIS Submitted by Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Romania and Slovakia*. Budapest: Open Society Institute.
62. Schaaf, Marta. 2011. *Roma Health Mediators: Successes and Challenges*. New York: Open Society Foundations.
63. Skupština Međimurske županije. 2013. *Akcijski plan uključivanje Roma Međimurske županije od 2013. do 2015. godine*. Čakovec: Službeni glasnik Međimurske županije.

64. Skupština Osječko-baranjske županije. 2012. *Akcijski plan za Rome na području Osječko-baranjske županije u 2013. godini*. Osijek: Županijski glasnik.
65. _____. 2013a. *Akcijski plan za Rome na području Osječko-baranjske županije u 2014. godini*. Osijek: Županijski glasnik.
66. _____. 2013b. *Informacija o provedbi akcijskih planova za provedbu nacionalnih strategijskih dokumenata za uključivanje Roma na području Osječko-baranjske županije u 2013. godini*. Osijek: Županijski glasnik.
67. _____. 2015. *Informacija o provedbi Nacionalne strategije za uključivanje Roma za razdoblje 2013.-2020. na području Osječko-baranjske županije u 2013. godini*. Osijek: Županijski glasnik.
68. Skupština Sisačko-moslavačke županije. 2013. *Akcijski plan uključivanje Roma Sisačko-moslavačke županije 2013.-2015.* Sisak: Službeni glasnik Sisačko-moslavačke županije.
69. Skupština Varaždinske županije. 2013. *Akcijski plan Varaždinske županije za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma od 2013. do 2020., za razdoblje 2013.-2015.* Varaždin: Službeni vjesnik Varaždinske županije.
70. Šikić-Mićanović, Lynette, Arthur R. Ivatts, Danijel Vojak, and Marija Geiger-Zeman. 2015. *Roma Early Childhood Inclusion+: Croatia Report*. Zagreb: Open Society Foundations, Roma Education Fund, and UNICEF.
71. Škrbić, Nataša. 2014. *Izvešće o vanjskoj stručnoj podršci: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske*. Unapređenje kapaciteta Povjerenstva za praćenje Nacionalne strategije za uključivanje Roma. Zagreb: United Nations Development Programme.
72. Štambuk, Maja, Ed. 2005. *Kako žive hrvatski Romi/How Do Croatian Roma Live*. Zagreb: Institute of Social Sciences Ivo Pilar.
73. UNICEF. 2014a. "Zdravlje siromašne predškolske djece i njihovih roditelja." PowerPoint Presentation.
74. UNICEF. 2014b. "Život i razvoj djece u uvjetima siromaštva: Materijalna i socijalna deprivacija djece." PowerPoint Presentation.
75. United Nations Development Programme. 2014. *Atlas romskih naselja Međimurske županije*. Zagreb: United Nations Development Programme.
76. Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine. 2005. *Strategija Bosne i Hercegovine za rješavanje problema Roma [Strategy of Bosnia and Herzegovina for Solving the Problems of the Roma]*. Sarajevo: Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine.
77. Vlada Republike Hrvatske. 2003. *Nacionalni program za Rome*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
78. _____. 2012. *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020 godine [National Strategy for the Inclusion of the Roma, for the Period from 2013 to 2020]*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
79. _____. 2013. *Akcijski plan za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2015. godine [Action Plan for Implementation of the National Strategy for the Inclusion of the Roma, for the period from 2013 to 2015]*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
80. _____. 2014. *Izvešće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje 2013.-2015., za 2013. godinu*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
81. ZdravenMediator.net. 2008. "National Network of Health Mediators." Web page [accessed 17 October 2013]. Available at <http://www.zdravenmediator.net/en/index.php>.

